هاوڕێ باخەوان

بەراووردەکانی ژیان

پرس و ڕایەکی بەراووردکارییە بۆ

بەرەو نەتەوەییبوون

2009

The Lives Comparisons

By Hawreh Bakhawan

2009

لە ڕۆژی 28ی فێبریوەریی ساڵی 1966 لە گەڕەکی (گۆیژە)ی شاری سلێمانی لەدایکبووم.

هەر لە سلێمانی خوێندنی سەرەتایی و ئامادەیی – ڕشتەی وێژەییم تەواو کردووە.

ساڵی 1984 چوومەتە بەشی یاسای کۆلیژی یاسا و ڕامیاریی زانکۆی موسڵی کوردستانی بندەستی داگیرکەری ئێڕاق و ساڵی 1990 بوومە پارێزەر.

لە تەمەنی منداڵیمەوە حەزم لە خوێندنەوە و نووسینی هەڵبەست کردووە, بەڵام تائێستا یەك دێڕە هۆنراوەم بڵاونەکردووەتەوە. هاوینی 1978 بەشێکی ماڵەکەمان سووتا و ئەوکاتیش دەفتەری شیعرەکەی منیش بووە خۆراکی ئاگر و ئیتر بەلای نووسینی هەڵبەستدا نەچوومەوە.

پاشتر دەستمکردە خوێندنەوەی چڕی مێژوویی و ڕامیاری و یەکەمین لێکۆڵینەوەی مێژوویی خۆمم ساڵی 1986 نووسی. ئەو لێکۆڵینەوەیەم لە دەمەدەمی ئەنفالەکاندا لەگەڵ دەفتەری بیرەرەوەریی پێشمەرگایەتیم لە گوندی (شەمە)ی شارەزوور شاردەوە و بەڵام بەداخەوە پاشان لەناوچوون و هەرگیز دەستم نەکەوتنەوە.

لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە بوومەتە ئەندامی پاسۆك, چ وەك ڕێکخستن, چ وەك پێشمەرگە. هەندێك جار زۆر چالاك بووم و هەندێکجاریش سست. بەڵام پێش ئەوەی پاسۆك لەگەڵ هەندێك حیزبی تردا یەکبگرێت وازم لە پاسۆکایەتی هێنا.

ڕۆژی 5ی مارتی 1992 وڵاتم بەجێهێشت و بەرەو سووریا و پاشان لوبنان کەوتمەڕێ و لەکۆتایی ئەوساڵەدا لە وڵاتی هۆڵاند گیرسامەوە. لەوکاتەوە لەگەڵ بەنازی هاوسەرم لەوێ دەژین و کوڕێك و کچێکمان بەناوی (میتان و ئارتین)ەوە هەیە.

ساڵانێکە کارمەندی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانم و ئێستا لە دادگای لاهای لە بەشی یۆگۆسلاڤیای پێشوو بەڕێوەبەری داتاکانم.

بەراووردەکانی ژیان

پرس و رایەکی بەراووردکارییە بۆ بەرەو "نەتەوە"ییبوون

هاوڕێ باخەوان

2009

ناوی پەڕتووك: بەراووردەکانی ژیان

نووسەر: هاوڕێ باخەوان

چاپ: پی. دی. ئێف

ساڵ: 2009

2008-09-19

بەدەستی خۆم نییە, ئەو ڕێگایەی ڕۆژانە بۆسەر کارەکەم پێیدا تێدەپەڕم و ئەگەرچی لەوانەیە بۆ هەزاران جار دیبێتم! بەڵام هەر ئەو ڕێگەیەی منداڵیم بیردەخاتەوە کە لە گەڕەکی "گۆیژە"وە پێیدا دەڕۆیشتم بۆ قوتابخانەی "دەرگەزێن"ی سەرەتایی لە گەڕەکی "سەرکارێز". بەردەوام بەراووردی ئەم دوو ڕێیە دەکەم لە مێشکی خۆمدا. ئەوەی پێم ناخۆشە ئەم ڕێیە نوێیەی ئێستا لەوکاتەی کە من منداڵ بووم, لەوەی ئێستای نێوان هەردوو گەڕەکی گۆیژە و سەرکارێزی شاری سلێمانی پێشکەوتووتر بووە.

قوتابخانەی دەرگەزێنی سەرەتایی کوڕان لەباری تەلارسازییەوە زیندانێك بوو بۆخۆی. ئەو قوتابخانەیە هەرگیز بەراوورد ناکرێت لەگەڵ ئەوەی کە هەموو ڕۆژێك "میتان"ی کوڕمی بۆ دەبەم لە گەڕەکی "ماریا هوڤە"ی شاری "لاهای". ئەو قوتابخانەیە زۆر کۆنە و پێشتریش وێنەی کۆنیم بینیوە و لەو کاتەشیدا هەر لەبەراوردکردن نایەت لەگەڵ زیندانەکەی ئێستای دەرگەزێندا, دەرگەزێن قوتابخانەیەکی کۆنە, ئەوەی من بزانم تاوەکو ئێستا لەجارێك زۆرتر نۆژەنکراوەتەوە, شوێنکەوتەکەی تابلێی خراپ بوو و کەوتبووە ناوجەرگەی وەرشە میکانیکییەکانی چاککردنەوەی ئۆتومبیل لە گەڕەکی سەرکارێز. دەرگەزێن یەکێك بوو لە شیفتەکان و ئەوی تریان قوتابخانەی خالیدیەی کوڕان بوو. ئەوەی کە هەرگیز بیرم ناچێتەوە ئاودەستەکانی قوتابخانەی دەرگەزێنە. ئەوانە ئەوەندە پیس بوون لە دووری چەند مەترێکەوە وڕ و کاس دەبوویت!.

ئەگەر کارێکت تێی بکەوتایە ئەوا کارەسات بوو. چونکە جگە لەو گۆمە میزانەی ناو ڕاڕەوەکەی, ئەگەر بچوویتایەتە ناو یەکێکیانەوە لەبەر پیسایی هیچی ترت نەدەبینی. مامەڵەی زۆربەی مامۆستاکانیش لەگەڵ ئێمەی منداڵدا هیچی لە بۆنی ئەو ئاودەستانە کەمتر نەبوو. لە هەمان قوتابخانە هەر لە پۆلی یەکەوە پێیان دەگووتین, "پاکوخاوێنی لە باوەڕەوەیە" بەڵام نە بەردەستەکانی قوتابخانە ئەو ئاودەستانەیان پاکدەکردەوە, نە مامۆستاکانیش ئێمەیان بەگشتی فێردەکرد چۆن ئاودەستەکان بەکاربهێنین!.

بەمنداڵی هاوینان دەیانناردم بۆ گوندی "شەمە"ی بناری شارەزوور بۆلای خزمەکانی دایکم, ماوەی سێ مانگێك لەو گوندە لە ماڵی دادە "خەجێ"ی پووری دایکم دەمامەوە. ئەوسا وامدەزانی گوندی شەمە ئەوپەڕی دنیایە! ئەوەندە دوور بوو هەرنەیدەگەیشتمێ! ناهەقیشم نەبوو, ئەو پیکابەی کە پێیاندەگووت "گازی عەربەتی" کە لە سلێمانییەوە بەڕێدەکەوت, لە زۆرێك لە گوندەکانی دەشتی شارەزوور دەوەستا و خەڵك و باری دادەگرت و سەردەخست, هەربۆیە کاتێك دەگەیشتینە ئەوێ دەمەوئێوارە بوو. من منداڵێکی شاری بووم و زۆر شتی ئەو گوندە و ژینی لادێ بۆمن نوێ بوون. چەند شتێك هەبوون بیرم لێیاندەکردەوە و تاوەکو ئێستاش بیرم ناچنەوە. لەو گوندەدا هیچ ماڵێك نەبوو ئاودەستی تێدابێت!. ژنان بەڕۆژ دەچوونە سەرکانیی ژنان بۆ دەستبەئاوگەیاندن, یان ئەگەر کاری سووکەیان هەبووایە هەر لە گەوڕی ئاژەڵەکانیان چارەسەریاندەکرد. پیاوانیش دەچوونە مزگەوت بۆ ئەوکارە. بەڵام شەوان کێشە نەبوو و چ ژن چ پیاو, لە چۆڵەوانییەکدا کاری

خۆیی دەکرد. ئەوەی پێم سەیر بوو مزگەوتەکەی شەمە بوو. ئەو مزگەوتە باپیرم لە پەنجاکاندا لەسەر شێوازی ئەوکات نۆژەنی کردبووەوە. مزگەوتەکە حەوزێکی تێدا بوو بۆ دەستنوێژگرتن. خەڵکی دێ ئەو حەوزەیان تەنانەت بۆ مەلەی دوای گەمەش بەکاردەهێنا. پیاوانی کورد بەتایبەتی بەساڵاچووان لە کاتی دەستنوێژگرتندا تفێکی زۆر هەڵدەدەن. ئەو تفەش دەچووە ناو هەمان حەوزەوە و لەولاتریشەوە کەسێکی تر بەهەمان ئاو, دەستنوێژی دەگرت!. بەڵام لەوە سەیرتر, هەر ئاوی هەمان حەوز! واتە تفاوەکە! بە ڕێڕەوێکدا دەچووەسەر ئاودەستەکانی مزگەوتەکە و لەوێش بەو ئاوە پیسە پیاوان لەسەر پێشاو شڵپەشڵپ خۆیانیان پێ پاکدەکردەوە!. ئەگەرچی بنەماکانی دەستنوێژ "پاکوخاوێنی"یە! بەڵام نەکردنی بەو ئاوە پیسە گەلێك باشتر و خاوێنتر بوو. ئاوی ناو ئاودەستەکانیش بەفیڕۆ نەدەدرا و دەچووە ئەستێڵێکەوە, بەو ئاوە لە خوار مزگەوتەکەوە شینایی پێدەکرا, بەرهەمەکەشی بۆ خاوەن زەوییەکە بوو و ئەوەشی بمایەتەوە دەنێردرا بۆ شار بۆ فرۆشتن. واتە سووڕی بەکتریا و مانەوەی ڤایرۆسەکان لە لەشدا بەردەوام بوو. لە مرۆڤەوە بۆ حەوزەکە, لەوێشەوە بۆ ئاودەستەکان و گەڕانەوەیان بۆ لەشی مرۆڤەکان. پاشانیش جارێکی تر لە ڕێی شینایی بەر مزگەوتەکەوە دەهاتەوە لەشی گوندییەکان. چونکە زۆرجار بینیوومە لەو زەوییەدا خەیار و سەوزەی تر بەبێ شۆردنەوە دەستێکی پێدا هێنراوە و خوراوە. بەڵام ئەگەر خۆم بەو جۆرە خواردبێتم, ئەوەیانم خۆشبەختانە بیرنایەت!. هەر لەم بارەی پاکوخاوێنییەوە, نەبوونی وشەکانی سابوون و تایت لە زمانی کوردیدا پرسیارێکە و لام دروستبووە, ئەوەی یەکەمیان کوردی نییە و ئەوەی

دووەمیشیان کە هاڕدراوەیەکی سپییە و بۆ جلشتن بەکاردێت, مێرکی یەکێك لەو هاڕدراوانەیە و ئێمە بەهەڵە بۆ ئەوەی بەکاردێنین.

ناوەڕاستی ساڵانی هەشتاکان بەهۆی وازهێنانم لە خوێندن و کەمێکیش پێشمەرگایەتییەوە, ژمارەیەکی باشی گوندەکانی ناوچەی دەوروبەری سلێمانی گەڕام. ئەوەی تێبینیم کردەوە, هێشتا لە هیچ گوندێکدا, یان بەلایەنی کەمەوە ئەوانەی من دیبوومن, ئاودەستی تێدا نەبوو. تومەز لەوەتەی هەین تاوەکو ناوەڕاست و کۆتایی هەشتاکان, گوندییەکان هەر ئەوە کاریان بووە, ژنان بۆ کانی ژنان و پیاوانیش بۆ مزگەوت. شەوانەش لەو دەشتەدا لێی هەڵدەنیشتن. خەباتی بەکتریا و ڤایرۆسەکانیش هەر بەردەوام بوون!. ئەمجارەیان بەچاوی خۆم بینیم کە خەڵکانێك مەنجەڵێك ئاویان گەرمدەکرد و لە گەوڕی ئاژەڵەکاندا خۆیاندەشت!.

لە کۆتایی ساڵی 1987, ڕێم کەوتەوە گوندی شەمە. جێی یادگارییەکانی منداڵیم و زێدی ماڵە باپیرم لە دایکەوە. شەمە هێشتا هەمان مزگەوت و هەمان کانیی ژنانی تێدا مابوو, لەباری تەلارسازییەوە گوندەکە بەموو جیاوازیی نەبوو لەگەڵ ئەوسادا. ئەگەرچی خەڵکێکی زۆر گوندیان بۆ شار و ئۆردوگای باریکەی نزیك شارۆچکەی عەربەت جێهێشتبوو, بەڵام خەڵکەکە هێشتا هەر ئاودەستیان نەبوو و لە کاتی تەنگاویی ڕۆژدا هەردەبووایە ملی ڕێی مزگەوتت بگرتایە!.

ئاودەست, یەکێکە لە سەرەتاییترین بنەماکانی پاکوخاوێنیی مرۆڤەکان. گوندییەکانی ئێمە سەرەتاییترینی ئەو بنەمایەیان نەبوو. تاکە لایەنی "باشە"ی کۆکردنەوەی گوندەکانی کوردستان لە ئۆردوگا زۆرەملێیەکانی داگیرکەری بەعسی عەرەبی, ئەوەبوو کە گوندییەکانی ئێمە بوونە خاوەنی

ئاودەستی خۆیان لە ماڵەکانیاندا و فێری ئەو بنەما سەرەتاییەی پاکوخاوێنی بوون. هەرچەندە دەبووایە ئەمە یەکێك بووایە لە کارەکانی "شۆڕش" یان بزووتنەوەی رزگاریی کوردی!. زۆرینەی ئەندامانی ئەو بزووتنەوەیە "شاری" بوون, کەچی لە ماوەی ئەو دەیان ساڵەدا نەیانتوانی تەنانەت گوندییەکانی کورد فێری ئەو بنەما سەرەتاییە بکەن. لەمەوە بڕواننە ئەو دروشمە زلانەی ئەو بزووتنەوانە لە پێناویدا دروست بووبوون و خەباتیان بۆ دەکرد بۆ هێنانە دییان!.

هەر لەباسی مزگەوت و حەوزی مزگەوت و بزووتنەوەی کوردیدا نابێت ئەوەم بیربچێت, ئەگەر پێشمەرگە بیویستایە سزای گوندییەك بدات ئەوا بەبەرچاوی خەڵکی ئاواییەوە بەجلەکانییەوە! لەو حەوزی مزگەوتەیان هەڵدەکێشا و ئەتکیان دەکرد. واتە بزووتنەوەکەی ئێمە نەك هەوڵی قەدەغەکردنی ئەو حەوزە پیسانەی نەدا, بەڵکو وەك ئامرازێکی ئەشکەنجە و سووککردنی تاکی کوردیش بەکاریدەهێنان.

هاوینی ساڵی 1986 چەند جارێك بەهۆی هاوڕێی رەوانشادم "جەلال شارەزووری", سەردانی بارەگایەکی تیپی 37ی شارباژێڕی یەکێتیم کرد, بارەگاکەیان کەوتبووە دۆڵی شینکایەتیی نزیك ماوەتەوە. ئەم بارەگایە زۆر رێکوپێك بوو و تەنانەت گەرماوێکی بە"دووش"ەوە و ئاودەستیشی تێدا بوو. بەڵام هەرزوو بۆمدەرکەوت کە ئەو بارەگایە و دروستکردنی گەرماو و ئاودەستەکەی فری بەسەر خۆمانەوە نەبووە و ئەو بارەگایە کاتی خۆی یەکێك بووە لە بارەگاکانی چریکی فیدائیی ئێرانی و چۆڵیانکردووە, پێویستیش ناکات کە بڵێم فارس لە کورد پێشکەوتووتر و خاوەن شارستانێتی ترە!.

دیارە لە هەندێك بارەگا و بنکەی سەرکردایەتییەکانی دیوی خۆماندا لەو جۆرە پێویستییانەی تێدا بوو, بەڵام من زۆرتر مەبەستم لە رەشە خەڵکەکە و ئاشنایەتییان بووە بە بیری سەرەتاکانی پاکوخاوێنی.

دەگەڕێمەوە بۆ قوتابخانەی دەرگەزێن. سیستمی خوێندنی وەك سەربازگە وابوو. دەبووایە هەموومان سەرمان تاڕادەیەك سفر بووایە. سیستمێکی واهی دیارە نەوەیەکی خراپ پێدەگەیەنێت. هۆشیاریی تەندروستی زۆر کەم بوو, من لەخوام دەویست کە وانەی پێنجەم نەیەت! چونکە لەو وانەیەدا بەردەستی قوتابخانەکە کە پێماندەگووت "فەڕاش" بە کارتۆنێکەوە بەسەر پۆلەکاندا دەگەڕا و لە هەر پۆلێك چەند تیوبێکی مەرهەمی چاوی دەدایە دەست مامۆستاکان. ئیتر کۆتایی وانەکە مامۆستاش لەیەکەم قوتابییەوە بەهەمان تیوب پێیدادەهات و دەیکردە چاومانەوە تا دوا قوتابیی پۆلەکە. واتە ئەگەر نەخۆشیش نەبوویتایە, لەبەرئەوەی قوتابییەکەی پێش تۆ نەخۆش بوو, ئەوا تۆش نەخۆش دەکەوتیت!. بەواتای ئەگەر یەك قوتابی لە پۆلەکەدا چاوی ئەوەی کە پێی دەڵێن تەراخومای ببوایە, زۆر ئاسایی بوو بەهۆی ئەو مەرهەم کردنە چاوەوە هەموویان بیانگرتایە. ئەم کردارەی مامۆستا یەکەمین بەریەککەوتن و فێربوونی خراپی من بوو بۆ نۆشداری و دەرمانسازی. مەرهەمەکە رەنگی سەوز بوو و کە لە قوتابخانە دەهاتینە دەرەوە هەموو دیمەنمان زۆر ناشرین دەبوو و چاومان وەکو ریپۆقی کردبێت وابوو!.

گوندی شەمە یادگاری و بەراووردی زۆر سەیر و سەمەرەی لە مێشکمدا دروستکردووە. دیارە ناچارم زۆرتر باسی ئەو گوندە بکەم, وەك هەر گوندێکی تر. چونکە ماوەیەکی باشی منداڵیمم تێیدا بەسەر بردووە. ئەگینا گوندەکانی تری ناوچەکە ئەگەر لە شەمە خراپتر نەبووبێتن, ئەوا باشتر نەبوون. گوندی شەمە هێزکاریشی لەسەر شێوەی ئاخاوتنی من هەبوو. کە کۆتایی هاوین دەگەڕامەوە بۆ سلێمانی, کە بانگیان بکردمایە هاوڕێ, لەباتی "بەڵێ" دەمگووت "هۆو", ماوەیەکم دەویست تاوەکو بەوتەی سلێمانی ڕاستدەبوومەوە.

ژنانی گوند لەکاتی "ئازاد"یاندا خەریکی تەشی ڕستن دەبوون. تێیدا هەبوو ئەوەندە تەشیی بەڕانیدا هێنابوو, کە پێویستی بەبەکارهێنانی مێشکی نەبوو بۆ بادانی و ڕانانی خورییە لەدەستومەچەك ئاڵاوەکەی. هەربۆیە زۆر ئاسایی بوو تەشیی خۆشی بڕێسێت و بەئاسانی خەریکی باسوخواسی تریش بێت لەگەڵ ژنانی تری گوندا, یان لەولاوە بە بەرخێك بڵێت بیخخە و بە سەگێکیش بڵێت چغە !. بیرۆکەی تەشی و تەشی ڕستنی کوردەواری ئەوەندە ناکارایە کە وەك کۆتێك وایە, هەردوو دەستت دەگرێت و نایەڵێت هیچی تر بکەیت.

پاش ماوەیەکی زۆر لە یەکێك لە مۆزەخانەکانی هۆڵندا, جۆرە تەشییەکم بینی کە مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ چوار تا پێنجسەد ساڵ لەمەوبەر. ئەو تەشییە وەك ئامێرێك وابوو بەپێ پایدەری پێ لێدەدرا و چەند خولخولۆکەیەکیشی لەگەڵدابوو بۆ تێکەڵکردنی خوریی جیاواز و ڕەنگی جیاواز. بەبینینی ئەوە یەکسەر تەشی ژنانی لای خۆمانم بیرکەوتەوە. ئەو

بەراووردەکانی ژیان

ئامرازە تەنها بەیەك دەست و یەك پێ, کاری دەکرد و بەلایەنی کەمەوە لەیەك کاتدا کاری دەدانە تەشیی لای خۆمان زۆرتر دەکات. ئەوان پێش ئەو هەموو ساڵە بیریان لە ئامێرێکی واهیی کردووەتەوە, بەڵام لای ئێمە ئێستاش تەشی هەر تەشییەکەی جارانە. بەڕادەیەك ئەم ئامێرە سەرەتاییە بووەتە ئایتمێکی گرنگی هەڵبەستە بەناوبانگەکەی "شیرین تەشی دەڕێسێ"ی وەفایی!. ئەم هەڵبەستە واهی هۆنراوەتەوە کە تەشی و تەشی ڕستن بەو شێوە سەرەتاییە ! هیچی کەمتر نەبێت لە پاڵەوانی هۆنراوەکە کە خودی شیرینە !.

هەر بەڕاست ئێمە لەچاو زۆر نەتەوەی تردا نەتەوەیەکی زۆر دەستوپێ سپیین!. باوەڕناکەم ئامرازێکمان دروستکردبێت کە بەتەواوەتی بووبێتە هۆی خۆشگووزەرانیمان و لە هیی دراوسێکانمان پێشکەوتووتر بووبێت. ئێمە لە زۆر کات و باردا هەر بەکارهێن بووین. پێم سەیرە بەندە کوردییەکە دەڵێت "وەستا بێت لە تارانێ, لانکێ دروست بکات بۆ چاوجوانێ"!, لەخۆم و لە ئێوەش دەپرسم! ئەی لەو کوردستانە گەورەیەی ئەوسادا, وەستایەکی تێدا نەبوو لانکێك دروست بکات بۆ ئەو چاوجوانە؟!.

کلاشی هەورامانم زۆر پێ جوانە, بەڵام ئەوەندە ناکارایە کە نە دەتوانی بەشوێنێکی تەڕدا بڕۆی چونکە لێت هەڵدەگەڕێتەوە! نەدەشتوانی بەسەر پووش و گیادا ڕەوکەیت, چونکە خلیسکانت مسۆگەرە.

ئەو سیستەمە ئابوورییەی بەدرێژایی مێژووی میرنشینەکانی کورد و ئێستای دەستەڵاتی کوردیش, هەر سیستەمێکی بەکارهێن بووە. زۆرینەی ئەو شمەکانەی لە دروستکردنیدا مێشکی تێدابەکارهاتووە لەدەرەوە هێنراون. ئێستا لەوساش خراپتربووە و کار گەیشتووەتە ئەوەی دۆی لەدەرەوەهێنراو

لە گوندەکانی کوردستاندا دەخورێتەوە!. سیستمی ئابووریی دەستەڵاتی کوردیش نەگەیشتووەتە ئەو رادەیەی سنوورێك بۆ ئەو کەرەستانە دابنێت کە لەدەرەوە خۆیاندەکەن بە وڵاتدا, بۆ نموونە باشووری کوردستان ئەو هەموو بەردە مەرمەڕ و کارگەی کاشییەی تێدایە کەچی رۆژانە بەردی مەڕمەڕ و کاشیی مۆزائیکی ئێرانی و تورکی دێنە باشووری کوردستان و زۆرینەی کارگە خۆماڵییەکانیش لەبێکاریدا داخراون.

ئەوکاتەی خرامە بەر خوێندن لە قوتابخانەی دەرگەزێن, سەرەتای گفتوگۆی نێوان کورد و داگیرکەری ئێڕاقی بوو. بەیانی یازدەی ئازار چەند مانگێك بوو دەرچوو بوو. ئەگەرچی من ئەوەم باش بیرنایەت, بەڵام یەکەمین ساڵڕۆژی یانزەی ئازارم باش بەبیردێت. هەموو بەیانییەك دەبووایە لە گۆڕەپانی قوتابخانەدا ریز ببووینایە. هەموو قوتابییەك دەبووایە دەستەسڕەکەی بخستایەتە نێوان هەردوودەستییەوە و دەستی درێژبکردایە بۆ پشکنین, مامۆستاش بەدارێکەوە بەنێوماندا دەگەڕا و هەرچیی بەدڵ نەبووایە دارێك و دووانی لێدەدا. لێدانەکانیش بەزۆری لەسەر نینۆك و نەبوونی دەستەسڕ بوون. بیرمە جارێکیان دەستم بوو بەدەرگاوە و پەنجەیەکم خوێنی تێزا و زۆر ئازاراوی بوو, بەهۆیەوە نەمتووانی نینۆکی ئەو پەنجەیەم بکەم. لەیەکێك لەو پشکنینانەدا دارێك ئاڕاستەی ئەو پەنجە گەستراوەم کرا و چوومە شەرای مەرگ. کەچی لە دووری چەند مەترێکەوە ئاودەستخانەکانی قوتابخانە, مۆڵگەی ملیۆنان بەکتریا و ڤایرۆسی خراپ بوون و کەسیش گوێی نەدەدایە!. سەرەتای فێربوونی پاکوخاوێنیی ئێمە بەدار و بەزۆر بوو,

هەربۆیە هیچی واهیی لیَ شین نەبوو. سروشتی مرۆڤ بەو جۆرەیە, رکی لەهەر شتێکی بەزۆر دەبێتەوە, ئەگەرچی ئەو شتەش لە بەرژەوەندیی خودی ئەو مرۆڤە بێت. هەربۆیە نینۆککردن و دەستەسڕهەڵگرتنەکە بەدار و شاپی مامۆستاکانم کاریی خۆیی نەکرد و تەنانەت کە چووشمە زانکۆ هەر رکم لە دانشوشتن بوو!. بەڵام ناچار فێری بووم. پاشتریش کە بووینە پێشمەرگە و تێکەڵی گوندییەکان بووین نەمانتوانی فێری دروستکردنی گەرماو و ئاودەستیان بکەین و هێزکارێکی تەندروستیمان بەسەریانەوە هەبێت.

من لەوکاتەوە ئاودەستی قوتابخانەکانم نەدیوەتەوە و نازانم ئێستا بەکتریا و ڤایرۆسیان لە چیدان! بەڵام بەچاوی بەراووردەوە زۆر سەیری ئاودەستی قوتابخانەکەی میتانی کوڕمم کردووە, ئەوەندە پاك و رێکوپێکە, تەنانەت چەند وێنەی جوان و ئاڵای هۆڵنداشی تێدا هەڵواسراوە. تاوەکو قوتابییە منداڵەکان هەر لەو ئاودەستانەوە فێری پاکوخاوێنی و هۆڵندایەتی و خۆشەویستیی نیشتمانیش ببن. هەر لە هۆڵندا چەند دیاردەیەکی بۆ "ئێمە" سەیر دەبینیت, ئەگەرچی شارەوانییەکان بەباشترین شێوە و هەروەك "رۆبۆت" کاری پاککردنەوەی خۆیاندەکەن, کەچی زۆر ئاسایی دەبینیت کەسێك خۆبەخشانە بە مەقاش و کیسەیەکەوە بە کۆڵان و جادەکاندا دەگەڕێت بۆ کۆکردنەوەی هەر پیسییەك بەرچاوی بکەوێت. ئەمە تەنها هەستی بەرزی ئەو هاوڵاتییە و خۆشەویستیی وڵاتەکەیەتی, ئەگینا نە کەس پارەی دەداتیَ و نەکەسیش پێی دەڵێت سوپاس, هەر تەنها بۆ خۆشی خۆی ئەو کارە ئەنجام دەدات!. هەر لەو بارەیەوە رۆژانە لە کەنار دەریایەکی وەك "سخەیفەنینگن"ی شاری لاهای دەیان کەس دەبینیت بە ئامێری

"دۆزەرەوەی میتاڵ"ەوە كە خۆبەخشانە لمی كەنار دەریاكان پاكدەكەنەوە, ئەو جۆرە كارانە بەزۆری پیاوە خانەنشینەكان دەیكەن, ئەمانە هەموویان لە هەستكردن بە بەرژەوەندیی هاوبەشەوە هاتووە.

لە دەرگەزێن بەیانیان دووای پشكنینی قوتابیان, دەبووایە چەند سروودێكمان بخوێندایە. بەڕێوەبەری قوتابخانەی دەرگەزێن كە ناوی مامۆستا مەحمود[1] بوو, لە كاتێكدا كە سروودی "من پێشمەرگەی كوردستانم"مان دەگووت, پڕبەدەنگ هاواری دەكرد و دەیگووت "سەگبابانە بقیژێنن, با پێشمەرگەكان گوێیان لێتان بێت". واتە كوردایەتییەكەشیان هەر بە جنێو فێردەكردین. لە كاتێكدا خۆشەویستیی منداڵ بۆ پاكوخاوێنی و نیشتمان دوو شتی گەلێك گرنگن و دەبێت بەوپەڕی ژیرانەوە هەڵسوكەوتی لەگەڵدا بكرێت. دیاردەی جنێودان ئەوكات لە قوتابخانە بەشێك بوو لە پەروەردە! مامۆستا زۆر بەئاسانی جنێوی وەك هەتیو, خوێڕی, داوەشێیت, سەگباب, قەحبەباب, عەمرت نەمێنێت و زۆریتری بۆ قوتابیان بەكاردێنا. لێرەدا ناچارم بەراووردێكی تری ئەو پەروەردەیە بكەم. لە ئەوروپا رۆژی دایكان و باوكان بەهایەكی تایبەتیی خۆیی هەیە. مامۆستایان و دایەنەكانی دایەنگا چەند هەفتەیەك پێشتر كاری بۆ دەكەن, تاوەكو بۆ هەر قوتابی یان منداڵێك لەگەڵ خۆیاندا دیارییەك بۆ ئەو رۆژە ئامادە بكەن و كە منداڵەكە لەو رۆژەدا چووە ماڵەوە پێشكەشی دایك یان باوكی بكات. من هێشتا میتانی كوڕم تەمەنی چەند

[1] مەحمود عەزیز ئەولیٚ. وابزانم ئێستا لەژیاندا نەماوە.

مانگێك بوو لە دایەنگا, لە رۆژی باوكاندا كە هێنامانە ماڵەوە دیارییەكی پێبوو بۆم, زۆرم پێخۆشبوو و بیری سەگباب و قەحبەبابی مامۆستاكانی دەرگەزێنم كەوتەوە!.

لە گوندی شەمە ئافرەتان رۆژانە ئەو رێژە دۆیەی لە مەشكەكانیاندا دەمایەوە دەیانكردە ناو چەند مەشكەیەكی تری گەورەوە, ئەو مەشكانە لە پێستی گوێرەكە دروستكرابوون و زۆری دەگرت. دۆكە خەست دەبووەوە و پاش ماوەیەك كۆمەڵە ژنێك پێكەوە كۆدەبوونەوە و دەیانكردە كەشك و دۆیینە. بەرهەمی سپیایی لە گوندێكی وەكو شەمەدا تەنها شیر, ماست, پەنیری سەلك ئەویش هەندێك جار, كەشك و دۆیینە بوو. ئەم بەرهەمانە سەدان ساڵ پێشتریش هەروا بووە و هەر هەبووە. نە پێشخراوە و نە جۆری تر دۆزراوەتەوە. لەوانەیە دوو گوند ئەولاتر یان ئەملاتر, فرۆ و پەنیری پێستە یان جۆرە سپیاییەكی تریشیان بووبێت. ئیتر لەوە زۆرتر نەبووە. گوندییەكانی ئێمە هەر ئەوەندە توانیویانە بیربكەنەوە و هەر ئەوەندەیان توانیوە لە شیر هەڵبهێنجن. پێم سەیرە كە كوردستان پێشەنگی ئەو وڵاتانەیە كە ئاژەڵی تێدا ماڵیكراوە و شیری ناسیوە كەچی هەر ئەوەندە دەستوپەنجەی بەسەر بەرهەمی سپیاییەوە دیاربێت.

لە زۆر سەرچاوەدا ئەوەم خوێندووەتەوە كە یەكەمین گوندی نیشتەنی لەم جیهانەی ئێمەدا لە وڵاتەكەی ئێمەدا بووە. ئەویش گوندی چەرمووی نزیك شارۆچكەی چەمچەماڵە. لەو گوندەدا بۆیەكەمین جار لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بەرهەمی دانەوێڵەی بەبەردبووی وەك گەنم و جۆی تێدا دۆزراوەتەوە, واتە

وڵاتەكەی ئێمە بۆ یەكەمین جار نانی ناسیوە كە سەرچاوەی ژیانە, بەڵام كەچی لە دوو تا سێ جۆر نان زۆرترمان نییە. خۆ ئەگەر بڕۆیتە نانەواخانەیەكی هەر شوێنێكی ئەوروپا ئەوا نازانیت چ جۆرە نانێك بكڕیت!. لە ناوچەی سلێمانیدا نانی تیری نانێكی زۆر باو بوو, لەم دووادوواییانەدا كولێرەی بازاڕ جێی ئەو نانەشی گرتەوە. ئەو نانی تیرییە كە زۆر تەنك بوو و ژنان لەماڵەوە دەیانكرد, ئەوەند ئەركی دروستكردنی هەبوو و كاتی دەویست هەر لەباسكردن نایەت. پاشانیش یەكسەر نەتدەتوانی بەكاریبهێنیت, دەبووایە تەڕبكرایە و دابپۆشرایە بۆئەوەی نەرمببێتەوە و ئنجا بەكاربهێنرایە!.

پێش ماوەیەك نووسینێكم لەسەر جۆرەكانی پەنیر لە فەڕەنسا خوێندەوە, جووتیارە فەڕەنسییەكان خاوەنی نزیكەی سێ هەزار جۆر پەنیری تۆماركراون و تاوەكو ئێستا بەرهەمی دێنن!. ئەم پەنیرانە هەموویان چۆنێتیی دروستكردنەكەیان نووسراوە و پارێزراوە. هەندێكیان بوونەتە ماركەیەكی بازرگانی و تایبەتن بە كۆمپانیا یان بنەماڵە یان ناوچەیەكەوە. پاش خوێندنەوەی ئەو نووسینە لە خۆمم پرسی فەڕەنسییەكان بۆچی سێ هەزار جۆری پەنیریان ببێت و ئەوەی ئێمەش لە پەنیری سەلك و پێستە و چەند دانەیەكی تر تێپەڕنەكات!. دیسانیش پرسیم بۆچی پەنیری فەڕەنسی دەخۆیت هیچت بەسەر نایەت بەڵام لە بەهاردا پەنیری سەلكی "كوردەواری" بخۆی, لەزۆر كاتدا تووشی سكئێشە, رشانەوە یان پیسبوون دەبیت؟!. لەمەوە گەیشتمە ئەو سەرەنجامەی جووتیارانی ئێمە و هی فەڕەنسا جیاوازییەك لە بیركردنەوەیاندا هەیە.

گوندییەكانی كورد لە یەك دوو جۆر ماست زۆرتریان نەزانیوە, ئەویش جۆری شیرەكە دیاریی كردووە, ماستی مەڕ یان مانگا. زۆر زۆر لەو دەشتی هەولێرە كەنگر و ماستیش كراوە. بەڵام ئەوروپییەكان و نەتەوەكانی تر هەر لە كۆنەوە ماستی میوەیان دروستكردووە و هەمان ماستیان لەگەڵ دەیان جۆری میوەدا تێكەڵكردووە.

هۆی نەخۆشكەوتن بە بەرهەمە سپییاییە خۆماڵییەكان دیارە هەر پیسوپۆخەڵیی جووتیارەكانی خۆمانە. ئەوان گوێنادەنە پاكوخاوێنی. من بەچاوی خۆم دەیان پشقلم لەناو مەنجەڵی بێریڤاناندا بینیوە و بێریڤانیش هەر بەدەستی دەریهێناون!, ئیدی چۆن تووشی رشانەوە و پیسبوون نابین!.

قوتابخانەی دەرگەزێن كەوتووەتە دامێنی گەڕەكی سەركارێزەوە. بیناكەی بە بەردی مەڵكەندی دروستكراوە. ئەو بەردە زۆر جوانە و زۆریش دەمێنێتەوە. كاتی خۆی بەردی مەڵكەندی سیمای دیوارەكانی شاری سلێمانی بووە. دیارە دیواری قوڕیش هەبووە. بەڵام بەردی مەڵكەندی گەلێك زۆر بووە. ئێستا كەمینەیەكی كەم نەبێت ئەو بەردە نەماوە, ئەو خانووە كۆنانەشی كە دەیڕووخێنن بەردەكانی فڕێدەدرێت و جارێكی تر بەكارناهێنرێتەوە. ئێستا سلێمانی شارێكە بەو لەبغ و نەتری چیمەتۆیە رەنگی مردووی لێنیشتووە و هیچ رووخسارێكی جوانی پێوەنییە!.

هۆڵندییەكان سەدان ساڵە بۆ دروستكردنی خانوو و باڵەخانەكانیان خشتی سوور بەكاردێنن و هیچی لێنایەت و دیمەنیشی زۆرجوانە. لەم پێشكەوتنی تەكنەلۆژیا و ئابوورییەی ئەو وڵاتەدا هەر خشتە سوورەكانی خۆیان بەكاردێنن

و نایگۆڕن. نازانم بۆچی لای ئێمە و بۆ نموونە لە سلێمانی وازمان لەبەردی مەڵکەندی هێنا!. یان بۆچی هەموو هەولێر بووە بەردی حەللان و وازیان لەو خشتە سوورانە هێنا کە لە کۆندا قەڵاکەی پێدروستکراوە. تۆ بڵێی ئەمەش پەیوەندیی بە لەرزۆکیی بیرکردنەوەمانەوە هەبێت!.

دێمەوەسەر دەرگەزێن, لە حەوشەکەدا تەنها یەك شێرەی ئاوخواردنەوە هەبوو بۆ ئەو هەموو منداڵە. هەرکە زەنگەکە لێیدەدا لە هەموو پۆلەکانەوە وەکو مێرووله ڕێچکە دەگیرا بۆ ئەو شێرەیە. منداڵ لەدوای منداڵ دەمی بەو شێرەیەوە دەنا و تا تینوێتیی دەشکا, هەندێکیش هەبوو فریای قومێکی باش نەدەکەوت و قوتابییەکی بەهێزتر بەپاڵێك وەلایدەنا و خۆی دەمی پێوەدەنا. شێرەی ئاوەکە زەرد بوو, ئەوەندە دەست و دەمی منداڵانی بەرکەوتبوو وەك زێڕ دەدرەوشایەوە. بەڕاستی ئەوە کێشەیەکی گەورەی تەندروستی بوو, بەڵام نە مامۆستاکان لەو ئاستەدا بوون ئەوە چارەسەر بکەن, نە فەرمانگەی مەعاریفی ئەوکاتیش ئەوەی بە کێشە دادەنا. بەڵام بۆ من ئەم ئاوخواردنەوەیە هەر هەمان مەرهەمی چاوەکە بوو! دەیخۆیتەوە هەر وەی, نایخۆیتەوە هەر وەی!. ئەوەی بیرم بێت قوتابخانەی دەرگەزێن دوازدە پۆلی تێدا بوو. بۆ هەر قۆناغێك دوو پۆل. هەر پۆلەشی بەلایەنی کەمەوە سی و ئەوەندە قوتابی زۆرتر دەبوون, واتە هەمووی دەکاتە نزیکەی چوارسەد قوتابی. دەبێت بەوەندە قوتابی یەك شێرەی ئاوخواردنەوە هەبێت؟!. لە هەمووشی سەیرتر لە هەموو پشوویەکدا مامۆستایەك لە گۆڕەپانەکەدا چاودێر بوو, زۆربەی ئەو دارانەی لەو پشووەدا دەیبەخشییەوە لەسەر ئەو شێرە نەگریسە بوو. پاش

ساڵانێکی زۆر کە "لە کوێوە بۆ کوێ"ی مامۆستا هێمنم لە کتێبی "تاریك و روون"دا خوێندەوە, بۆمدەرکەوت منیش وەکو هێمن کێشەی ئاوخواردنەوەم لە قوتابخانەدا هەبووە!, کێشەکەی ئەو لەوەی منیش گەورەتر بووە و ئەوکات بۆ ئەو هەموو قوتابییە تەنها یەك ئاودەست هەبووە, بەڵام لە دەرگەزێن خۆشبەختانە چەند دانەیەك هەبوو. ئەوەی ئێستا بیری لێدەکەمەوە ئەو مامۆستایە بوو کە بەدارێکەوە بەدیار ئەو شێرەیەوە دەوەستا, منداڵان لە هێرشدا بوون و ئەویش تەنانەت عەقڵی بەوە نەدەشکا ریزمانبکات و ئەو پاڵەپەستۆیە دروستنەبێت, ئەو هەرئەوەندەی دەزانی بڵێت هەتیو لەسەرخۆ و دارێکی پێدابکێشایتایە!. ئەگەر ئەوکات مامۆستاکەمان بۆ ئاوخواردنەوە فێری نۆرە و ریزکردنی بکردینایە, ئەوە پاشتریش کە گەورەبووین و بەپاس هاتووچۆی قوتابخانەماندەکرد, هەموومان بەڕیز دەچووینە ناوپاسەکەوە و نەدەبووە هەرا و ئاژاوە بۆ سواربوونی پاسەکە و کەس نۆرەبڕیی لەویتر نەدەکرد.

لە گوندی شەمە ژنان دەچوونە سەر کانیی ژنان بۆ جلشتن. جلەکەیان دەدا بە بەردێکدا, ئەم پرۆسەیە بەردەوام بوو تاوەکو پارچە جلەکە پاکدەبووەوە. لە هەندێك گوندی تر بەدار دەکەونە جلەکە تاوەکو پاکدەبووەوە, هەربۆیە جلی گوندییەکان پینە و کونی زۆری تێدابوو, چونکە ئەو لێدانە جلەکانی شیدەکردەوە و دەیدڕاندن. بەڵام ئەوروپییەکان و میللەتانی ئاسیای دوور لە ئێمە ژیرتربوون لە جلشتندا و ئەوان هەر دەمێك ساڵ بوو ئامێرێکی جلشۆریان لە تەختە دروستکردبوو و لە کاتی جلشتندا

هێزێکی ئەوتۆیان بەکارنەدەهێنا و جلەکەش باشتر پاکژدەبووەوە و شینەدەبووەوە. لەهەر جێیەك یان لە فیلمێکی کۆندا چاوم بەو ئامێرە بکەوێت, یەکسەر جلشتنی لای خۆمانم بیردەکەوێتەوە. وەنەبێت لە شار ئافرەتانیشمان حەساوەبن!. ئەم چەند ساڵەی دوایی لێدەرچێت, ئەویش لە هەموو ماڵێك نا, جلشۆری ئەلەکتریکی هاتۆتەکایەوە, ئیتر ئافرەتی کورد نەك پیاو! هەر بەدەستەکانی جلی شووشتووە. پرسیارەکەم لێرەدایە, ئەوروپییەکان و ئاسیاییە دوورەکان بۆچی بتوانن ئامرازێکی واهی دروستبکەن و ئێمە نەتوانین بیری لێبکەینەوە؟.

لە دەرگەزێن زۆر جار روویدەدا کە مامۆستا دەهاتە پۆلەوە, دەیگووت "بۆخۆتان سەعی بکەن". مامۆستاش دەچووە بەرپەنجەرەی پۆلەکە و تاس دەیبردەوە و دەچووە ژێری! یاخود هێشتا خوماری شەوی بەرینەدابوو و هێزی گووتنەوەی وانەکەی نەبوو, یان لەگەڵ مامۆستای پۆلەکەی ئەودیوماندا دەکەوتنە قسە. بێگومان مامۆستاکەی پۆلەکەی ئەودیویش هەمان "بۆخۆتان سەعی بکەن"ی بە قوتابییەکانی ئەو پۆلە گووتبوو. ئێمە ئەوکات پێمان خۆشبوو!. منداڵ بووین و نەماندەزانی کە ئەوەی مامۆستا لەگەڵ ئێمەی دەکات, کارێکی ناڕەوایە, مامۆستا کارەکەی ئەوەبوو بەدڵسۆزی وانەکانمان پێبڵێتەوە, نەك لەبەر کێشەیەکی دەروونی یان تەمبەڵیی خۆی کارەکەی خۆی فەرامۆش بکات و ئێمەش زیانی لێوەبکەین. لەڕاستیدا وامدەزانی هەر مامۆستاکانی ئێمە وابوون, کەچی پاشتر لەهەر قوتابیی قوتابخانەیەکی تر, ئایا سەرەتایی بێت یان بەرزتر, پرسیبێت, هەمان دابونەریتی تێدابووە و

بەوانیش زۆرجار گووتراوە "بۆخۆتان سەعی بکەن". لەوەوە ئیتر ئێمەش فێربووین کە دڵسۆز نەبین بۆ کارەکانمان, تەمبەڵ بین. ئەو مامۆستایانەش هەمان خووڕەوشتیان هەر لە کۆمەڵگە دوواکەوتووەکەی خۆمانەوە وەرگرتووە. دیارە ئەگەر سەعیشمان بکردایە, نە لە خۆشەویستیمانەوە بووە بۆ خوێندن, نە لە دڵسۆزیشمانەوە بووە! بەڵکو لەبەر ترسی دارەکەی دەستی مامۆستاکەمان بووە..

مامۆستای وانەی کوردیمان رۆژێك هاتە پۆلەوە, ئێمە هێشتا لە "دارا دوو داری دی"دا بووین, مزراحێکی بەدەستەوە بوو. نازانم بەتەواوی ئەو مزراحەی لە کوێ بوو, بەڵام هەردەبێت لە قوتابییەکی سەندبێت و دیارە بەدڵنیاییەوە تێیشی هەڵدابوو. ئەو رۆژە ئەو مامۆستایە هەرچییەکی بپرسیایە و نەمانزانییایە بەو مزراحە دەیکێشا بەسەرماندا. مزراح تەمتەمەیەکی ئاسنی پێوەیە لە مێخی ناڵی ولاخ دەچێت, ئەو وەنەبێت بە سەرە پانەکەیدا بکێشێت بەسەرماندا, بەڵکو بە سەری تەمتەمەکەی پێیدا دەکێشاین. ئیدی چۆن خوێندنمان خۆش بووێت و دڵسۆز بین بۆی!. هەڵبەت هەریەك لە هاوتەمەنانی من و گەنجتریش چیرۆکی لێدان و سووکایەتیی مامۆستاکانیان زۆر لایە و خودی خۆم هیچ جیاوازییەکی ئەو مامەڵانە لەگەڵ ئەوەی ئەمنە سوورەکەی سلێمانیدا نابینم. دیارە نابێت بڵێم تەواوی مامۆستاکانمان بەوشێوەیە بوون, بەڵام دەتوانم بڵێم ژمارەیەکی زۆر بەرچاویان بەوشێویە بوون و لەوانەیە خراپتریش!.

پاش ساڵانێك کە هاتمە ئەوروپا, بەگشتی مامۆستای ئێرەم بینی چەند دڵسۆزە بۆ کارەکەی. چۆن هەوڵ دەدات هەرچی چۆنێك و بەهەرشێوەیەك

بێت خزمەتی قوتابیان بکات. کرێکاری ئێرەم بینی چۆن دڵسۆزە, چۆن هەموو ڕۆژێك بەلایەنی کەمەوە بەردەوام هەشت کاژێر کاردەکات. چۆن ئەو دڵسۆزییەیان بووەتە هۆی دروستکردنی ئەو شارستانییەی کە ئەستەمە ئێمە پاش سەدان ساڵی تریش بیگەینێ!.

نموونەیەکی سەیری دڵسۆزی بۆ کارکردن لەنێو فەرمانگەکانی کوردستاندا, ئەم چیرۆکە ڕاستینەیەیە, کاتی خۆی لە یەکێك لە شارۆچکەکانی سەربە شاری سلێمانی, بەڕێوەبەری تاپۆی ئەو شارۆچکەیە زستانان هەموو ڕۆژێك لە فەرمانگەکەی دەستەوارەیەك دۆکومێنت و کاغەزی کاروباری هاوڵاتیانی بردووەتە ماڵەوە تاوەکو بیخاتە ناو سۆپاکەیەوە بۆ خۆگەرمکردنەوە!. کە لێیان پرسیوە ئەمە نابێت و لەوانەیە بەهۆیەوە تاپۆی موڵکی کەسێك بفەوتێت!, ئەویش لەوەڵامدا وتوویەتی ئەوەی مەبەستی بێت وەدووی کارەکەی دەکەوێت و دێتەوە سەرمان!. بەراووردی ئەم ڕووداوە بکە بەو هەموو تۆمار و دۆکومێنتانەی کە سەدان ساڵ لەمەوبەر نەك لە شارۆچکەیەك بەڵکو لە گوندێکی ئەوروپا و چین و ژاپۆندا دەربارەی کێڵگەکانیان دروستکراوە و تاوەکو ئێستاش پارێزراوە.

گوندی شەمە کەوتۆتە بناری شارەزوورەوە و پێموابێت لە سلێمانییەوە هەر 30 کیلۆمەترێك دووردەبێت, بەپێودانگی ڕێگاوبانی ئێستا, نزیکەی 40 خولەکێك لە سلێمانییەوە دوورە. ئەو گوندە و گوندی "وێلەکە"ی دراوسێی بە کاڵەکی چاك بەناوبانگن. ئێستا باوەڕناکەم بەرهەمی کاڵەکیان وەکو جاران مابێت, بەدی ئەوانیش ئێستا دۆی لە ئێرانەوە هێنراو دەخۆنەوە!. من زۆرجار

لە سلێمانی لە مەیدانی سەوزە و میوەفرۆشەکان گوێم لێبووە کە فرۆشیارەکان بۆ ناساندنی شمەکەکانیان هاواریانکردووە "کاڵەکی شەمە و وێلەکە"!. وەرزی کاڵەك ڕنین خۆشترین کاتی گوندی شەمە بوو. زۆرترینی سەردانیش بۆ گوندی شەمە هەر لەو وەرزەدا بوو. زۆرچاك بیرم دێت ئەوکاتەی کاڵەکەکان کۆدەکرانەوە و دەخرانە گوێنییەوە, گوێنییەکان نیوەی زۆری بەشی خوارەوەی بریتی بوون لە کاڵەکی نەگەییوو, بەو کاڵەکانە دەگووتران زرك یان زرکی کاڵ. لەسەری گوێنییەکەشدا چەند کاڵەکێکی جوان دادەنرا و دەیاندوورییەوە و پاشان ئۆتومبیلەکان دەیانبرد بۆ سلێمانی بۆ فرۆشتن. زۆرجار گوێم لێبووە کە سەری گونییەك نێردراوەتەوە گوندییەکان بەگاڵتەوە گوتوویانە "بەخوا وابزانم دوو کاڵەکی باشی تێدایە"!. دەمێکە ئەوەم بۆ دەرکەوتووە کە دڵسۆزی جووتیارەکانمان بۆ بەرهەمهێنانی بەروبوومی چاك هیچیان لە دڵسۆزیی مامۆستاکانی ئەوکاتمان زۆرتر نەبووە و نییە. ناوچەیەکی وەك بازیان باشترین جۆری برنجی لە کوردستاندا هەیە. ئەو برنجە پێش ئامادەکردنی بۆ خواردن ئەوەندە پیسە, دەبێت چەند جارێك بیبژێریت و بیشۆیتەوە, ئەگەرنا دان لە دەمتدا نامێنێت چونکە هەمووی وردە بەرد و داڕوجانە. لەخۆم دەپرسم برنجی بازیان بۆ ئەوەندە پیس و داڕوجاناوی بێت و ئەوەی تایلاند و کەمبۆدیا بۆ ئەوەندە جوان!. ئەگەر پێم بڵێیت لە تایلاند بەرد نییە و کوردستان هەمووی بەردە, ناچارم بڵێم ئەی تورکیا پڕە لە بەرد و وڵاتێکی شاخاوییە, بۆچی تەنها بەردێك لە برنجی تورکیدا نابینرێت!.

پەروەردە لای ئێمە چ لە قوتابخانە و چ لە ماڵ بەگشتی زۆر خراپ بوو, تا ئێستاش لە زۆر شوێن بەو شێوە دوواکەوتووانەیە. منداڵ هەر لە منداڵییەوە سەرشکێن دەکرێت و کەسایەتیی لاواز دەکرێت. لە ماڵەوە پێی دەگووترێت, دانیشە تۆ گەورەی, مەکە عەیبە, لێیدەدرێت. لە قوتابخانە کاتی خۆی هەر قوتابییەك وانەکەی نەزانیایە سروودی "تەمبەڵی بۆ تەلەبە"[2]ی بۆ دەگووترا. ئەمە بیرم دێت زۆر قوتابیی دەشکانەوە. یان ئەگەر ئەو قوتابییە هەڵەیەکی بکردایە مامۆستا دەیگووت "ئادەی چەپڵەیەکی بە نینۆك بۆ لێدەن"!. ئێمەش نینۆکمان دەدا بەیەکدا و بەو قوتابییەی هاوڕێمان پێدەکەنین تاوەکو سووك و ریسوا ببێت!.. بەڕاستی پەروەردەمان کارەسات بوو. ئەگەرچی ئێستا دیاردەی لێدان و جنێودان کەمبووەتەوە, بەڵام بیری پەروەردەیی و بنچینەی ماتڕیاڵەکانی هەر هەمان بۆنی ئاودەستەکانی ئەوسای قوتابخانەی دەرگەزێنە!.

لای ئێمە کرێکار خواخوایەتی چاوی سەرکاری لێوە دیار نەبێت, تاوەکو سەرخەوێك بشکێنێت!. مامۆستا دەیەوێت چاوی بەڕێوەبەری لێوە دیارنەبێت تاوەکو وانەکەی نەڵێتەوە. بەڕێوەبەریش دەیەوێت پشکنەر نەیەتە

[2] سروودەکە ئەمە بوو:

تەمبەڵی بۆ تەلەبە, رەفیقان بەخوا عەیبە. هەرچی دەرس نەزانێ, لەتێ نانی نادەینێ.

تەمبەڵ تەمبەڵ, پیس و چەپەڵ.

زۆر چاك بیرم دێت سروودی "تەمبەڵی بۆ تەلەبە" یەکەم سروود بوو کە مامۆستاکان فێریانکردین!, نەك ئەوەی بۆ نموونە دەڵێت: "چەند شیرینە لام دار و بەردی وەتەنم"!.

بەراووردەکانی ژیان

قوتابخانەکەیەوە, تاوەکو لەهەر بەڵایەکی نادڵسۆزی لە کارەکەیدا بەدووربێت و تاوەکو دەگەیتە ترۆپکی کارگێڕیی وڵات بەوشێوەیەیە. هەریەك هەوڵ دەدات کاری خۆی بەملی هاوکار یان خوارتری خۆیدا بدات و خۆیشی بێ هیچ ماندووکردنێك مانگانەی خۆی وەربگرێت. بەکورتی کۆمەڵگەی ئێمە, بەتایبەتی لە باشووری کوردستاندا کۆمەڵگەیەکی تەمبەڵە. دەمانەوێت مانگانەمان هەبێت و لەماڵەوە ببینە دابەستە و کە فێنکیشی کرد بچینە دەرەوە بۆ پیاسە و ئەملاولا و زستانیش بەدیار زۆپا بۆرەکەوە پاڵی لێبدەینەوە. هەربۆیە پێش ئەوەی جەژن بێت, یەك دوو رۆژێك پێشە لەقەمان هەیە و دووای جەژنیش دوو رۆژ پاشە لەقە!. ئەگەرچی لەوانەیە بەشێوەیەکی فەرمی جەژنەکە سێ رۆژ بێت کەچی نزیکەی دە رۆژ لە وڵاتدا پشووە! ئەوانە هەمووی لە تەمبەڵیی ئێمە و نادڵسۆزیمان بۆ کارەکانمان سەرچاوەی گرتووە, بەشێکی گرنگیشن لە نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش کە گرنگترین پێکهاتەکانی نەتەوەییانەی نەتەوەیەکە.

خانووەکانی گوندی شەمە لە خشتی کاڵ دروستکرابوون, سەربانەکانیشی بەدارەڕا و گڵەبان. تەیمانی یان گەوڕی ئاژەڵان هەر لەناو ماڵاندابوون, هەرچی پیسایی و پاشەڕۆکی ئەم گەوڕانە هەبوو دەکرانە بەردەرگای ماڵان و پێیان دەگووت سەرەنوێلك, ئەم سەرەنوێلکانە شوێنی هەڵبژاردەی یاریی منداڵان بوون, چونکە وەکو گردێك بەرزبوون. بەکورتی هەرچی دیاردەی پاکوخاوێنی و تەندروستی هەیە لەو ماڵانەدا نەبوون. ئەو گوندییانە بۆماوەی هەزاران ساڵ بەو شێوەیە ژیاون. خانووەکانیان تاوەکو بڵێی خراپ بوون, نزم و تاریك. لەو

ماوە زۆرەدا گوندییەکانی کورد نەیانتوانیوە ئەو خشتە کاڵانە سووربکەنەوە تاوەکو زۆرتر بەرگەبگرن و بەئاوی باران نەشۆردرێنەوە. جگەلەوەش نەبنە ژینگەیەکی ئاسان بۆ مار و مێروو و مشك و جانەوەری تر. سەربانی گوندەکانی ئێمە گەلێك خراپ دروستکرابوون, لەو هەموو ساڵەی مێژووی گوندەکانی کوردستاندا تاکی کورد بیری لە ئەڵتەرناتیڤێکی[3] تر نەکردووەتەوە بۆ سەربانەکان. سەربانە قوڕەکان تەختن و دەبێت پاش هەر بارانێك کای پێوە بکرایە و بە بانگردێنیش بگێڕدرایە تاوەکو بپەسترایەتەوە. ئنجا هەر دڵۆپەشی دەکرد. جگەلەوەی مەترسیی رمانی لە کاتی بەفربارینی زۆردا هەبوو. هەروەها دەبووایە ساڵانە یان دووساڵ جارێك بەقوڕ سواغ بدرانایەتەوە. وڵاتی ئێمە وڵاتی بەردە, هیچماڵی گوندییەکم نەبینی حەوشەکەیی بەردرێژ کردبێت, چ نەبێت تاوەکو بەهۆیەوە لە زستاندا حەوشەکەیان نەبێتە قوڕ و لیتە و هاوینانیش نەبێتە خۆڵەپەتانی!. باسی سەوزایی ناو گوندەکان ناکەم, گوندم بینیوە بەهەمووی پێنج داری رێکوپێکی تێدا نەبووە. ئەگەر تەمبەڵی نەبێت هەموو ماڵێك دوو داری تووی بڕواندایە نە ئاودانیشی دەویست و نەخزمەتیش.

لە زستاندا ئەو زۆپا تەنەکەیەی لە ناوەڕاستی ژووردا دادەنرا هەموو رووبەری ژوورەکەیی دەکوشت. لە هەرلایەکەوە بڕۆیشتیتایە دەبووایە خۆتت لە زۆپا لابدایە. نازانم, نەدەکرا لە سوچێکی ژووری دانیشتندا بەجۆرێکی تر ئەو زۆپایە دروستبکرایە!.

---

[3] چونکە هەرگیز بیرمان لە ئەڵتەرناتیڤ نەکردووەتەوە, بۆیە وشەیەکی کوردیمان بۆی نییە و زۆجار وشەی "بەدیل"ی عەرەبیمان بەکارهێناوە.

زۆرترین رێژەی مەنگۆلەکان رەوەندن, ئەمانە هەر ماڵێکیان خێوەتێکی گەورەی هەیە. ناوچەکانیان زۆر ساردە, لە ناو خێوەتەکەیاندا زۆپایەکی زۆر باشیان ئافراندووە, ئەم زۆپایە لەهەمان کاتدا گەرمیاندەکاتەوە و خواردنیشی پێ ئامادەدەکەن, تەنانەت لایەکی زۆپاکەیان وا دروستکردووە کە وەك فڕن وایە بۆ دروستکردنی نان. ئێمە تەنانەت نەمانتوانیوە نیوەی بیرۆکەی زۆپای مەنگۆلە رەوەندەکانیش بۆ خۆشیی ژیانی خۆمان بئافرێنین!.

تەلارسازیی کورد تاوەکو ئەم سەردەمەی ئێستامان زۆر دوواکەوتووە. لە کوردستان کەم خانوو یان پەرستگایەك هەیە جێگەی سەرسووڕمان و شانازیی ئێمە بێت. دیارە مەبەستم لەوانە نییە کە بۆمان دروستکراوە. وەك قەڵای هەولێر و ئەو کڵێسایانەی کە ئەرمەنییەکان لە چوار دەوری گۆلی وان دروستیانکردووە و هیی تر. ئەمانە نابنە شانازی بۆ ئێمە چونکە بەبیری کورد دروستنەکراون, بەڵکو بەجۆرێکی تر دەبنە شانازیی ئێمە چونکە لە وڵاتەکەی ئێمەدایە و ئێمە ئێستا "خاوەنیانین". قەڵای هەولێر یەکێکە لە شوێنە نیشتەنییە کۆنەکانی نەك هەر کوردستان بەڵکو جیهانیش, ئەو قەڵایە ئەگەرچی کورد لە بنەڕەتدا دروستینەکردووە و زۆرتر پەیوەندیی بەو گەلە کۆنانەوە هەیە کە کاتی خۆی لە کوردستاندا ژیاون, لەگەڵ ئەوەشدا نەمانتوانیوە رێزی بگرین و ئەو ماڵانەی تێیدا بوون بەدرێژایی مێژوو نۆژەنیانبکردنایەتەوە. هەربۆیە گەڕەکی قەڵای هەولێر دوواکەوتووترین گەڕەکەکانی ئەو شارە بووە. بەگشتی بیری تەلارسازیی کورد چ لە شار و چ

له گوندەکان بریتی بووه له دوو ژوور و هەیوانێك و کۆڵەکەیەکیش له ناوەڕاستدا!.

هەرچەندە زۆرتر لە چواردە سەدەیە خەریکی هاتووچۆی مزگەوت و دروستکردنی مزگەوتین, بەڵام تاوەکو ئیستا نەمانتوانی ستایلێکی خۆماڵی بۆ دروستکردنی مزگەوتەکانمان دابهێنین. ئەو کەمە مزگەوتە جوانانەی لە کوردستاندان, ئەرکیتێکتەکەیان یان ئێرانی یان عوسمانییە و ئێمە هەر وەرگربووین. ئەوانی تر بریتین لە چەند بینایەکی گشتیی سادە و ساکار بەبێ ئەوەی هیچ دیاردەیەکی تەلارسازیی جوانی تێدا بەدی بکرێت. هەموو ئەرکیتێکتی مزگەوتی گوندەکانی ئێمە تەنها هۆڵی نوێژکردن و ئەو حەوز و ئاودەستە پیسانە بوون کە پێشتر باسمکردن. لەمدوادواییانەدا ئەو مزگەوتە دوواکەوتووانە بوونە ئەوانەی کە لەلایەن عەرەبستانی سعودیەوە دروستکران و ئەرکیتێکتەکەیان وەکو بیرەکەیان, عەرەبیی تەواوە.

زۆرجار بەکەناری ئاوی "راین"دا چ بە شەمەندەفەر, چ بە ئۆتومبیل بۆ سویسرا رۆیشتووم. ئاوی راین بەبەشێکی زۆری باشوور تاوەکو ناوەڕاستی ئەڵمانیادا دەڕوات. ئەمبەر و ئەوبەری ئەو رووبارە هەردەڵێی بۆ ئەوە کراوە کوردێك پێیدا بڕوات و بەچاوی خۆی ئەوەی بۆ دەربکەوێت کە کوردستان و کورد چەند دوواکەوتوون, خەڵکی کورد چەند بێ شانازین!. لەو کەنارانەدا دەیان کۆشك و خانووی گەورەی کۆن لەسەر گردۆڵکەکانی دەبینیت, کە جێگای شانازی و تەلارسازیی ئەڵمانەکانن. بەڵام هەموو جارێك کە بەوێدا دەڕۆم و چاوم بەو کۆشکانە دەکەوێت, ئەو وڵاتە داماوەی خۆمانم بیردەکەوێتەوە کە چیی وای تێدا نییە. بیری میرانی بابان و سۆران و بادینان

بەراووردەکانی ژیان

و ئەوانی ترم دەکەوێتەوە کە نەیانتوانیوە کۆشکێکی وا دروستبکەن, کە ئێستا ئێمە شانازیی پێوەبکەین و بڵێین ئەمە کۆشکی ئەو میرەی کوردە و ئەو تەلارسازییەشی بیر و هزری کوردەوارییە. هەر کۆشکێکی میر لە کوردستاندا ببێت, زۆربەیان بە دەستوپەنجەی وەستای ئێرانی و تورکی دروستکراون, دیارە ئێمە لە تارانەوە وەستا بێنین بۆ لانکێکی سادە[4], ئەدی چۆن خۆمان کۆشکمان بۆ دروست بکرێت!. هەر بۆیە ئێمە ئێستا مافی خۆمانە لەخۆمان و باپیرانمان بپرسین, ئێوە کە کۆنترین رەگەزی نیشتەجێی ناوچەی خۆرهەڵاتی نێوینن!, ئەی بەدرێژایی ئەو هەزاران ساڵە چیتان کردووە؟!.

چەند جارێك لە فرۆکەخانەی هەولێرەوە هاتووچۆی وڵاتم کردووە, ئەو فرۆکەخانەیە بەبیری تەلارسازیی تورك دروستکراوە, زۆرجار کارمەندی تورکم لەوێ بینیوە خەریکی فراوانکردنی فرۆکەخانەکە بوون, واتە بیری وەرگرتن و هێنانی وەستای تورکی و ئێرانی هەر بەردەوامە.

لێرەدا بۆ کۆڵەواریی تەلارسازیی کوردەواری بەپێویستی دەزانم چیرۆکێکی راستینەی رەوانشادی باوکم بگێڕمەوە. باوکم لە کاتی خۆیدا و بەپێوەری کوردستان یەکێك بووە لە وەستاباشییەکانی سلێمانی. لە کۆتاییی شەستەکانی سەدەی رابردوو سینەمای دڵشادی ئێستا نەماوی دروستکردووە و زۆرینەی گەرماوەکانی سلێمانی ئەو دروستی کردوون. کە دەستی کردووە بە دروستکردنی یەکەم گەرماو کە پێمواببێت گەرماوی "سەرچیمەن" یان "نالی"ی چوارڕێیانی "نالی"یە لە شاری سلێمانی, کێشەی دروستکردنی

[4] وەستا بێت لە تارانێ, لانکێ دروستکا بۆ چاوجوانێ!

گومبەزەکەی هەبووە. چونکە لە هەموو سلێمانیدا کەسێك یان وەستایەك نەبووە بتوانێت گومبەزی گەرماو دروستبکات. پاشان ناونیشانی وەستایەکیان لە کەرکوك بۆهەڵداوە و چووەتەلای, ئەویش لەوکاتەدا خەریکی دانانی گومبەزێك بووە لە کەرکوك, بەڵام کابرا پڕکاربووە و نەیتوانیوە بێت بەهانای باوکمەوە, بەڵام باوکم خۆشبەختانە لەو گەشتەیدا بۆ کەرکوك, نهێنییەکانی دروستکردنی گومبەز لە کابراوە فێربووە و گەڕاوەتەوە بۆ سلێمانی, خۆی گومبەزەکەیی دروستکردووە. بەڵام دڵنیانیم لەوەی کە وەستای کەرکوکی, کورد بووە یان تورکمان یان ئاشووری یان کلدانی!. ئەوەی من لێرەدا دەمەوێت لەم چیرۆکەی هەڵبهێنجم ئەوەیە کە شاری سلێمانی مێژووی دووسەد ساڵی هەبووە و وەستایەکی تێدا نەبووە یان بیری لەوەنەکردووەتەوە بتوانێت گومبەزێك دروستبکات, کەچی مێژووی شارستانیی گەورەترین وڵاتی دنیا هەر چەند سەد ساڵێك دەبێت!. لێرەدا پرسیاری من ئەوەیە, دەبێت جیاوازیی نێوان بیرکردنەوەی کوردێك و ئەمریکییەك چی بێت؟!. ئەوان بتوانن لەو ماوە کەمەی پاش پەڕینەوەیان لە ئۆقیانووس! هەموو جیهان بخەنە ژێر رکێفی خۆیانەوە و ئێمەش لە شارێکی وەك سلێمانیدا نەتوانین گومبەزێك دروستبکەین..

شاری سلێمانی لە ساڵی 1969وە زانکۆی تێدایە, هەزاران دەرچووی کۆلیژی تەلارسازی و ئەندازە و پەیمانگای تەکنیکیی تێدایە, چەند ساڵێك لەمەوبەر لەسەر رووبار یان جۆگەی چەقچەق بەستێکیان دروستکرد, بەستەکە بەرگەی یەك بارانی بەهێزی نەگرت و رووخا!, بەهۆیەوە خەریك بوو چەند دێیەکی خوار بەستەکە ئاو بیانبات. دیسان لەخۆمدەپرسم ئەو بەستە

بچکۆلەیەی سەر ئاوی چەقچەق کە لە چاو هەردوو رووباری سیروان و دوکاندا جۆگەلەش نییە و بە بیری ئەندازیاری کورد دروستکرا بۆچی بەرگەی یەك لافاوی نەگرت!, ئەی ئەوانەی دوکان و دەربەندیخان کە نیوسەدەیە ملیۆنان جاری ئەوەی چەقچەق ئاو گلدەدەنەوە بۆچی ناڕووخێن؟!. دەبێت جیاوازیی نێوان ئەندازیارانی بەستەکانی دوکان و دەربەندیخان و ئەوانەی بەستی چەقچەق چی بێت؟!. ئەی دەبێت جیاوازیی نێوان ئێمە و تورك چی بێت, ئەوان هەموو باکووری کوردستانیان کردە بەست و واخەریکە شوێنەواری حەسەن کێفیش ژێرئاوی بەستەکانیان دەخەن!.

پەندێکی "کوردی" هەیە دەڵێت "بزن بۆ تاکە سەعاتێك جێی خۆی خۆشدەکات", ئێمە نەك بۆ تاکە سەعاتێك! بەڵکو بۆ هەزاران ساڵیش نەمانتوانی جێی خۆمان خۆشبکەین! و ئەو بزنەشمان تێدا نەبوو!. هەر لەوەوە ئەو پەندە بە کوردی نازانم, چونکە لە هیچ کاتوبارێکدا ئەگەرچی وڵاتی ئێمە وڵاتی بزنە و بزن و مەڕداری هەر پیشەمان بووە, کەچی لەو بزنەوە فێرنەبووین و شوێن ئەو پەندە نەکەوتین. دیارە پەندەکە لە دراوسێکانمانەوە وەرمانگرتووە, وشەی "سەعات"ی بێگانە لەوانەیە پشتڕاستکەری ئەو رایە بێت.

شانازی بۆ مرۆڤێك یان نەتەوەیەك زۆر گرنگە, ئەم شانازییە دەبێتە هێزکارێکی دەروونی بۆ خۆشویستنی نیشتمان. بۆ نموونە ئەڵمانییەك لە کاتێکدا ئۆتۆمبیلە "پۆرش"ەکەی لەسەر "های وەی"ە باشەکانی ئەڵمانیا دەهاژوێ, ئەوپەڕی شانازییە بۆی, چونکە ئۆتۆمبیلەکە و های وەیەکە

هەردووكیان زادەی بیری خەڵكی وڵاتەكەیین, ئەگەرچی ئەوان ئەسفەڵتیان نییە و ئێمە هەمانە!. كە فەڕەنسییەك بەو پەڕی شانازییەوە لە كۆشكی لوڤەر بلیتی چوونەژوورەوەی ئەو مۆزەخانەیەت پێدەفرۆشێت, ئەوپەڕی سەربەرزییە بۆی كە لە وڵاتەكەیدا كۆشكی واهی و مۆزەخانەی واهی هەیە. میسرییەك شانازییەكی گەورە بە هەوارگەی شەرەمولشێخەوە دەكات كە رۆژانە هەزاران گەشتوەری بۆدەچێت!. هیندییەك بۆی هەیە شانازی بە مزگەوتی تاج محەلەوە بكات, چونكە بەبیری وەستای هیندی دروستكراون و جوانترین مزگەوتی دونیایە و هەڵبژاردەی سەرسوورهێنەرەكانی جیهانیش بوو. بەڵام كورد هیچ شانازییەكی نییە. تاكی كورد جگە لە "هۆزەكەی" كە بە پێوەری خۆی جێی شانازییە! هیچی تری نەبووە, بۆ نموونە هەیە نازناوی جاف, قەراخی, شوكاكی بە هیچ سەروەرییەكی تری كوردستان ناگۆڕێتەوە. بەڵام نازانێت ئەوە شانازییەكی درۆیینەی ناو بازنە داخراوەكەی هۆزەكەیەتی و كەسێكی كەنەدی یان ژاپۆنی پاش هەزار ساڵی تریش نازانێت جاف, قەراخ و شوكاك بەریان لە كوێوەیە.

لە دەرگەزێن كە لە قوتابخانە دەهاتینە دەرەوە, ئەگەر بەیانیان بووینایە هەموو هاوارماندەكرد "نیوەڕوان گووی بەیانیان بەدەمتان", نیوەڕوانەكانیش بەئێمەیان دەگووت "بەیانیان گووی نیوەڕوان بەدەمتان" و بەپێچەوانەشەوە, ئەمەمان بەئاوازێكی حەماسییەوە وەك سروودێكی نیشتمانی بەكۆرس دەگووت. ئەمە وەك دابونەریتێكی لێهاتبوو, كەسێك نەبوو پێمان بڵێت ئەمە

نابێت!. ئەم دووبەرەكییەی نێوان هەردوو شیفتی بەیانیان و نیوەڕوان شەڕی زۆری لێدەكەوتەوە.

چاك بیری شەڕە گەڕەكی ئەوكاتەم هەیە. رۆژێكیان لە قوتابخانە بینیم كۆمەڵێك قوتابی یەكێك سەری شكابوو و یەكێك دەشەلی و یەكێكی تر دەستی بەسترابوو. ئەوەم زۆر پێ سەیر بوو كە بیستم ئەوانە دوێنێ لەگەڵ گەڕەكی چوارباخدا شەڕیان كردووە و شەڕەكەش زۆرتر بە بەرد و بەردەقانی — قۆچەقانی دەبوو. كوڕانی گەڕەكەكانی سلێمانی زۆرجار شەڕەگەڕەكیان دەكرد, بۆنموونە سەركارێز و چوارباخ یان گۆیژە و سەرشەقام. ئەمە تا هەفتاكانیش زۆر باو بوو لە سلێمانی و بەردەوامیش روویداوە. نموونەیەكی تری ئەو دەستەگەرییەی كوڕانی گەڕەك, جەژنان بوو لە شوێنی یاری و سینەماكان. لە سینەما هەر دەستەیەك چەند پشتوێنێكی لە ریزە كورسییەك دەدا و بۆ كەس نەبوو دەستكارییان بكات, ئەگەرنا ئەوا دەبووە شەڕێكی گەورە!.

لەڕاستیدا ئەم شەڕە گەڕەكەی ئەوكاتە, ئێستا گواستراوەتەوە بۆ هەندەرانیش. بەڵام بەشێوەیەكی تر, بۆ نموونە, كەمجار روودەدات كە ئاهەنگی كوردی بكرێت و شەڕی تێدا روونەدات!. شەڕی ناو ئاهەنگە كوردییەكان وایلێهاتووە, كە لە وڵاتێكی وەك هۆڵندا, هەركە لە هەر شوێنێك ئاهەنگی كوردی دەبێت كۆمەڵێك ئوتومبیلی پۆلیس ماوەیەك بەر لە دەستپێكردنی ئاهەنگەكە پاسەوانیی شوێنەكە دەكەن تاوەكو تەواو دەبێت. زۆر خێزانی كورد هەیە هاتوچۆی ئەو ئاهەنگانە ناكەن, چونكە نایانەوێت تووشی كێشە و بەزم بن و لەوەشدا مافی خۆیانە.

لە شەمە ئەگەرچی ئەو چەند هاوینەی لەوێ دەبووم هیچم نەبینی یان من منداڵ بووم هەستم پێیان نەدەکرد, بەڵام زۆرجار هەر لە شەمەییەکانەوە بیستوومە کە کاتی خۆی زۆرجار لەگەڵ گوندەکانی تردا شەڕەتێڵا یان شەڕە تفەنگیان کردووە. هۆی زۆربەی شەڕەکانی نێوان گوندەکانی کوردستان دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازیی خێڵەکی. بۆ نموونە ئەم گوند سەربەم خێڵەیە و ئەوی دی سەربە خێڵێکی دی. یان بەهۆی ژنوژنخوازییەوە کێشەیان دەبێت و کوڕێك, کچێك هەڵدەگرێت و هەرایەکی گەورەی لێدەکەوێتەوە. کێشەی ئاو و ئاودێری چونکە لەوەتەی کورد هەبووە بەشێوەیەکی سەرەتایی و ساکار بەکاریهێناوە و نەیتوانیوە یەك هەنگاو پێشی بخات, گەورەترین کێشە بووە و لەوانەیە دەیان هەزاران کوژراوی لێکەوتبێتەوە. ئاو کێشەیەکە بەزۆری لە سێ شێوەدا خۆیی بینیوەتەوە. گرتنەوەی ئاو یان گۆڕینی ڕێڕەوەکەی, بەردانەوەی ئاو بۆ خنکان و لەناوبردنی کشتوکاڵی خەڵکانی تر, بەردانی ئەستێڵ کە ئەمەشیان دوو کێشەی لێدەوێتەوە, ئەوانیش بەفیڕۆدانی ئاو و لەناوبردنی کشتوکاڵەکەی بەردەمین.

لەڕاستیدا ئەو ئاوەی لە کوردستاندا هەیە دەتوانرێت دوو بەرامبەری ئەوەی لە کاتی ئاساییدا کشتوکاڵی پێدەکرێت, کشتوکاڵی پێبکرێت. بەڵام کورد هیچ جێدەستێکی بەسەر ئاودێرییەوە دیار نییە, ئەمەش پەیوەندیی بە بیرکردنەوە و تەمبەڵێتییەوە هەیە. هەر زەوییەك لە خوار سەرچاوەی ئاوێکەوە بووبێت, بەکارهێنراوە و بەشێوەیەکی سەرەتا و ساکار کشتوکاڵی تێدا کراوە. ئیتر زەوییەکانی تریان خستووەتە بەر بەزەییی باران بۆ

ئاودانیان. هەرگیز کورد بیری لەوە نەکردووەتەوە ئاو بۆ شوێنە بەرزەکان ڕاکێشێت. عەرەب لە کشتوکاڵدا زۆر لە ئێمە زیرەکتربوون و توانیویانە بەهۆی ئەو ئامێرەی پێی دەگووترێت "ناعوور" ئاو لە رووبار و سەرچاوەکانی ترەوە بۆ زەوییە بەرزەکان ڕابکێشن و بیانکەنە زەویی بەراو. بەڵام جووتیارانی ئێمە ئەوەی بیریان لێی نەکردبێتەوە ئەوە بووە. تەنیا دروستکردنی ئەستێڵ لە کوردستان زانراوە و کارێکی تابلێی ئاسان بووە, ئەویش دانانی چەند بەربەستێك لەبەردەم کانییەکدا و سواخدانی بە قوڕ تاوەکو ئاوەکە بەرەوخوار نەبێتەوە. ئەمە هەمووی زانستی ئاودێریی کوردەواری بووە ! . بەستەکەی ئاوی چەقچەقی سلێمانی گەواهیی نەبوونی هیچ سەرەتایەکی ئاودێری دەدەن لەناو کوردا. ئەم نەزانیی ئاودێرییە بووەتە هۆی ئەوەی ئەگەر ساڵێك باران لە ڕێژەی ئاسایی کەمتر ببارێت, ببێتە وشکەساڵی و زۆرجاریش برسێتی و کارەساتی لێبکەوێتەوە. عەرەبەکان پێش هەزاران ساڵ بیریان لە ئاودێری و بەستی ئاو کردووەتەوە و بەستە بەناوبانگەکەی مەئرەب لە یەمەن بەڵگەیەکی دیاری ئاودێریی مێژووی وڵاتە عەرەبییەکانە, کەچی لە هەموو مێژووی ئێمەدا بەستێك نابینیت کورد دروستی کردبێت ! . ئەگەرچی تۆبۆگرافیی کوردستان زۆریش لەباربووە بۆ دروستکردنی بەستی ئاوی ! . ئەو پڕۆژە ئاودێرییەشی کە کاتی خۆی لە بەستۆرەوە ئاوی بۆ قەڵای هەولێر پێهێنراوە, ئەویش هەر کوردی نەبووە و ئاشوورییەکان لەسەردەمی سەنحاریبدا درووستیانکردووە ! .

کێشەی تریش لە ناو گوند و ڕەوەندەکانی کوردا زۆربوون, لەوانە سووتاندنی خەرمان و پاوانی یەکدی. ڕفاندنی ئەسپ و ماینی یەکتری, بڕینی کلکی گوێدرێژی یەکتری, کوشتنی سەگی یەکتری و زۆریتر. بۆ نموونە یەکێك

لەو چیرۆکانەی کە لەناو بنەماڵەکەی ئێمەدا باوە, چیرۆکی "تایەری هەیەر"ە. ئەم تایەرە خەڵکی شەمە بووە و کاتی خۆی بۆ رفاندنی ماینی خێڵێکی تر چووەتە گوندێکی ئەو شارەزوورە و لە تەیمانی ماینەکەدا خەریکی ئەوە بووە ماینەکە بفرێنێت, بەڵام لەو کاتەدا مەیتەری ماینەکە دێتە تەیمانەکەوە بۆ ئاودانی, ئەویش لەژێر پووش و ئاخووڕی لای ماینەکە خۆی دەشارێتەوە. کە مەیتەرەکە ماینەکە دێنێتەوە مێخەکەی لە زەوییەکەدا بەڕانی ئەم تایەری هەیەرەوە دادەکوتێت. تایەریش فززەی بۆ نەکردووە و پاش رۆیشتنی مەیتەرەکە مێخەکە لە رانی دەردەهێنێت و بەبریندارى و بەسواری ماینەکەوە "سالم" و "غانم" دەگەڕێتەوە بۆ گوندی شەمە. لەمەوە بزانن دیاردەی دوژمنایەتی و ویستی تالآنی لەناو خێڵە کوردەکاندا تا چ رادەیەك بووە.

زۆرجار لێرەو لەوێ بیستوومە گاڵتە بەعەرەب کراوە کە لەسەر کوشتنی وشترێك نزیکەی چل ساڵ شەڕیانکردووە و "جەنگی بەسوس"یش بەنموونە دێننەوە. بەڵام لای خۆشمان لەسەر کوشتنی سەگێك چەند کەسێکی لەسەر کوژراوە و دەیان ساڵ دوژمنایەتیی بەچەند نەوەیەکدا بردووەتە خوارەوە. بەڵام عەرەبەکان لەباری تۆمارکردنەوە زۆر لە ئێمە زرنگتربوون و چاك و خراپی خۆیانیان تۆمارکردووە, کەچی ئێمە شتە باشەکانی خۆشمانمان تۆمار نەکردووە! بەڵام مەلا کوردەکان بەشدارییان لە تۆمارکردنی شتە باشەکانی عەرەب کردووە!.

گەڕەکی گۆیژە, یەکێکە لە گەڕەکە کۆنەکانی سلێمانی, ئەوکات لەو گەڕەکەدا لە هەموو جۆرە توێژێکت دەبینی, توێژی شاری, توێژی تازەشاری

کە لە ناوچەکانی دەوروبەری سلێمانییەوە هاتبوونە شار. ئەم پێکهاتانە زۆر بەئاسانی لەو گەڕەکەدا گوزەرانیان نەدەکرد, هەربۆیە رۆژانە دەمانبیست لەو کۆڵان یان لەم کۆڵان یان لە کۆڵانی خۆماندا شەڕێك بووە. شەڕەکانیش لەسەر شتی هیچ و پووچەوە گەورە دەبوون و زۆر بەئاسانی دوو دراوسێ بە ژن و پیاو و منداڵەوە دەیاندا بەیەکدا. زۆرجار دوو دراوسێی ماڵ بە ماڵەوە بۆ چەندین ساڵ قسەیان لەگەڵ یەکتریدا نەدەکرد. ئەو شەڕانەی کە وەك پیشەی رۆژانەی لێهاتبوو هەمان دووبەرەکیی هۆزەکان و ناوچەکانی دەوروبەری سلێمانی بوو و بۆ شارێکی وەك سلێمانی گوواسترابووەوە. تواندنەوەی هۆز و خێڵەکانی کورد لەناو رەگەزی کوردا بەدرێژایی مێژوو پرۆسەیەکی سەخت بووە و ئێستاش هەر بەردەوامە. بنەماڵە هەیە سەدان ساڵە لە شارێکدا دەژین کەچی ئێستاش کرمی هۆزەکەیان لە مێشکیاندا دەبزوێت!, هەربۆیە من ئەگەرچی باوانم لە شارێکی وەك سلێمانی لەدایکبوون, کەچی زۆرجار بەهۆی ئەو بیرەوە لێم پرسراوە, "ئایا بەئەسڵ خەڵکی کوێی"؟!.

هەندێك لە بیرەوەریی تری گەڕەکی گۆیژەم لە هەفتاکاندا, بیستنی کوژرانی دوو ئافرەت بوون بەناوەکانی خاتوو فاتمە کە پێیان دەگووت "فاتە تەماتە" و ئەوی تریان خاتوو کاڤ کە پێیان دەگووت "کافە کالۆس". من ئەو کات نەمدەزانی ئەوانە بۆچی کوژران و هۆیەکەی چی بوو. بەڵام پاشتر چونکە خاتوو کاڤ دراوسێمان بوو لە منداڵانی کۆڵانەوە هۆی کوشتنەکانیانم زانی, بەڵام چونکە زۆر منداڵ بووم هەر بەباشی بۆم نەدەچووەوە سەریەك. ناوی ئەو دوو ئافرەتە داماوەم هەردەم لەیادە و هەرگیز بیرم ناچنەوە. ئێستا سی ساڵێك زۆرتر بەسەر ئەو دوو رووداوەدا تێپەڕیوە, بەڵام لەجیاتی ئەوەی

بکوژانی ئەو دوو مرۆڤە دادگایی بکرێن, کەچی ئێستا ژمارەی ئافرەتە کوژراوەکانمان بوونەتە هەزاران و بووینەتە یەکەمین "نەتەوە"ی ژنکوژ لە جیهاندا, بەو حاڵەشەوە هێشتا داوای دامەزراندنی دەوڵەت دەکەین و خۆمان بە نەتەوە دەزانین!.

هەر لە دەمێکەوە هەستم بەدیاردەیەکی سەیر کردووە, ئەویش لێکنەچوونی گشتیی ئەتنیی کوردە. ئەو هۆزانەی کە ئەمڕۆ پێیان دەگووترێت "کورد" زۆر جیاوازن لەیەکدی. کورد هەیە ڕەشە, هەیە سپییە و زۆربەمان گەنم ڕەنگین. هەیە ئەستەمە بتوانیت لەگەڵ عەرەبێکدا جیای بکەیتەوە. هەمانە دەموچاوی هیندی یان پاکستانیی تەواوە. کورد هەیە دەڵێی ژاپۆنی یان چینییە. چاوی شین, سەوز, ڕەش و قاوەیی لە هەموو شوێنێك دەبینرێن. ئەمەم زۆر بۆ نەدەچووەوە سەریەك تا باشتر خۆم و کوردم ناسی.

گەلێك لە گەشتوەران و کوردناسان, کاتێك هاتوونەتە کوردستان, سەرنجی زۆریان لەو قەڵا و قەڵاییچە و گردە دەستکردانەی داوە, کە بۆ زۆربەیان بووەتە مایەی سەرسوڕمان!. هەر بەڕاستیش وایە, تەنها سەرنجێکی دەشتی شارەزوور لە باشووری وڵاتدا, ئەو ژمارە زۆرەی ئەو قەڵاییچە و تەپانەمان بۆ دەردەکەوێت, کە هەریەکەیان مێژوویان دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمانێکی زۆر زوو, هەموویان بەمەبەستی جەنگی و خۆپاراستن بەکارهێنراون. بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە, تەواوی ئەو قەڵاییچانە بۆ خۆپاراستن لە هێرشە دەرەکییەکان بەکارنەهێنراون, ئەگەر وابووایە, ئەوا دەبوو بۆ نموونە لە بەشی باشووردا ئەو قەڵاییچە و تەپانە زۆربەیان لە نزیك

زنجیرە چیای حەمریندا بوونایە. کەچی بەپێچەوانەوە, زۆربەیان لە نێو قوڵاییی کوردستاندان. دیارە ئەوە دەگەیەنێت, کە هەر بۆ نموونە کاتی خۆی لە شارەزووردا یەك دەستەڵات بەڕێوەی نەبردووە و لەو ڕووبەرە کەمەدا, چەند دەستەڵاتێکی تێدا بووە و بۆ خۆپاراستن لە یەکتری ئەو قەڵاییچانەیان دروستکردووە. ژمارەی ئەو تەپ و قەڵاییچانە لە کوردستاندا, دەتوانم بڵێم بەسەدانە و زۆرتریش, کەچی لە هەموو سنوورە نەتەوەییەکانماندا, لەوانەیە تەنانەت دوو قەڵای ڕێکوپێك نەبینین, ئەمە سەرئەنجامێکی واهی بەدەستەوە دەدات, کە خەڵکی کورد, یان کوردستانییە کۆنەکان, هێندەی گوێیان بەخۆپاراستنی خۆیان داوە لە دژی یەکتری, هێندە گوێیان بەهێرشە دەرەکییەکان نەداوە و هۆکاری جوگرافی کە لە چیاکاندا خۆی دەبینێتەوە, بەو کارە هەڵستاوە, هەرچەندە ئەمە لە هەموو شوێنێکی کوردستاندا ڕۆڵی مەزن نابینێت, ناوچەی گەرمیانی باشووری کوردستان یەکێکە لەوانە.

هەڵبەت لە سەردەمی میرنشینەکانی کوردیشدا هەر بەو شێوەیە بووە, زۆربەی ئەو قەڵا سەربازییانەی لە کوردستاندا هەبوون لە نێوان سنووری میرنشینەکاندا بوون نەك لەسەر سنووری "نەتەوەیی"ی کورد. لێرەدا بۆ نموونە قەڵا سەختەکەی پاشا کۆرەی میری سۆران لە ناوچەی قەشقۆڵیی دوکان بە نموونە دێنمەوە کە پارێزگاریی سنووری میرنشینی سۆرانی کردووە لە دژی هەر هێرشێکی میرنشینی بابان!. شوێنکەوتەی ئەو قەڵایەش لە کاتی خۆیدا سنووری فەرمیی هەردوو میرنشینەکە بووە. ئەم بیرۆکەی قەڵا سەربازییانەی ناوەوەی کوردستان تاوەکو ئێستا هەر بەردەوامە. لە ساڵی نەوەدەکانی سەدەی رابردوودا پارتی کۆمەڵێك قەڵای پتەوی لەسەر

شاخەکانی نێوان کۆیە و سەری ڕەش بۆ بەرگریی هەر هێرشێکی یەکێتی دروستکرد. ئەو قەڵایانە پارێزگاریی سەری ڕەش دەکەن و درێژدەبنەوە تاوەکو ناوچەکانی حاجی ئۆمەران، لە ناوچەی قەسرێ و وەرتێش هەمان ئەو قەڵایانە بۆ هەمان مەبەست دروستکراون. ئەوەی جێی سەرسووڕمانە نە پارتی و نە یەکێتی بەدرێژاییی ئەو هەموو ساڵە تەنها یەك قەڵای سەربازییان لەنێوان هێزەکانی خۆیان و داگیرکەری ئێڕاقدا دروستنەکردووە!.

مێژوونووسان، بە کورد و بێگانەشەوە، زۆربەیان لەسەر ئەوە ڕێککەوتوون، کە ڕەسەنی کورد دەگەڕێتەوە سەر مادەکان. بەڵام بەبەراووردێکی ئەو نەتەوە کۆنانەی کە لە کوردستاندا ژیاون، ماد توخمێکی گەلێك نوێیە لە کوردستاندا و وامان لێدەکات بڵێین، ئەگەر کورد لە مادەوە داکەوتووە، ئەی ئەو ڕەگەزە کۆنانەی تری کوردستان چییان بەسەرهات؟، کە هەر یەکەیان لە ماوەیەکی مێژوویی و ناوچەیەکی دیاریکراودا ڕۆڵێکی زۆر کاریگەر و ترسناکیان لە مێژووی کوردستان و خۆرهەڵاتی نێویندا بینیوە. لۆللۆ، گۆتی، کاشی، میتان، خوری و کاردۆخ و هتد... نموونەی ئەو ڕەگەزانەن. هەڵبەت ناکرێت ئەمانە هەموویان نێوی جوودابن بۆ ڕەسەنی نەتەوەی کورد کە مادەکانن، چونکە بەتایبەتی لۆللۆ و گۆتی و کاشییەکان، سێ ڕەگەزی بەردەوامن بۆ ئەو مرۆڤە کۆنانەی کە هەر لە سەردەمی شانەدەرەوە، تا دوای هەزارەی چوارەمی پێش زایین، لە کوردستاندا ژیاون. بەپێی ڕای زانایانی ئارکیۆلۆژی و ئەو کەرەستە مادییانەی کە ئەو نەتەوانە یاخود ئەو کۆمەڵە مرۆڤانە بۆ ئێمەیان جێهێشتووە، یەك نەتەوە نین، بۆیە دەکرێت بگووترێت، کە کورد بریتییە لە پێکهاتوویەکی تێکەڵی ئەو ڕەگەزە

کۆنانەی کە لە کوردستاندا ژیاون، لەگەڵ ئەو هۆزە ئارییانەی کە لە هندستانەوە کۆچیان بۆ کوردستان کردووە. پاشان ئەمانە هەموویان مادیان پێکهێناوە و مادیش بووەتە باپیرەی کورد. هەڵبەت هەندێك سەرنجی بایۆلۆژییانەی دەم و چاوی کورد لە کاتی ئێستادا ئەوە دەردەخات. کە کورد یەك ڕەنگ و یەك فۆڕمی باڵا و دەم و چاوی نییە. دیارە ئەم سەرنجە لەسەدەی نۆزدەدا باشتر وەدەرکەوتووە، لە کاتێکدا (کلۆدیۆس جیمس ڕیچ)ی نوێنەری بەریتانیا لە بەغداد، کە گەشتەکەیی کردووە بە کوردستاندا، یەکەمین تێبینیی کە دەریبڕیوە لێکنەچوونی کوردی کۆچەر و کوردی نیشتەجێیە، تەنانەت (خاتوو ڕیچ)ی خێزانیشی ئەو سەرنجەی بەرامبەر بە کوردەکان هەبووە. کوردی کۆچەر رەنگیان لە کوردی نیشتەجێ تێرتر بووە، کێ دەڵێت ئەمانە ئەوانە نین کە کاتی خۆی لە هیندستانەوە بۆ کوردستان کۆچیان کردووە!. دیارە کەسێکی بێگانە لە دەرەوە ئێمە باشتر دەبینێت تاوەکو خۆمان، هەربۆیە من تێبینییەکەی میستەر ریچ زۆر بەڕاست و لەهەمان کاتیشدا بە گرنگ دەزانم. هەر لەو رووەوە پۆلێنی کورد و گۆران یان کورد و کرمانج دەگەڕێتەوە بۆ هەمان هۆ. تەنانەت لە هەندێك شوێندا کرمانج لەلای کورد زۆر سووك بووە و وشەی کرمانج لەلای خودی کورد واتای جنێوی گەیاندووە. هۆزی کورد هەیە تەنها بەئەندامانی سەربە هۆزەکەی خۆی دەڵێت میللەت و ئەوانی دەرەوەی هۆزەکەی "میللەت" نین!. هەورامییەکان بە هەورامان دەڵێن "وڵات"!، ئەمە دەبووایە وڵات لای ئەوان کوردستان بووایە.

ئاشکرایە لە سەدەکانی پێش زاییندا و لە کوردستان و لەیەك ماوەی مێژووییدا نەتەوەیەك یان زۆرتر ژیاوە. ئەو هۆزە ئارییانەشی کە لە ناوچەکانی

هندستانەوە بەرەو کوردستان کۆچیانکرد, هەموویان سەربە یەك لایەنی ئەتنی نەبوون. هەربۆیە بەگەیشتنی ئەمان و تێکەڵاوبوونیان بە ڕەگەزە جیاجیاکانی کوردستان, نەیانتوانی هەموو بەتەواوەتی لە بۆتەی یەك ڕەگەزی ئەتنیدا خۆیان بتوێننەوە. من لەوبڕوایەدام ئێمە تاوەکو ئێستا هەمان کێشەمان هەیە. هەربۆیە ئێستاش دوو خێڵی کورد پێکەوە ناحەوێنەوە. پێشتریش دوو میرنشینی کوردی پێکەوە گوزەرانیان نەبووە. شەڕی ناوخۆ و براکوژیی مۆدێرنیش درێژکراوەی ئەو ڕەگەزە زۆرانەیە کە کوردیان پێکهێناوە.

پاش پێکەوەژیانی چەند سەدەیەکی ئەم هۆزە ئارییاییانە لەگەڵ ڕەگەزە کۆنەکانی کوردستاندا, لە دەوروبەری سەدەی هەفتەمی پێش زایینددا نەتەوە یان سەیوانی "ماد"یان لێپێکهات و پاش ماوەیەکیش بوونە ئیمپراتۆرێکی بەهێزی ناوچەکە.

پەڕتووکە مێژووییەکان ئەوەمان بۆ دەگێڕنەوە کە مادەکان یەکانگیرییەکی نەتەوەییانەی تەواویان نەبووە, هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو تیرانەی کە خودی ماد خۆیان پێکهێنابوو. دیارە هەریەك لەم تیرانەش کۆمەڵە خێزانی جوودای لەدەرەوەهاتوو بوون و تێکەڵی پاشماوەی هۆزێکی لۆللۆ, کاشی, میتانی و ئەوانی تر بووبوون.

مادەکان هەرکاتێك یەك بووبن, ڕووداوێکی مێژوویی گرنگی لێکەوتووەتەوە, یەکگرتنی یەکەمیان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی ماد بوو. دووەمیشیان بۆ ڕووخانی نەینەوای ئیمپراتۆری ئاشوورییەکان بوو. ئیدی یەکبوون نەما تاوەکو ڕۆژی ئەمڕۆ.

لە ڕەوەندی مێژووی کوردا, کەمێك کاری هاوکاری و هەماهەنگیی تێدایە. (پەیمانی پیرۆز)ی میر بەدرخان, کە لەگەڵ سەرۆك هۆزەکانی کوردا بۆ یەکڕیزیی نەتەوەییانەی کورد هاتەکایەوە, یەکێکە لەوانە. تا هەموو هۆزەکان پێکەوە جاڕی سەربەخۆیی کوردستان بدەن و بەهۆی ئەو پەیمانەوە, ناتەباییەکانی نێوانیان ڕیشەکێش بکەن... بەڵام ئەم پەیمانە هەر زوو هەڵوەشایەوە و هۆزەکانیش لە بەرژەوەندیی خۆیان گوێیان بەوەنەدا کەلەسەری ڕێککەوتبوون و لەژێرەوە پاڵیاندایەوە بەدەستەڵاتی عوسمانییەوە. واتە ئەوەی لە دامەزراندنی مادەکاندا ڕوویدا, جارێکی تر مێژوو خۆیی تێدا دووبارە نەکردەوە.

شۆڕشەکەی شێخ عوبەیدوڵڵای شەمزینی, کە خۆی و زۆربەی پێشمەرگەکانی, نیشتەجێی بەشی باکووری وڵات بوون و سەرەتا لە خۆرهەڵاتی وڵاتەوە شۆڕشەکەیان هەڵگیرساند و چەند نێوچەیەکیشیان ڕزگارکرد, نموونەیەکی بەرچاوی هاوکاریی ڕیزی کوردە لەو سەردەمەدا...

هاتنی سمایلخانی سمکۆ, لە خۆرهەڵاتی وڵاتەوە بۆ باشوور و یارمەتیدانی بزووتنەوەکەی شێخ مەحموودی بەرزنجی, کارێکە هەردەم شایانی باسکردنە.

ناردنی چەند دەستە پێشمەرگەی باشوور, لەلایەن شێخ ئەحمەدی بارزانەوە, بۆ شۆڕشی ئاراڕات, زێتر گیانی بزووتن و کوردایەتیی لە نێو ناخی کۆماری ئاراڕات و پێشمەرگەکانی ئاگریدا بەرزکردەوە...

پەیوەندیکردنی هۆزی بارزان, بەسەرۆکایەتیی (شێخ ئەحمەد و مەلا مستەفا بارزانی) و چەند ئەفسەرێکی کوردی باشوور, بە کۆماری دیموکراتیکی کوردستانەوە لە مەهاباد, گوڕێکی سەربازی و بەرزکردنەوەی گیانی

سەرخوابوون بوو, لەنێو جەماوەری خۆرهەڵاتی کوردستاندا... ئەگەرچی چوونی بارزانییەکان بەهۆی ئەوەوەوە بوو کە داگیرکەری ئێراق تەنگی پێهەڵچنیبوون و لە دیوی باشوور شوێنیان بۆ نەمابووەوە. واتە چوونی بارزانییەکان بۆ ناوچەکانی موکریان بەویست و هەڵبژاردەی خۆیان نەبوو.

یارمەتییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان, لە ساڵی 1982دا, بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستانی "ئێران", لە دژی داگیرکەری ئێرانی ئیسلامی, تێکەڵاوبوونی خوێنی هەردوو بەشی لێکدانەبڕاوی وڵات بوو, لە دژی هێرشەکانی ئێران بۆ داگیرکردنەوەی ناوچە ئازادکراوەکانی پێشمەرگە, لە کوردستانی بندەستی داگیرکەری ئێراندا... ئەگەرچی ئەم هاریکاریکردنەش لە تاکتیکێکی رامیارییەوە سەرچاوەی گرتبوو تاوەکو یەکێتی سەرنجی داگیرکەری ئێراقی بۆخۆی رابکێشێت و بکەوێتە گفتوگۆوە لەگەڵیدا!.

یارمەتییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی "ئێران" و پارتی کرێکارانی کوردستان – پێکاکا, لایەنەکانی تری خۆرهەڵات و باکوور و خۆرئاوای وڵات, بۆ خەڵکی ڕاپەڕیوی کورد لە باشووری کوردستاندا, لە بەهاری 1991دا, کارێکە مایەی خۆشبەختی و بەرایی سەرهەڵدانی سادەی یەکانگیربوونی ڕیزی نەتەوەییانەی کوردە...

ئەو نموونانەی کە باسکران لەژێر هەر بارودۆخێکدا بووبێت, کەمە نموونەیەکی شکۆداری ناو پەڕتووکە مێژووییەکانمانن.

هەڵبەت بمانەوێت, دەتوانین هەندێك نموونەی تری لەو بابەتە لە مێژووی نەتەوەکەماندا هەڵبهێنجین, هەرچەندە دەکرێت بگووترێت, ئەوانە بەرچاوترین و ڕووتمەندترینیانن... بەڵام ئەو نموونانە زۆر نین؟!, ئەگەر بێت و

بەراووردێکیان بکەین لەگەڵ جەنگی نێوخۆیی و لێکدابڕان و شەڕی براکوژی و بەشبەشیدا...

بەرامبەر ئەو کارە پڕ لە شانازییانە, تەنها لە ماوەی ساڵانی 1992 تا 1996, کاری واهی لە کوردستاندا و بەتایبەتی لە باشووریدا, ڕوویداوون, کە پەڵەیەکی ڕەشە بەنێوچاوانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کورد و پارتە کوردستانییەکانەوە. تەنها لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا, هەزاران کارەساتی کوردکوژی و ماڵوێرانی لەنێو ئەو پارتانەدا ڕوویداوە, بەڕادەیەك داگیرکەران, بەو ماوەیە نەیاندەتوانی ئەو کوردکوژی و ماڵوێرانییە, لە سەرکوتکردنی شۆڕشی کوردا لە سەرتاسەری کوردستاندا پیادە بکەن؟!.

هەڵبەت ئەو کارانە, بەتەنها زادەی ڕووداوەکانی ئەمڕۆ نین و هەر داگیرکەران و زلهێزانیش نەبوونەتە هۆی ئافراندنی ئەو بارودۆخە بەشبەشی و کوردکوژییە, کە بووەتە هۆی ئەوەی ڕەوشێکی ترسناك لە یەکانگیریی نەتەوەییماندا بێتە کایەوە. بەڕادەیەك کە چارەسەری گەلێك گرانە و پێدەچێت چەند نەوەیەکی داهاتووشمان گرفتار و بێهوودە بن بەدەستییەوە... هەر بۆ نموونە منداڵانێك لە سەدەی بیستودوو و دواتردا لەدایك دەبن و دەڵێن باپیرە گەورەمان لە شەڕی براکوژی لە بەرەی دێگەڵەدا کوژراوە..

دوورییەکانی ئەو پەرتپەرتی و کوردکوژییە, بنچینەکەی بەو نزیکی و نوێییە نییە. ڕاستە جەنگی کوردکوژیی نێوان پارت و ڕێکخراوەکانی تریش, هەریەکەیان بەهۆی چەند هۆکارێکی نوێوە, هاتوونەتە کایەوە. بەڵام هەر

هێشتا ناتوانین, بڵێین ئەو ڕووداوانە ڕاستەوخۆ بوونە هۆی هاتنەکایەی ئەم پاشاگەردانییەی بزووتنەوەی نوێی نەتەوەکەمان. بەڵکو دوورییەکانی ئەم بارودۆخە, گەلێك کۆنە و سەرەتاکەشی لە جەنگ و ناتەبایی میرنشینە کوردییەکانەوە دەست پیٚ"نا"کات, هەروەکو هەندێك لە ڕووناکبیران وای بۆدەچن؟!. دوورییەکانی ئەو ناتەباییەی ڕیزی نەتەوەییانەی کورد, دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمانی هاتنە کایەی کورد وەکو نەتەوەیەك, بەو پێیە دەکرێت بڵێین, کە دەگەڕێتەوە پێش دروستبوونی مادەکانیش لە کوردستانی ئەوسادا.

دەگەڕێمەوە بۆ قوتابخانەکەم, بەڵام ئەمجارەیان گەورەبووم و قوتابخانە سەرەتاییەکانی دەرگەزێن و "شێخ سەلام"م جێهێشتووە و چوومەتە قوتابخانەی ناوەندی و دوواناوەندی رۆشنبیری کوڕان هەر لە سلێمانی,ماڵیشمان لە گەڕەکی گۆیژەوە گواستوویەتیەوە بۆ گەڕەکی رزگاری. ئەو ماوەیە کۆمەڵێك کرێکاری بادینی خەریکی چاککردنی ئاو و ئاوەڕۆکانی گەڕەکی رزگاریی شاری سلێمانی بوون. من تا ئەوکاتە نەمدەزانی ئایا شێوەزمانێکی کوردیی وەك بادینی هەیە! وامدەزانی هەموو کورد وەك شێوەزمانی ناوچەی سلێمانی و دەوروبەری ئاخاوتن دەکات!. رۆژێك کوڕێك لە دەرگاکەمانیدا و وتی "ئاڤ ڤەخۆم"!, من هەرچەندم کرد نەمزانی چیی دەوێت! پاشتر بەئاماژەی دەستی زانیم داوای ئاو دەکات!. ئێستا بیر لە وانەی "گڤە گڤی با دێت"ی پۆلی یەکەمی سەرەتاییم دەکەمەوە, مامۆستاکەمان تەنانەت ئەوەندە ئەرکی نەکێشابوو پێمان بڵێت لە زمانەکەی

ئێمەدا شێوەزمانی واهی هەیە و ئەوانیش کوردن!. دەبووایە بەلایەنی کەمەوە پێی بگووتینایە گڤە گڤ واتە وژە وژ!. لە ماڵیشەوە کەسێك بەمنی نەگووتووە بادینی چییە و چی نییە!. پاشتر ناوی بادینی و شێوەزمانەکەیان لە گاڵتەوگەپی شاری سلێمانیدا بەهۆی ئەو وانەیەوە بووە "گڤەگڤ"!.

لە رۆشنبیر وانەی مێژوومان دەخوێند. مێژووەکە, مێژووی عەرەب بوو. مێژووی ئەوان لە سەرەتاکانی ئیسلام و داگیرکارییەکانیانەوە دەستیپێدەکرد تاوەکو سەرکەوتنی ئەوەی پێیدەگووترا شۆڕشی حیزبی بەعس. لەو مێژووەدا ئەوەیان فێردەکردین کە نەتەوە چەند پێکهاتەیەکی هەیە. ئەوەی عەرەب, زمان, مێژوو, ئاییینی ئیسلام, بەرژەوەندی یان چارەنووسی هاوبەش و خاك بوو. ئەگەرچی بەپێوەری چەمکە نوێیەکان مێژوو و ئایین و تەنانەت لە هەندێك شوێندا زمانیش پێکهاتەی نەتەوە و نەتەوایەتیی رەگەزێك نییە, بەڵکو خاك و بەتایبەتی بەرژەوەندیی هاوبەش گرنگترین پێکهاتەکانێتی.

زۆرجار چوومەتە وڵاتی بەلژیك, ئەگەرچی ناکرێت بڵێین وڵاتی بەلژیك کێشەی نەتەوایەتیی تێدا نییە. بەڵام بەلژیك وڵاتێکە پێی دەگووترێت بەلژیکا, ئەم ناوە لەوەناچێت پەیوەندیی بە نەتەوەی بەلژیکییەوە هەبێت. زمانی فەڕمیی بەلژیکییەکان فەڕەنسی و فلامییە. فلامی جۆرێکی بەلژیکیکراوە لە زمانی هۆڵندی. ئەمان وڵاتن, پێیان دەگووترێت بەلژیکا و خەڵکەکەشی پێیان دەگووترێت بەلژیکی. ئاییینی کریستیانیش ئەگەرچی ئاییینی "زۆرینەیە", بەڵام دەمێکە ئایین لە کۆتایی پێکهاتەکانی هەر دەوڵەتێکی ئەوروپییەوە دێت. لەمەیاندا دەبێت ڤاتیکانی لیٚ ریزپەڕبکەین کە دەوڵەتێکی بچووکی ناو شاری رۆمایە.

کەنەداش دەکرێت نموونەیەکی گەورەکراوەی وڵاتی بەلژیکا بێت. وڵاتەیەکگرتووەکانی ئامریکا جۆرێکە لەوان, بەڵام فاکتەری زمان لە ئێستادا تێیدا یەکگرتووە و بووەتە ئینگلیزی, ئەگەرچی پێشتر هەردوو زمانی ئیتالی و هۆڵندیش زۆر بەرچاو بووە. هیندستان لە دەیان زمانی فەرمی زۆرتری تێدایە!.

ساڵی 2005 بۆ گەشتێك چووینە وڵاتی سوورینام لە باشووری ئامریکا, سوورینام کاتی خۆی هیندییە سوورەکانی تێدا ژیاون و پاشان هۆڵندی و جوولەکەکان کۆیلەیان لە عەرەبە موسڵمانەکان کڕیوە و لە ئافریکاوە بردوویانن بۆ ئەوێ تاوەکو کشتوکاڵی شەکر و قاوەیان پێبکەن. لە سەدەی بیستیشدا خەڵکانی زۆری چینی, هیندی و جاڤانی و هیی تر بۆ دروستکردنی ژیانێکی باشتر روویان لەو وڵاتە کردووە. وڵاتەکە ئەگەرچی لە ریزی ئەو وڵاتانەدایە کە پیاندەگووترێت جیهانی سێیەم, بەڵام وڵاتە و سنوور و قەوارەی سەربەخۆی هەیە. سوورینام زمانەکانی کریۆل, هیندییە سوورەکان, چینی, هیندی, جاڤانیی تێدایە, بەهۆی داگیرکاریی هۆڵندییەکانەوە هەموویان زمانی هۆڵندی دەزانن و زمانی هۆڵندی زمانی فەرمی و ستانداردی ئەو وڵاتەیە. لە سوورینام ئایینەکانی جوو, فەلە, ئیسلام, بودی, بتپەرستی و زۆری تری تێدایە. تەنانەت ئەوەی زۆر سەیرە لە شاری "پاراماریبۆ"ی پایەتەختی ئەو وڵاتە مزگەوت و سیناگۆگی جوولەکەکان بەتەنیشت یەکترییەوەن!. خەڵکی سوورینام هەریەکەی رەنگێکە, هەیە چینییە, یان هیندییە یان هیندیی سوورە, جاڤانییە, یان رەنگی رەشە و نەوەی ئەو کۆیلانەیە کە کاتی خۆی بەزۆر هێنراونەتە ئەوێ. خەڵکی ئەو وڵاتە کەسیان لە

کەسیان ناچن و چەند دوورگەیەکی مرۆیین و ناوی سوورینام و بەرژەوەندیی هاوبەشیان وەك سوورینامی کۆیکردوونەتەوە, هەر ئەو هۆیەش بوو وایکرد لە ناوەڕاستی هەفتاکاندا خۆیان لەدەست هۆڵندییەکان رزگاربکەن و دەوڵەتی سوورینامی سەربەخۆ دابمەزرێنن.

کەواتە "بەگشتی" ئایین و زمان و تا رادەیەك مێژوویەکی کۆنیش نابنە پێکهاتەکانی نەتەوەیەك. دیارە ئەگەر ببن باشترە.

کە سەیری مێژووی خۆمان دەکەم و بەراووردێکی ئەو پێکهاتە نەتەوەییانە دەکەم, دەگەم بەزۆر سەرئەنجام. ئەنجامگیرییەکەشم ئەوەیە ئێمەی کە پێماندەگووترێت "کورد" هێشتا بەتەواوەتی نەتەوەنین, یان هێشتا لە هەنگاوی دروستبوونی نەتەوەییدایین. هەنگاوەکەی ئێمە زۆر درێژبووەتەوە, بەڕادەیەك هێزکاری زۆر نێگەتیڤیشی کردووەتە سەر پێکهاتە نەتەوەییەکانمان, لەوانە زمان, خاك, ئایین و مێژوو.

زۆرجار لەخۆمم پرسیوە دەبێت ئەو نهێنییە چی بێت بەهۆیەوە عەرەب, فارس, تورك و بەلچیکییەك و پاراگوایییەکی پێکردووەتە دەوڵەت و ئێمەی کورد نا!. ئایا ئەو نهێنییە خاکە؟ ئێمە لەوەتەی پێماندەگووترێت کورد, لەسەر خاکێك ژیاوین ناوی کوردستان بووە! ئەگەرچی پێشتر ئەو خاکە فراوانتربووە, بەڵام لە هەر هەنگاوێکی مێژووییدا هەندێکیمان لەکیسچووە, یان لەکیسداوە. مێژووی نەتەوەی تورك لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا ناگاتە هەزار ساڵ. کەواتە خاك نییە. ئەگەر نەشتبێت, دەتوانیت وەك خێڵە تورکەکان کۆچ بکەیت و خاك داگیربکەیت. وەك باپیرەی ئامریکییەکان لە ئۆقیانووس

بپەڕیتەوە و ئامریکا بکەیتە وڵاتی خۆت!. یان وەك جوولەکە لەمپەڕ و ئەوپەڕی دونیاوە کۆچ بکەین بۆ ئەو خاکەی کە دەمانەوێت بیکەینەوە بەهی خۆمان یان بەهیی خۆمانی دەزانین.

دەبێت ئەو نهێنییە زمان بێت؟ پێموانییە ئەمەشیان بێت. وڵات هەیە لە زمانێکی فەرمی زۆرتری تێدایە. سویسرا چوار زمانی فەرمی تێدایە و لەسەر پاسپۆرت و کاغەزی دراویان بەچوار زمانی جوودا لەسەری نووسراوە و پێیشیان دەگووترێت سویسری!. دیارە زمانێکی تایبەت بەو وڵاتەوە ببێت, دەبێتە یارمەتیدەرێکی بەهێز, بۆ نموونە وڵاتی ئەڵمانیا خەڵکەکەی ئەڵمانین و بەزمانی ئەڵمانی قسەدەکەن. فەڕەنساش بەهەمان شێوە. بەپێچەوانەی ئەمانەوە نیوەی وڵاتانی ئافریکا بە زمانە ئەوروپییەکان قسەدەکەن و دەوڵەتیشیان هەیە و پێیشیان دەگووترێت نەتەوە.

ناکرێت نهێنییەکە مێژوویەکی دێرین بێت. وڵاتێکی وەك وڵاتەیەکگرتووەکانی ئامریکا مێژوویەکی نوێی هەیە و لە ماوەی تەنها چەند سەدەیەکدا بووەتە گەورەترین دەوڵەتی دونیا. مێژووی دەوڵەتی ئیسرائیلیش, نەك جوولەکە تەنها نیو سەدەیەکە.

ئەلەمێنتی ئایین دەمێکە کاتی بەسەرچووە بۆ بەدەوڵەت بوون. باوەڕناکەم جارێکی دی ئەزموونێکی تری وەك دەوڵەتی ئیسرائیل دروستببێتەوە. ئەگەرچی ئایینی جوو بەتەنیا هێزکاری بەهێزی دامەزراندنی دەوڵەتی جووەکان نەبوو. ئەوەی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی دامەزراند, ئایین نەبوو. بەڵکو هەمان هزری سەفەوییەکان بوو بۆ بەردەوامیی دەوڵەتی ئێران بەڵام بەشێوەیەکی جیاوازتر لەوەی رژێمی شاهەنشاهی دەیویست.

ئایین وەکو نەشبووەتە هۆی دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی و هۆکاری بەرەو نەتەوەبوونی کورد. زیانێکی زۆریشی پێگەیاندووە. لە دوو توێی کتێبە مێژووییەکاندا ئەوە دەخوێنینەوە کە چۆن خودی ئایینی زەردەشتی هۆکارێکی گرنگی رووخانی دەوڵەتی مادەکان بووە. بەهۆی ئەو هەموو زۆر و زۆردارییەی موغەکانی زەردەشتییەوە کە لە خەڵکی مادییان کردووە. هەربۆیە کوردستان بووەتە زەمینەیەکی لەبار بۆ فارسەکان تاوەکو دەست بەسەر ئایینەکەشدا بگرن, هەرچەندە پەرتپەرتیی هۆزەکانی ماد هۆیەکی گرنگی ئەو کەوتنە بوو, بەڵام رەفتاری موغەکانیش یارمەتیدەرێکی گرنگ بوو. تا لە ئەنجامدا موغەکان خۆیشیان بەبێ ئاگر مانەوە.

ئەوەی پێم سەیرە هەر لە منداڵیمەوە ئەوەیان چپاندووە بەگوێمدا کە ئایینی رەسەنی ئێمە زەردەشتی بووە. بەڵام بێجگە لە کورد خۆی, کەس ئایینی زەردەشتیی وەکو ئایینی کورد نەناسیوە. بەڵکو ئایینی زەردەشتی واناسراوە کە تایبەت بووە بە فارس و کلتووری فارسەکانەوە. تاوەکو ئێستا نەمانتوانیوە دوو لێکۆڵینەوەی باش لەسەر ئەو ئایینە و پەیوەندییان بە کوردەوە گرێبدەین. لە زۆر لاش باسی ئەوە دەکرێت کە ئایینزاکانی ئێزیدی, کاکەیی و عەلی ئیلاهی بەردەوامیی ئایینی زەردەشتین لە کوردستاندا, بەڵام ئەمەشمان هەر قسە بووە و لێکۆڵینەوەیەکی ئەوتۆمان لەسەریان نییە. عەرەبەکان هەر بەدرۆش بێت ئێزیدی و ئایینەکەیان دەکەنە عەرەب و دەیانبەنەوە سەر یەزیدی کوڕی معاویە و چەندین کتێب و لێکۆڵینەوەیان لەسەر ئەوە هەیە. ئەدی ئێمە چیمان هەیە, ئێمە "سەنتەری لالش"مان هەبوو ئەویشمان سووتاند!.

هەر بەم پێودانگە دەمەوێت لایەكیش لە جەژنی نەورۆز بكەمەوە. ئێمە وا پەروەردە كراوین كە جەژنێكی نەتەوەیی ئێمەیە, كەچی تەنانەت لە ئێران, ئەفگانستان و هیندستان و نیپاڵیش هەمان جەژن هەیە. ئێستاش نازانین كاوە كوردە یان ئەژدەهاك. چونكە بەپێی سەرچاوە مێژووییەكان ئەژدەهاك یان ئاستیاگ ماد بووە و كاوەش ناكورد!. بەڵام ئەفسانە نوێیەكەی جەژنە نەتەوەییەكەی ئێمە دەڵێت كاوە كورد! بووە, تەنانەت چەندین چیرۆك و شانۆنامە و هەزاران هەڵبەستیشمان لەسەر كوردبوونی كاوە نووسیوە!. ئەمەش یەكێكە لە كارەساتەكانی بیركردنەوەی كوردی كە تاوەكو ئێستا بەتەواوەتی راستینەی سەرهەڵدانی جەژنە نەتەوەییەكەمان نازانین. بەڕاستیش كەسێكی وەك پیرەمێرد نەبووایە جەژنی نەورۆزمان پێشتر بەو شێوەیە نەدەناسی. هەربۆیە جەژنی نەورۆز كە پێی دەگووترێت "جەژنی نەتەوەیی كورد"! شایانی چەندین پرسیار و گومانە. جەژنی نەتەوەیی و نیشتمانی جیاوازییان هەیە. نابێت مێژووی جەژنی نەتەوەیی كورد بگەڕێتەوە بۆ یاپراخەكەی گردی مامەیارەی شاری سلێمانی!. لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە دەڵێن چوارشەممە سوورە كە دەكەوێتە دووا چوارشەممەی ساڵی "كوردی"یەوە, جەژنێكی نەتەوەیی ئێمەیە. بەڵام من كە تەمەنم بووە سی ساڵ! ئنجا زانیم شتێكی واهی هەیە و ناسیاویم لەگەڵیدا پەیداكرد!.

دەمێكە "بەرژەوەندیی هاوبەش" وەك سەرچاوەیەكی چارەنووسی هاوبەشی پێكهاتەیەكی گرنگی نەتەوە و نەتەوایەتی و بیری دەوڵەت دروستكردن سەرنجی راكێشاوم. بەجۆرێك ئەمەیان بەگرنگترین هۆكاری

دروستبوونی نەتەوە و دەوڵەتی دەزانم, هەرچی ئەوانی تریشن دەبێت لە خزمەتی ئەمدابن. ئەم بەرژەوەندیی هاوبەشە سەیوانێكە بۆ زمان و خاك و هەموو ئەوانەی تر كە دەبنە پایە گرنگەكانی دروستبوونی نەتەوەیەك.

بەرژەوەندیی هاوبەشی نەتەوەیەك شێوازێكی زۆر فراوانی بەرژەوەندیی خێزانێكە, دەبینیت كوڕێك و كچێك لەمسەر و ئەوسەری دنیاوە بەهۆی چاتی ئنتەرنێتەوە دڵیان پێكدا دەچێت و لە بەرژەوەندیی هاوبەشی خۆیان خێزانێك پێكدێنن. زۆرجار ئەو دووانە نەك سەربەیەك نەتەوە نین, بەڵكو ناشتوانن بەزمانی دایكی خۆیان لەگەڵ یەكتردا ئاخاوتن بكەن. هەربۆیە ناچار زمانێكی سێیەمی ناوكۆیی بەكاردێنن! بۆ نموونە زمانی ئینگلیزی. ئەوانە تەنها بەهۆی خۆشەویستی و بەرژەوەندیی هاوبەشەوە خێزان پێكدەهێنن.

بەرژەوەندیی هاوبەش بووەتە گرێیەكی دەروونی بۆم, لە هەر كات و جێیەك بم خەریكی بەراووردی كورد و نا كوردم, خەریكی بەراووردی كوردستان و دەرەوەییم. سەرئەنجام خۆخواردنەوەیەكی دەروونییە و بووەتە گرێیەكی گەورە لام. هەربۆیە هەندێك جار بەخۆم دەڵێم: بۆچی ئێمە نەتەوە بین؟!, هەرچی شانازی هەبێت لەم دونیایەدا نیمانە. بێدەوڵەتییەكەشمان نە لۆزانە و نە توران! بەڵكو دوواكەوتوویی و بەشبەشیی خۆمانە و هیچی تر..

هەر ئەم بەرژەوەندیی هاوبەشەشە كە هێزكارێكی زۆر نێگەتیڤانەی كردووەتە سەر پێكهاتە گرنگەكانی تری نەتەوەییمان. بۆ نموونە هەرگیز گوێمان بە زمانی خۆمان نەداوە, بیرمان لەوە نەكردووەتەوە ئایا بۆچی كەسێكی ئامەد لە كەسێكی شاری ئیلام تێناگات؟. چۆن دەبێت كارێكی واهی بكرێت و سازانكارییەكی واهی بێتە كایەوە ئەو دووانە لەیەكدی بگەن. وەكو

ئەوەش ناکەین, دێین هەردوو شێوەزمانی سۆرانی و بادینی دەکەینە دوو شێوەزمانی فەرمیی قوتابخانەکانی باشووری کوردستان!.

هەر لە کێشەی زماندا کە گوێم لە لێدوانێکی لێپرسراوێکی کورد دەبێت, خەمم لێدێت, چونکە دەزانم گوێناداتە زمانەکەی. ئەگەر ئەو لێپرسراوە خەڵکی باشوور بێت ئەوا یەکسەر خۆم دەخەمە جێی کوردێکی بندەستی ئێران, چونکە دەزانم لەبەرئەوەی ئەو لێپرسراوە ئەوەندە وشە و دەستەواژەی عەرەبی بەکاردێنێت ئەو لێی تێناگات! ئەگەر لێپرسراوەکە هی لای خۆرهەڵات بێت ئەوە نیوەی زمانەکەی فارسییە و بۆ هی باشوور و ئەوانی تر تێگەیشتنی ئاسان نییە و بەوشێوەیە. کە لێپرسراوێکی باشوور بە "کوردی" بۆ کەناڵە جیهانییەکان لێدوانێك بدات بەشێوەیەکی واهییە کە کەناڵەکانی ئەلجەزیرە و ئەلعەرەبییە "بەڕای من" هیچ پێویست ناکات وەریبگێڕنە سەر زمانی عەرەبی! لەبەرئەوەی زۆربەی هێڵە گشتییەکانی لێدوانەکەی بەعەرەبییە! و خەڵکیش هەر ئەوەندەی بەسە. بۆ نموونە ئەگەر لێدوانەکەی لەسەر کێشەی سنووری بێت, ئەوا بەئاسانی ئەم دەستەواژانەت بەرگوێ دەکەوێت: "مەشاکیلی حدودی, حکومەتی مەرکەزی, مفاوەزات موستەمیرە, حکومەتی ئیقلیم, شەفافییەت, ئیستیفتا, مەبعوسی ئومەمی موتەحیدە, خیلافاتی داخیلی, حەللێکی تەوافوقی و زۆریتر" کە من خودی خۆم شەرم دەکەم..

بەرژەوەندیی هاوبەشە وای لە ئێمە کردووە لە هیچ کات و بارێکدا سنووری نەتەوەیی خۆمان نەزانین. دەیان و سەدان جۆر نەخشە بۆ وڵاتەکەی ئێمە هەیە. یەکێك لە کەنداوی ئەسکەندەروونەوە بە ئارەزووی خۆی

دەیکێشێت تاوەکو کەنداوی فارس, هەیە سەرێکیشی دەباتەوە سەر دەریای ڕەش و هەشە درێژیدەکاتەوە بۆسەر دەریای کەزوێن!. هەر ئەو بەرژەوەندییە هاوبەشەیشە بووەتە هۆی ئەوەی لە هەر سەدەیەك و سەردەمێك ڕووبەرێکی باشی خاکی کوردستان لە ناوبچێت و خەڵکی کورد بەرەو ناوەوەی کوردستان هەڵبێن یان بەزۆر ڕابگوازرێن. ئێستاش ئێمە لە گەرمەی ئەو سەردەمەدا دەژین و نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشی نێوان نوێنەرانی کورد وایکرد بەشێکی زۆری خاکی باشووری کوردستان لەدەست بچێت و ئەو پرۆسەیەش هەر بەردەوامە.

بەرژەوەندیی هاوبەشە بووەتە هۆی ئەوەی ئایینی ئیسلام بۆ کورد خۆماڵی نەبێت. نەبێتە کرۆکی دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی. وەك ئەوەی فارس و تورك کردیان. هەربۆیە ئەم ئایینە لەوەتەی لەناو کوردا باوە, جگە لە خزمەتی نەتەوە سەردەستەکانی کورد, هیچی تری بۆ کورد لێ شین نەبووە. بەپێویستی نازانم جارێکی تر بکەومە ناو ئەم باسەوە, چونکە بەدرێژی لە پەڕتووکی "ئاڵای کورد[5]"دا باسم لێوەیکردووە.

بەرژەوەندیی هاوبەشە مێژووی کوردستان و کورد لە دووبەرەکی و شکان زۆرتر هیچی تری تێدا نەبینین. بەڕادەیەك لە خوێندنەوەی لاپەڕەکانی مێژوومان لە تەریقبوونەوە زۆرتر هیچی ترمان چنگ ناکەوێت. چونکە خودی مێژووەکە هەمووی لە یەك پرسیاردا خۆی دەبینێتەوە, ئەویش ئەوەیە "ئایا بۆ؟".. ئەو "ئایا"یە بووەتە کرۆکی دۆزی کورد و تەمومژی بەدرێژایی هەزاران

[5] بڕوانە: ئاڵای کورد – چاپی یەکەم – دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم – زنجیرە (117) – سلێمانی – 2001.

ساڵ نەڕەویوەتەوە. بەو هۆیەوە کە ئێستا هەر ناماقوڵییەك لە لێپرسراوێکی کوردەوە ببینم یان ببیستم, ئەوا بە کارێکی نوێی نازانم, چونکە دەزانم بنەوانی ئەو بیرکردنەوەیە لە کوێوە هاتووە..

وەنەبێت مێژووی نەتەوەکانی تر, دووبەرەکی و شکانی تێدا نەبووبێت. ئەوانە هەموویان دیاردەیەکی سروشتین لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا. بەڵام هەر دووبەرەکییەك یان تێکشکانێك لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا تایبەت بووە بە هەنگاوێکی مێژووییەوە و بەسەرچووە. ئەوەی کورد بووەتە تایبەتمەندییەکی مێژوویی بەدرێژایی سووڕی ژیانی کورد وەك "نەتەوە".

کە چوومە هەنگاوی ناوەندی لە قوتابخانەی ڕۆشنبیر, لەگەڵ ناڵە ناڵی هەڵبەستی "دێتە گوێم دەنگێك بە سۆز و شیوەن و گریانەوە"ی ئەحمەد موختار جاف, بوومە کەسێکی نەتەوەیی. ئەو هەڵبەستە و ڕووداوەکانی ئەوکاتەی کوردستان وایلێکردم وڵات و نەتەوەکەمم خۆش بوێت. پاشتر ئەگەرچی لە هەنگاوی دواناوەندیدا بەهۆی خوێندنەوەی بیری چەپایەتییەوە خەریك بوو لە خشتە ببرێم, بەڵام هەر بیرم لەو هەڵبەستەی ئەحمەد بەگ دەکردەوە. زۆرم پێ گران بوو ئەو کاتەی ئەدەبیاتی یان مێژووی پارتی کۆمۆنیستی ئێڕاقیم دەخوێندەوە و لەسەرەتای دروستبوونیانەوە تاوەکو ماوەیەکی باش کوردیان بە "نەتەوە" دانەناوە. پرسیارێکی گرنگ بووە لای شیوعییەکان ئایا کورد ئوممەیە؟!. ئێستا من بەشێوەیەك لە شێوەکان و تاڕادەیەك هەمان پرسیارم هەیە و کورد بەتەواوەتی بە نەتەوە دانانێم. بەڵام نەك بەو تێڕوانینە چەوتەی مارکسییە ئێڕاقی و کوردەکانی ئەوکات

لەبەرژەوەندیی عەرەبی سەردەست, بەڵکو بەو پێوەرە دەڵێم کورد بەتەواوەتی نەتەوە نییە, چونکە بەهێزترین پێکهاتەی نەتەوەیی تێدا نییە! ئەویش نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشە.

تاکی کورد بە ئاستەم هەستی بە گرنگیی ئەم بەرژەوەندییە کردووە, نەبوونی ئەم هەستە بە ئاشکرا لە نێو بەیتە کوردییەکاندا دیارن. بەیتە کوردییەکان زۆر ڕاستگۆیانە هەستونەستی کوردەوارییان بەبێ هیچ ئارایشتێك بۆ ئێمە تۆمارکردووە. ئەگەر تاکی کورد کەمێك هەستی بەگرنگیی ئەو بەرژەوەندییە بکردایە نەیدەگووت "بە تفەنگی برنەو بانە چۆڵ دەکەم, ئەم شەڕە لەسەر نەرم و نۆڵ دەکەم"!. دوور لە هەر هەست و سۆزێکی ئەویندارى, ئەگەر پیاوی کورد لەسەر نەرم و نۆڵێك و بێگوێدانە ژیانی خەڵکی شارێکی وەك بانە, ژیان تێیدا, بەرژەوەندیی خەڵکی بانە و زۆریتر, چۆڵی بکات!, دەبێت بۆ وڵاتەکەی کە کوردستانە چ کەڵکێکی ببێت. ئەی دەبێت بۆ مشتە لیرەیەکی سەفەوی و عوسمانی چیی کردبێت!.

بەیتی کوردی کە ڕۆژانە لەلایەن شایەرەکانەوە وتراوون و بەیتی تریان بۆ زۆرکراوە, زۆر گرنگن. چونکە ئەو بەیتانە ڕەنگدانەوەی ناخی تاکێکی سادەی کوردە. تاکێك دوور لە هەموو هێزکارێکی دەرەکی و لە ئێستادا تەکنەلۆژی, هەر بۆیە بۆ خوێندنەوەی ناخی کورد لێتوژینەوە لەسەر ئەو بەیتانە زۆر پێویستە, شایەر هەیە شارێکی وەك کەرکوك بە قوربانی خەتوخاڵی خۆشەویستەکەی دەکات! ئەمە لە خۆڕا نەهاتووە, بەڵکو لەوەوە هاتووە کە کەرکوك بۆ کەسێکی دەرەوەی کەرکوك یان بۆ ئەو هۆزانەی لە دەرەوەی کەرکوکن هیچ بەهایەکی نەبووە.

دێرێكی تری هەڵبەستەكەی ئەحمەدبەگ دەڵێت "لانەواز و بێكەس و مەزڵومە ئێستاكە قەومی كورد, گا بەدەستی توركەكان و گا بەدەست ئێرانەوە". ئەوكات كە ئەو هۆنراوەیەم ئەزبەر دەكرد, زۆر بەزەییم بەخۆماندا دەهاتەوە. دەمگووت بۆچی دەبێت ئێمە ئەوە ژیانمان بێت بەدەست تورك و ئێرانەوە. بەڵام ئێستا دەڵێمساڵێك, سەد ساڵ, پێنجسەد ساڵ خەتای تورك و ئێران بوو, ئەدی ئەوانی تری كێ بەرپرس بووە لێی. لێ ئێستا بەو شێوە سۆزدارییەی ئەوكات بیرناكەمەوە و دەڵێم بەڕاستی شایستەی ئەوە بووین لانەواز و بێكەس و مەزڵوم بووین بەدەست تورك و فارس و عەرەبەوە بەدرێژایی ئەو هەموو ماوە مێژووییە. چونكە خودی پەندی كوردە مەزڵومەكە دەڵێت: ئەگەر جارێك زوڵمت لێكردم, خوا بتگرێت. بەڵام دووەمجار خوا خۆم بگرێت!. بەو پێیە دەبێت "خوا" بەدرێژایی مێژوو بمانگرێت!.

كە گەیشتمە قۆناغی هەرزەكاری و لە دواناوەندی رۆشنبیر دەمخوێند, شانازییم بەزۆر شتی نەتەوەكەمەوە دەكرد, بەڵام ئێستا زۆر لەو شانازییانەم پەشیمانم, چونكە ئەو هەستانەم لەسەر بنەمایەكی تەسك و سۆز و نەزانییەوە سەرچاوەی گرتبوو, بەبێ ئەوەی لۆژیك و راستینەیەكی ژیرانە پشتگیریی كردبێت. ئەو هەستانەم زۆرتر لەو دایك و باوكە دەچوو كە منداڵێكی خراپیان ببێت و لەبەر سۆز و خۆشەویستییان بۆ منداڵەكەی, هەر بە منداڵێكی باش و رێكوپێك ناوزەدی بكەن!.

ئەو كات هەستم دەكرد كورد نەتەوەیەكی زۆر ئازایە!. بەڵام پاشتر بۆم دەركەوت كە نە ئازاین و نە قارەمانیش!. گەر ئازا بووینایە چ نەبووایە

وڵاتەكەمان داگیر و دابەشنەدەكرا!. ئێستا بە عەرەب و تورك و فارس دەڵێم ئازا كە چەندین سەدەیە وڵات و سیستمی بەڕێوەبردنیان هەیە. بەتایبەتی بە تورك دەڵێم ئازا! كە لە هیچی نەبووەوە هاتنە ناوچەی خۆرهەڵاتی نێوین و دەوڵەتی خۆیانیان دروستكرد. كلتورێكی تایبەتیی خۆیانیان دروستكرد. هەرچی دیاردە كلتوورییەكانی كورد و ئەرمەن و لاز و یۆنان هەبوو بۆ خۆیانیان تێكەڵ كرد و ناویاننا كلتووری توركی. نیوەی قوبروسیان كرد بەهی خۆیان. داگیركارییەكانیان لە دەرگای ڤێننایدا!. ئەگەرچی زمانەكەیان نیوەی زۆرتری عەرەبی, كوردی, ئەرمەنی و زمانەكانی تری ناوچەكەیە, بەڵام زمانی ستانداردی توركییان هەیە. سوپایەكی بەهێزیان هەیە. خەڵاتی نۆبڵیان هەیە. سوڵتانەكانیان دەیان و سەدان كۆشك و سەرای جوانیان بەجێهێشتووە, مزگەوتە بەناوبانگەكەی سوڵتان ئەحمەدیان لە ئەستەمبوڵ هەیە, وڵاتەكەیان لەبەر گەشتوەری خۆرئاوایی بەرناكەوێت و هاكا دراوەكەشیان بووە یۆرۆ!. ئێمە پاش چوارسەد ساڵ دوای مزگەوتی سوڵتان ئەحمەد, مزگەوتی جەلیل خەیاتمان لە هەولێردا دروستكرد, ئەو مزگەوتە جگە لە ئەركیتێكتی لاساییكردنەوەی هونەری توركە عوسمانییەكان هیچی تر نییە, لە بەها ئایینییەكەی گەڕێ بۆ ئەو كوردانەی كە موسوڵمانن, لەباری هونەری تەلارسازییەوە بۆ كورد هێندەی پووشكەیەك بەهایەكی نییە!.

ئازایەتییەكەی ئێمە تەنها بەكارهێنانی چەكی دروستنەكراوی دەستی خۆمانە لە دژی خۆمان. ئازا ئەوانە بوون كە چەندین داهێنانیان لە زانستی سەربازیدا هێنایە كایەوە. لێ زانستی سەربازیی ئێمە تەنها خەنجەر بووە. بیرۆكەی تۆپەكانی وەستا رەجەبی میرنشینی سۆرانیش فڕی بەسەر كوردەوە

نەبووە و لە دەرەوە هێنراوە, تەنانەت مێژووی دروستکردنەکەشی بەزمانی عەرەبی و بە کەلێندەری هیجری لەسەری نووسراوە. هەربۆیە زۆر ئاساییە ئەگەر عەرەبێك بچێتە رەواندز و لە چوارڕێیانی پادشای کۆرە چاوی بەنووسینی سەر تۆپەکەی وەستا رەجەب بکەوێت, شانازیی پێوە بکات چونکە بەزمانی ئەو و کەلێندەری ئەو لەسەری نووسراوە.

کە هاتمە ئەوروپا دووشت زۆر سەرنجی راکێشام, ئەوانیش پیتزای تورکی و نانی تورکی بوون. چونکە زیرەکن, دەستێکی تورکییان بە پیتزای ئیتالیدا هێنا و ناویاننا پیتزای تورکی و ئێستا لە هەموو ئەوروپادا ناوبانگی هەیە. ئەو جۆرە نانەشی لە ئەوروپا دەفرۆشرێت و پێی دەڵێن "نانی تورکی"! بێجگە لە ناوچە کوردنشینەکانی تورکیا لە هیچ شوێنێکی تری تورکیادا نەمدیوە! کەچی ئەوان کردیانە نانی تورکی و ئەگەر بچیت بۆ هەر نانەواخانەیەکی ئەوروپی بڵێیت نانێکی کوردیم بدەرێ, پێت پێدەکەنێت! چونکە ئەو نانە بەناوی نانی تورکییەوە ناسراوە.

عەرەب ئازابوون, پێش چواردە سەدە تەنها لە بیابانەکانی نیوەدورگەی عەرەبیدا بوون, کەچی ئێستا لە مۆریتانیاوە تاوەکو ئەهواز و بەباشووری کوردستانیشەوە بەشێوەیەکی فەڕمی عەرەبە! تەنانەت نیوەی ئیسپانیاشیان گرت.

فارس ئازا بوون کە بەبەراوورد لەگەڵ نەتەوەکانی تری ئێراندا ژمارەیان کەمترە, کەچی هەزاران ساڵە فەرمانڕەوایی ئێران دەکەن. کلتوور و شارستانییان لەچاو نەتەوەکانی تردا لەبەراووردکردندا نییە.

ئێستا چەمکی ئازایەتیش گۆڕدراوە. ئەو کاتەی کە ئێمە پێویستمان بە ئازایەتی هەبوو, ئازا نەبووین. ئازایەتیی ئەوسا شمشێر و تیر بوو و کەمێکیش ژیرێتیی پێویست بوو. لێ ئێستا ئازایەتی لە ژیرێتی بەولاوە هیچی تر نییە. کچە قژ زەردێکی چاوشینی خۆرئاواییی تەمەن هەژدە ساڵە دەتوانێت هەر لە ئاسمانەوە لە فڕۆکەکەیدا وەکو یاریی "پلەی ستەیشن" لەشکرێك تەفروتونا بکات. دیارە ژیرێتیی ئێمە ئەوەندە لەدووایە کە ئەستەمە بتوانین نەك فڕۆکەکە دروستبکەین, بەڵکو بتوانین خۆشمان لە دەستی رزگار بکەین. باسی خستنەخوارەوەی هەرناکەم!.

ئەگەرچی بەبیرەوەریی من نییە, بەڵام بەسەرهاتی دڕندەیەکی وەك "زەعیم سدیق"م لە باوانمەوە بیستووە و لە سەرچاوەکانیشدا هەندێکم لەسەری خوێندووەتەوە. ئەم زەعیم سدیقە لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی بیستەمدا لە شارێکی وەك سلێمانیدا هەرچی خوا پێی خۆش نەبێت کردوویەتی, کێیی ویستبێت کووشتوویەتی, سووکایەتییەکی زۆری بەخەڵکی ئەو شارە کردووە, بەڵام لەو شارەدا کەسێك نەبووە بتوانێت لە ئاستیدا بوێرێت بڵێت "لەل". ئەم زەعیم سدیقە پاش ئەو هەموو خراپەکارییەی گەڕایەوە بۆ ناوچە عەرەبنشینەکانی ئێڕاق و وەك رابردوویەکی تاڵیش لەناو نەستماندا ماوەتەوە. پاش زەعیم سدیق لە کۆتاییی هەفتاکان و سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو, عەرەبێکی تر بەناوی "مولازم موحسین" جێی زەعیمی گرتەوە و لەو شارەی کە پێی دەڵێن "هەڵمەت و قوربانی" ئەوەی کوشتی کوشتی, ئەوەی گرتی گرتی, ئەوەی لێیدا لێیدا, ئەوەی لاقەی کرد لاقەی کرد و کەسێکیش نەبوو لەو شاری هەڵمەت و قوربانییەدا گوللەیەکی

پێوەبنێت!. من ئەوکات مێرمندالْ بووم و زۆرجار رێکەوتی ئەو کابرایەم کردووە بەسواری مۆتۆڕەوە و تەنها یەك کەسی لەگەڵدا بووە, ئەم کابرایە شەوان "لە شارەکەی پڕمەترسی" دەچووە مەترسیدارترین گەڕەکەکانی سلێمانی و کێیی بویستایە لەمالْ دەیهێنایەدەر و سووکایەتییەکی زۆری پێدەکرد. کەچی پاش ئەو هەموو خراپەکارییەی ئەویش بێ دەستکاری گەڕایەوە بۆ بیابانەکەی خۆی, ئیدی دەبێت ئازایەتییەکەی ئێمە لەکوێدا بێت و بۆچی بە سلێمانی بگووترێت شاری هەڵمەت و قوربانی!. بەراووردی ئەو هەموو کوشت و کوشتارەی موحسین بکەن لەو کاتەدا و ئەو هەموو کوشتنانەشی کە پارتی و یەکێتی لەدژی یەکدی پیادەیاندەکرد, شەرمەزارییە کە ئێمە هێشتمان دوو کەسی وەك زەعیم سدیق و مولازم موحسین وەك بەرزەکی باران بۆی دەربچن. ئەو دوو نموونەیە تەنها پەیوەندییان بە بیرەوەری و دەوروبەری منەوە هەیە, ئەگینا لە هەر شارێکی تری کوردستان لەهەر باروساتێکدا هەمان زەعیم سدیق و مولازم موحسین هەبوون.

ئەو کاتەی ئەوەم بۆدەرکەوت کە ئێمە نەتەوەیەکی ئازانین, شانازییەکەشم بە ئاڕاستەیەکی پێچەوانەی سەدوهەشتا پلەیی وەرگەڕا و هەستمکرد ئێمە زۆر ترسنۆك بووین, ئەگەر ئازا بووینایە تورك خاکی شارەزووری بۆ نموونە توورەکەبێژ نەدەکرد و سالمیش بە نالیی نەدەگووت "وەی پەیکی موستەعیدی هەموو راهی پڕ خەتەر!", بەڵکو دەیگووت "بەخێرهاتییەوە بۆ شارەزووری پڕ لە عیلم و فەڕ!". ترسەکەی ئێمە هەر لەلایەنی سەربازییەوە نییە, بەڵکو ئێمە هەردەم لە بڕیاردانیشدا ترسنۆك بووین و ترسنۆکین. ئەمەی کۆتاییان ئێستاش لە نوێنەرانی کورد و

دەستەڵاتی کوردیدا زۆر بەخراپی دەبینمەوە.. ئازایەتیی ئێمە زۆرتر لەگەڵ خۆماندا بووە. دوو جەنگاوەری کورد لەمبەر و ئەوبەری دێگەڵەدا زۆر ئازان بۆیەکتری و تایەکتری نەکوژن وازناهێنن. هەر هەمان ئەو دوو جەنگاوەرە بەرامبەر جەنگاوەرێکی بێگانە ئەگەر نەکوژرێن ئەوا ئەمبەر و ئەو بەری دۆڵەکەی دێگەڵە جێدێڵن و لە چیایەکانی دەوروبەری خۆیان دەشارنەوە. شەڕی براکوژی باشترین نموونەی ئەو ترسنۆکییەی کوردە. کورد تا یەکێکی لە دوژمن کوشتبێت, دەی لە یەکتری کوشتووە. یەکێتی چەند "ئازا" بوو بەرامبەر بەپارتی! بەڵام هەرکە سەربازی عەرەب خۆیی کرد بە هەولێردا, سلێمانیشی جێهێشت!.

کەمێك پارتی و یەکێتی جێدێڵم و دەچمە ناو گاڵتەجاڕییەکانی میرنشینەکانی کوردەوە. ئەمانە ئەوەندەی خەریکی یەکتر لاوازکردن و تاڵانیی یەکتر و بوون بە غوڵامی عوسمانی و سەفەوی لە دژی یەکدی! بایی یەك بۆ هەزاری ئەوە دژی عوسمانی و سەفەوی نەجەنگاون. روویداوە لێرە و لەوێ میرنشینێك دژی سوڵتانێکی عوسمانی یان سەفەوی لاسارییەکی کردبێت, بەڵام لە ئەنجامدا سوڵتان هەر بە میرنشینە کوردەکانی دراوسێی تەمبێی کردووە و ئەویش گەڕاوەتەوە دەرباری سوڵتان و تۆبەی کردووە. سوڵتانیش "پیاوانە" کوشتوویەتی. ئەوەی پێم سەیرە زۆربەی کات پاش سەرکێشییەکانی میرێکی کورد, میرەکە چووەتە ئەستانە بۆ خزمەتی سوڵتان. ئەویش یان خانەنشینی کردووە یان ناردوویەتی بۆ مەککە تاوەکو لەوێ خەڵوەتگیر ببێت! یانیش لەناوی بردووە. ئەم کلتوورە بێجگە لە میرەکان

"نالی"ی شاعیریشی گرتووەتەوە. نالی پاشئەوەی میرنشینی بابان لەلایەن تورکەکانەوە کاول و خاپوور کراوە, ئەگەرچی خۆشی خاوەنی فەلسەفەی "تەبعی شەکرباری من کوردی ئەگەر ئینشا دەکا"یە, لە گەڕانەوەیدا لە ڕێی حەجەوە بە "سالم" دەڵێت "قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادەکەی خۆش مرور", ئەویش بە "رۆمی ئەوەندە شوومە لە شەخسیش دەدا زەرەر" وەڵامی دەداتەوە, سەری خۆی هەڵدەگرێت و بەرەو ئەستانە دەکەوێتە ڕێ. ئەم گرێکوێرەیەی نالی تێگەیشتنی ئاسان نییە و نازانرێت بۆچی بەرەو ئەو خاکە رەویکات کە شاری شارەزووری وێرانکرد! و شاری شارەزووی بەجێهێشت! و قوربانی تۆزی ڕێگەکەی نەبوو. ئێستا ئەوانە بەراوورد دەکەم لەگەڵ ئەوەی ئەگەر هونەرمەندانێکی کوردی وەك حەسەن زیرەك و مامڵێ و کاوێس ئاغا زیندووبکەیتەوە و لە شاری سلێمانی یەکی کۆنسێرتێکیان بۆ ڕێکبخەیت! باوەڕناکەم نیوەی ئەوەی لە کۆنسێرتی شەجەریاندا بەشداربوون بچنە کۆنسێرتەکانی ئەو هونەرمەندانەی کورد!. هەربەپێی ئەمەش راگەیاندنەکانی سەربە پێکاکا پێیان ئاساییە گۆرانییەکی تورکی پیشانبدەن, بەڵام پیشاندانی گۆرانییەکی شڤان پەروەریان پێ بڤەیە!.

مێژووی ئێمە بەتایبەتی مێژووی میرنشینەکان و دەوڵەتۆکەکانمان هەرچی شانازی هەبێت تێیدا نییە, چونکە دەتوانیت هەموویان لە یەك کوورتە دێڕدا کورتبکەیتەوە!. ئەویش "دووبەرەکی و سازشکردنە لەگەڵ سەفەوی و عوسمانی". هەربۆیە کە مێژووی ئەو میرنشینانە دەخوێنیتەوە هیچی واهیت لێ چنگ ناکەوێت جگە لە دووبەرەکی و سازش. ئەگەر میرێکی کورد بە ستەمی سەفەوی و عوسمانی نەسازابێت, ئەوا سەفەوی و عوسمانی هەربە

میرە هاوزمانەکانی سەریان پانکردووەتەوە. هەربۆیە پاش خوێندنەوەیەکی زۆری ئەو لاباسی ناو پەڕتووکە مێژووییانەی کە باسی میرنشینەکانی کورد دەکات, بێزار دەبیت و نازانی چی بڵێیت!.. من زۆرجار لەو خوێندنەوانەوە واملێهاتووە لەبەرخۆمەوە بڵێم "ئەی هاوووارررر"؟!...

ئێمە چونکە هەردەم لە شاخ و دۆڵەکانی کوردستاندا بەدرێژایی مێژوو خۆمان حەشارداوە! نەمانزانیوە لە دەوروبەرماندا چی روویداوە. هەربۆیە ئێمە زۆر لە دوای مێژووەوەین, یان لەدەرەوەیداین. ئێمە هەرگیز خۆمانمان لە دەرەوە نەبینیوە تاوەکو بزانین چ باسە و بەراووردی خۆمان و دەرەوەی ناوچەکانی خۆمان بکەین.

کە هاتمە دەرەوە, هەر زوو باوەڕم بەوە هێنا کە کورد ئەو رەگەزە زۆر جوانە نییە کە لە کاتی هەرزەکاریمدا باوەڕم وابوو. چونکە بەراووردەکانی من زۆر بە عەرەب بوو و تەنها رەگەزی نا کورد, هەر عەرەبم دیبوو. بەڵام کە خەڵکی نەتەوەکانی ترم دی, ئەوکات بۆمدەرکەوت کە ئێمە نەتەوەیەکی جوان نین!. هەربۆیە گاڵتەم بەو گۆرانییانە دێت کە دەڵێت بۆ نموونە: "هەرچی کچی سلێمانییە, سێوەسوورەی سەرکانییە"! یان "لە بۆکانەوە تاوەکو هەولێر, هەر بەژنی بەرزە وەك شەتڵە شلێر"!. بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی راستینە لە ئافرەتی کورد بەگشتی بروانیت تێکڕای رێژەی باڵایان ناگاتە مەترێك و شەست سانتیمەتر!.

ئەو کات کە هەر گوێم لە زمانی عەرەبی دەبوو و زۆر لەسەر زمانم قورس بوو, زمانی کوردیم زۆر لا شیرین بوو. بەڵام ئێستا بەزمانانی تر ئاشنا بووم و

دەزانم زمان هەیە زۆر لە کوردی شیرینترە, پاکژترە, لۆژیکی رێزمانەکەی رێکترە. چ نەبێت زمانی ستانداردیان هەیە و هەموو ئەندامانی نەتەوەکەی لێی تێدەگەن!.

هەربۆیە زۆر لام گرنگە چ تاکە مرۆڤێك و چ نەتەوەیەك خۆی لە دەرەوەی خۆی ببینێت. بەڵام ئێمە ئەمەمان نەبووە و هەر لە شاخ و دۆڵەکاندا خەریکی یەکتر کوشتن و رەوەندێتی و یەکتر تاڵانکردن بووین. بەخۆداچوونەوە گەلێك گرنگە, ئێمە ئەمەمان نەبووە, چونکە پێشتر و ئێستای خۆمانمان لە دەرەوەدا نەبینیوە. مرۆ کاتێك ئاخاوتنێك دەکات و هەمان ئاخاوتنی خۆی فیلم دەکرێت و پاشان سەیری دەکاتەوە, باشتر دەزانێت چیی وتووە و چ شتێکی دەبێت باشتر بکات. هەربۆیە ئێمە لە هەموو نەتەوەکانی تر چ وەك تاك و چ وەك نەتەوە پێویستمان بە بەراووردکاری هەیە. تاوەکو بزانین ئێمە بەتەواوی چیین و چیمان دەوێت؟!.

هەر لەم باسی بینین و بەراووردکردنی کورد لە دەرەوەیدا, خزمێکم لە هاوڕێیەکی هۆڵندیی پرسیبوو ئایا رات چییە بەرامبەر بە گۆرانیی کوردی؟. ئەویش لە وەڵامدا وتبووی زۆرتر وەك دەنگی مەڕ و بزن دێتە گوێم!. سەرەتا کە گوێت لەم وەڵامە دەبێت لەوانەیە پێت ناخۆش بێت و تووڕەببیت, من خۆم یەکەمجار پێم خۆشنەبوو!. بەڵام ئەگەر باش بیری لێبکەیتەوە کە ئەو بێگانەیە تۆی لە دەرەوەی تۆ بینیوە! و کۆمەڵگەی کوردەواریش کۆمەڵگەیەکی کشتوکاڵی و مەڕدار بووە, لەوانەیە وەڵامەکەی تاڕادەیەك راست بێت. هەندێك حەیران و مەقامی کوردی هەیە کە دەڵێت "ئەئا ئەئا ئەئا" زۆر نزیکە لە باعە باعی مەڕ و بزنەوە!. ئەم ئەئا ئەئایە لە زۆر لاوکی بادینیدا

بەرگوێ دەکەوێت!. بۆ نموونە کاوێس ئاغا و لاوکەکانی, تەنانەت ئەم کاوێس ئاغایە هەندێك جار لە کۆتایی خوێندنی بەیتەکانیشیدا "وو"یەك دەڵێت کە هەر شوانەکان بۆ کۆکردنەوەی مێگەلەکانیان بەکاریدێنن. دیارە هونەریش رەنگدانەوەی سروشت و دابونەریتی نەتەوەیەکە, هەربۆیە ئەو کابرا هۆڵندییە زۆر باش بۆی چووە!. تێکەڵاویی مرۆڤی کورد و مەڕ و بزنەکانی بەو رادەیە بووە کە تا ئەم دوادواییەش نێوانی نووستن و حەوانەوەی گوندییەکان و ئاژەڵەکانیان لە چەند مەترێك تێپەڕی نەکردووە. رەوەندە مەڕدارەکان شەو و رۆژ لەگەڵ رانەکانیان بوون. هەربۆیە ئەو باعەباعەش بەشێوەیەك لە شێوەکان تێکەڵی لاوك و حەیرانەکانمان بووە.

هەر لەو خەیاڵ پڵاوەی شانازییەکانی جارانمدا, زۆر بیرم لە دەوڵەتی ماد دەکردەوە و شانازییەکی زۆرم پێوەدەکرد. بەڵام ئێستا دەڵێم ماد بە من چی, کە من ئێستا بەو شێوەیە ژێردەستە و دابەشکراوبم. ماد کاتێك شانازی دەبوو بۆ من, ئەگەر ئێستا "نیوەی" ئەو سنوورەی ئەو کاتەی ماد دەوڵەتی کوردستان بووایە و ئێمەش لە مادەکان زۆرتر پێشمان بخستایە. بەڵام من چی لە ماد بکەم کە دوو هەزارساڵێك لەمەوبەر لە کوردستان ژیاون و وەك دەڵێن یەکێکە لە باپیرە گەورەکانی کورد؟!. گریکەکان بەشانازییەوە باسی شارستانیی گریکی کۆن و ئۆلەمپیاد و فەیلەسوف و نووسەرەکانیان دەکەن, چونکە چ نەبێت ئێستا خۆیان بەردەوامیی ئەو شارستانییەن, ژێردەستە و بەشبەشیی ئەم و ئەو نین. ئەگەر وانەبووایە, ئۆلەمپیاد و هەموو ئەو مێژووە گرنگەی گریکی کۆن نەدەبووە شانازیی گریکێکی ژێردەستە!. بەهۆی ئەو

بێشانازییەی خەڵکی کوردەوە تێبینیی دیاردەیەکی ترم کردووە لە کوردی هەندەراندا, ئەویش شانازیکردنە بەهەرچی هەیە و نییەی ئەو وڵاتەی تێیدا نیشتەجێیە, بۆ نموونە زۆرجار لە کوردی دانیشتووی ئەڵمانیام بیستووە شانازیی بە ئوتومبیل و های وەیی ئەڵمانییەوە کردووە, یان کوردێکی دانیشتووی سویسری شانازیی بە جوانیی سروشتی سویسرا و تونێلەکانییەوە کردووە. کوردی بەریتانیا شانازی بە زمانی ئینگلیزییەوە دەکەن! وەکو بنچینەی گرامەرەکەی کورد داینابێت!. لە راستیدا ئەوانە هیچیان نابنە شانازی بۆ ئێمە, چونکە هیچیان بە بیر و هزری خەڵکی کورد دروستنەکراون!. لەو رووەوە ئەو شانازییەش شانازییەکی درۆیینەی خۆهەڵخەڵەتێنەرانەیە و هیچی تر.

ئێمە چونکە نەتەوەیەکی بێشانازین, ناچاربووین لە شارێکی وەک هەولێردا کە پایتەختی هەرێمی باشوورە, پانۆرامای جەنگی گەوگەمێللا دروستبکەین و لە دیارترین شوێنی ناوەندی هەولێر لەنێوان قەڵا و باڵەخانەی پارێزگای هەولێردا شوێنێکی دیاری بۆدابنێین!. دەپرسم, دەبێت گەوگەمێللا چ پەیوەندییەك و شانازییەکی بۆ ئێمەی کورد هەبێت و تێدابێت, دوو لەشکری زەبەلاحی وەك کۆرش و ئەسکەندەر لە نزیك هەولێردا داویانە بەیەکدا و بووەتە هۆی ماڵوێرانییەکی گەورە بۆ ئەوکاتەی کوردستان. دەبێت ئێمە شانازی بەو ماڵوێرانییەوە بکەین کە لە ئەنجامی پێکدادانی ئەو دوو لەشکرەدا هاتووەتەکایەوە؟!. ئێمە تەنانەت لە سەرەتاکانی شانازی و شانازیکردنیش نەگەیشتووین.

کە هاتمە هەندەران یەکەم شت لێیان پرسیم خەڵکی کوێیت؟, منیش زۆر بەشانازییەوە وەڵامم دایەوە و وتم "کوردستان". دیارە ئەوروپاش وڵاتانی دۆکومێنت و کاغەزە, کوردستانیش لەسەر هیچ نەخشەیەکی فەرمیی دنیا بوونی نییە. بەڵام هەر کەرەتێك لێیان بپرسیمایە بەشانازییەوە هەمان وەڵامم دەدایەوە. ئێستاش هەمان وەڵام دەدەمەوە, بەڵام لەبەرئەوەی ئەو شانازییەی ئەوسام نییە, یان لەبەر ئەوەی تەمی خەیاڵ پڵاوم رەوییوەتەوە لەبەرئەوە لە نێوان دوو کەوانەدا "باکورێکی ئێراق"یشی پێوە دەنێم. هەربۆیە خواخوامە کەس ئەو پرسیارەم لێنەکات.

زۆرجار گوێم لێبووە لێرە و لەوێ لەلایەن خەڵکی کوردەوە گاڵتە بە ئەفغانی و بەنگلادیشی و سعودی و وڵاتانی تری "دوواکەوتوو" کراوە. بەڵام ئەوان چ نەبێت کە لێیان دەپرسن خەڵکی کوێن؟ تەریق نابنەوە و یەکسەر دەڵێن بەنگلادیش یان ئەفغانستان. چونکە وڵات و سنوور و پاسپۆرتیان هەیە. بەڵام من خواخوامە کەس ئەو پرسیارەم لێنەکات چونکە زۆر تەریق دەبمەوە, لەبەرئەوەی نامەوێت بڵێم خەڵکی "ئێراق"م. دیارە هەموو کاتێك پرسیارکەر شارەزای ناوچەکە نییە, لەوانەیە دیسان پرسیارێکی ترت لێبکات و بڵێت کوردستان کوێیە؟. ناهەقیشی نییە خۆ لەسەر نەخشە نییە. ئەگەر شارەزاش بوو دیسان دەڵێت چ بەشێك؟, ئەمەشیان هەر تەریقبوونەوەیەکی ترە, چونکە یان دەبێت بڵێیت ژێردەستەی ئەو عەرەبانەی ئێراقم کە خەڵکی وەکو مەڕ سەردەبڕن و ژنەکانیان تەنیا چاویان بەدەرەوەیە و ئێوە پێیان دەڵێن تیرۆریست. یان دەبێت بڵێیت ژێردەستەی ئەو تورکانەم کە هەمووی چەند

سەد ساڵێكە لە ناوچەكەدان و لەهیچی نەبوو هەموو شتێك هی ئەوانە. یان دەبێت بڵێیت ژێردەستەی فارسم, كە میدیا لە پارس كۆنترە ! !.

هەموو جارێك لە خۆم دەپرسم, ئەو هۆیە چی بێت بەدرێژایی سەدان ساڵ میرنشینەكانی كورد بەربەرەكانێی یەكتریان كردووە و ئەم لە دژی ئەو پاڵی داوەتە تورك یان فارسەوە, دەبێت ئەو هۆیە چی بێت كە میرنشینەكان یەكیاننەگرت بۆ دروستكردنی دەوڵەتی كوردی. دەبێت ئەو هۆیە چی بێت هۆزەكانی كورد هەردەم لە نێوان یەكتریدا لە جەنگدا بوون. تەنانەت چەند خێڵێكی نێو هۆزێكیش لەگەڵ یەكتریدا نەحەواونەتەوە. ئەو هۆیانە چی بێت كەسێكی وەك شێخ مەحموودی بەرزنجی ئەوەندەی باسی گوندی داریكەلیی كردووە لەگەڵ ئینگلیزەكاندا ئەوەندە باسی هەولێر و بادینانی نەكردووە !. تەنانەت لە دۆكومێنتەكانی ئەوكاتی بەریتانیادا ئەوەندە باسی گوندەكانی شێخی تێدایە ئەوەندە باسی هەولێر و بادینانی تێدا نییە. ئەو بیرە چی بێت وا لە شێخ بكات یەكێك لە بەندەكانی گفتوگۆی نێوان ئینگلیز و كورد, چوونی بابا عەلیی كوڕی بێت بۆ خوێندن لە لەندەن!. تۆ بڵێی ئەم بیرە و ئەم هۆیە تێكەڵاونەبوونی بیری شێخ و رەگەزی شێخ بێت بە كوردەوە. مەبەستم ئەوەیە بڵێم شێخ لە یەكێك لە رەگەزە كۆنەكانی كوردستان بووبێت یان یەكێك بێت لە هۆزەكانی ماد و پاشان بیری بنەماڵەیی و بەرژەوەندیی خۆیان بە میرنشینێكدا بردبێتە خوارەوە و پاشانیش بۆ بزووتنەوەكەی شێخ. تەنها خۆیانیان بینیبێت و بەس. بۆ ئەوەی ئەم هاوكێشەیەم باشتر روونبكەمەوە رەگەزی لۆللۆ بە نموونە دێنمەوە. ئەمانە هەر لە كۆنەوە لە كوردستاندا ژیاون, دیارە پاشماوەكەشیان هەر لە مادەكاندا ونبووە لە شێوەی هۆزێكی

ماددا, پاشان بوونەتە میرنشینێك و ئنجا بزووتنەوەیەك لە سەردەمی شێخدا و ئێستاش بوونەتە پارتێكی سیاسی و لەسەر كورد دەژمێردرێن. بەڵام لە راستیدا بیركردنەوەیان هەر میرنشینەكەیە, هەر هۆزەكەی مادە, لۆللۆكەی جارانە ! بۆیە تاوەكو ئێستا هەمان پەرتپەرتی لە ناو كوردا هەیە و بەرژەوەندیی هاوبەشی تێدا نییە !

ئەگەرچی هزری خۆپەرستی لەناو مرۆڤدا دیاردەیەكی سروشتی و بۆماوەییە, هەمان خۆپەرستی فراوانتردەبێت بۆ خێزان و پاشان خێڵ, هۆز, گەڕەك, شار یان هەرێم. بەڵام لە كۆتاییدا ئەو هزری خۆپەرستییە دەبێت ببێتە بەرژەوەندیی هاوبەش لەسەر ئاستی هەرێم, وڵات یان نەتەوە. كەچی ئەوەی لەنێو كوردا دەیبینیت ئەو بەرژەوەندیی هاوبەشە هەرگیز لە قۆناغی هۆز یان لە بیری هۆزایەتی تێپەڕی نەكردووە و نەگەیشتووەتە ئاستی نەتەوە. تەنانەت نەبوونی ئەم بەرژەوەندیی هاوبەشە لەسەر ئاستی هەرێمیش رۆژانە لە هەرێمی باشووری كوردستاندا بەبەرچاومانەوەیە. هەر نەبوونی ئەم بەرژەوەندیی هاوبەشەیە وای لە پارتی و یەكێتی كردووە لە هزری دوو هۆزی ماد یان دوو میرنشینی دوواكەوتووی كوردەوە گەشە نەكەن و لەسەر سەرۆكی فەرمانگەیەكی ئاساییی شاری كەركوك پێكنەیەن!. دیارە وەنەبێت لە نێو هەمان دوو حیزبدا بەرژەوەندیی هاوبەشی حیزبایەتی بوونی ببێت, بەڵكو خودی یەكێتی بریتییە لە چەند پارت و دەستەیەك لەناو یەكێتیدا و پارتیش وەك مۆزەخانەیەكە بۆ هۆز و بیری هۆزایەتی و كۆمەڵێك ئاڕاستەی زۆر جیاوازی رامیاری كە بەرژەوەندیی تایبەت كۆییكردوونەتەوە نەك بەرژەوەندیی گشتی. لەم باسی پەرتپەرتی و بێسەروبەرییەدا نابێت حیزبی دێموكراتی

کوردستانی "ئێران"م بیربچێت! هەرچەندە من خۆم بەکابرایەکی دوواکەوتەی زانیاری دەزانم! بەڵام لە حیزبی دێموکراتدا هەموو زانیارییەکانم لێ تێکەڵاوبووە و سەریان لێ تێکداوم و نازانم تاوەکو ئێستا ئەو حیزبە چەند جار دابەشبووە و ئێستا چەند لك و باڵی هەیە و چەند دەستە بەناوی ئەو حیزبەوە "خەبات" دەکەن!. من لەلایەن خۆمەوە تەریقدەبمەوە حیزبەکەی کۆماری مەهاباد بەو شێوەیە بووبێتە پەندی زەمانەی نەبوونی بەرژەوەندی و چارەنووسی هاوبەش.

پێشتر شێخ مەحموودم وەك نموونەیەکی خێڵەکی بۆ نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش هێنایەوە, کەمێك دووای ئەو مێژووە بزووتنەوەکەی قازی محەمەد دێت, ئەو کارگێڕییە بچووکەی کە ناوی لێنرا کۆماری کوردستان یان کۆماری مەهاباد, جگە لە هۆزەکانی دەوروبەری مەهاباد, هۆزێکی تری کوردی باشوور تێیدا بەشداربوون. هۆزی بارزان بەخواهیشتی خۆیان نەبوونە یارمەتیدەری کۆمارەکە, بەڵکو لە ئەنجامی ئەو فشارانەوە بوو کە لەلایەن دەستەڵاتی ئێراقییەوە کرابووە سەریان و ناوچەکانیان وێرانکرابوون. هەربۆیە باشترین و نزیکترین داڵدە بۆ ئەو هۆزە مەهاباد و ناوچەکانی دەوروبەری بوون. ئەم هۆزە وەك هەر هۆزێکی تری کورد, جگە لە بەرژەوەندیی خۆی هەر نەشیانزانیوە بەرژەوەندیی هاوبەشی کورد وەکو نەتەوەیەك لە کوێوەیە. ئەگەرچی هۆزی بارزان بە بەراووردکردن لەگەڵ هۆزەکانی تری سەردەمی کۆمار بەرەنگاری دەستەڵاتی ئێرانی بوونەوە, ئەویش زۆرتر وەك پاراستنی ژیانی خودی خۆیان بوو نەك کۆمارەکە, چونکە کۆمارەکە لەهەموو کات و بارێکدا رووخابوو, پاش رووخانی کۆماری کوردستان و لەکاتی چۆڵکردنی

بەراووردەکانی ژیان

مەهاباد, سەعید ناکامی بەرپرسی چاپخانەی کۆمار دەچێتە لای یەکێك لە سەرۆك هۆزەکان بۆئەوەی دوو وڵاخی بداتێت تاوەکو ئەرشیفی کۆماری مەهابادی پێ رزگاربکات, سەرۆك هۆزەکە لە وەڵامدا دەڵێت "تاوەکو خێزانێکی هۆزەکەم وەستابێت من وڵاخم نییە بۆتۆ"[6]!. لە راستیدا ئەگەرچی لەسەرێکەوە مافی ئەوە دەدەم بەو سەرۆك هۆزە بۆ پاراستنی خێزانێکی هۆزەکەی, بەڵام لەسەرێکیشەوە نموونەیەکی باشە بۆئەوەی بزانین هۆزەکان تاوەکو چ رادەیەك بیریان لە بەرژەوەندیی هاوبەشی کورد کردووەتەوە. راستە رزگارکردنی خێزانێکی کورد گرنگ بووە. بەڵام رزگارکردنی ئەرشیفی کۆماری مەهاباد ئەگەر لەسەر ئاستی بەرژەوەندیی هاوبەشی کوردەوە سەیری بکرێت, لە خودی هۆزەکە گرنگتر بووە.

ئەگەرچی نامەوێت سەری خوێنەر بە نموونەی زۆرەوە بئێشێنم, بەڵام هەڵدانەوەی هەر لاپەڕەیەکی مێژوویی هۆزەکانی ماد, میرنشین و دەوڵەتۆکە و بزووتنەوەکانی کورد, نموونەیەك یان زۆرتری تێدایە. خودی جاشایەتیی زۆرینەی هۆزەکانی کورد بەدرێژایی مێژوو هەر هەمان گوێزانەوەی بیری هۆزایەتیی ماد و میرنشینەکانی کوردە, هەریەك لەلای خۆیەوە تەنها هۆزەکەی خۆیی بینیوە, مەترسی بۆسەر هۆزەکەی خۆی گەورەترین مەترسی بووە لای, ئیتر گوێی نەداوە بەوەی مەترسی بۆسەر هۆزەکەی بەرامبەری

[6] ئەم چیرۆکە خودی مامۆستا سەعید ناکام لە سەردانێکدا بۆ شەقڵاوا لە هاوینی 1995دا بۆ کاك شێمحەمەدی باڵەك و کاك هەژار کامەلا و منی گێڕایەوە. سوپاسیش بۆ کاك هەژار کامەلا کە ئەم چیرۆکەی بیرخستمەوە.

بەشێوەیەك لە شێوەکان کاری خراپی بۆسەر ئەم دەبێت. چونکە ئەو بەو پێوەرە لەژیانی روانیوە کە ئاگرە سوورە لە هۆزەکەی بەدووربووە. بیری هۆز و خۆشویستنی هۆز گەیشتووەتە ئەو رادەیەکی کە وشەی "هۆز" بشبێتە ناوی کوڕانە لە فەرهەنگی کوردیدا. ئەم بیرە هەندێکجار لە هۆز و بنەماڵەشەوە پەڕیوەتە ناو تاکی کوردەوە, دەرهێنەرێکی سینەمایی کورد زۆر پێی ئاساییە تەنها لەبەرئەوەی خۆی ناوبانگ و دەستکەوتی مادی پەیدابکات, بە فیلمێك هەزار و یەك درۆ بەرامبەر کورد بکات و گوێنەداتە ئەوەی, ئەوەی ئەو دەیکات نەتەوەیەکی پێ سووکدەبێت!. لە راستیدا من پاشئەوەی فیلمی "کیسەڵەکانیش دەفڕن"م بینی ئەو راستییەم بۆدەرکەوت. چونکە زۆربەی ئەو زۆررەوییانەی لەو سیناریۆیەدا هەن زۆر دوورن لە راستییەوە. بەڵام ئەو زۆررەوییانە زۆر گرنگن بەلای بینەری خۆرئاواییەوە, هەر ئەمەشە نهێنیی ناوبانگی دەرهێنەری فیلمەکە.

بیری هۆزایەتی کوردی کردووەتە ئەوەی پێی دەڵێن "ئاردی ناو دڕك". ئەمە بووەتە هۆیەکی گرنگی ئەوەی کە خودی کورد لە هەموو نەتەوەکانی تری دونیا زۆرتر هێڵی سووری خۆی تێبپەڕێنێت. هێڵی سوور بەو واتایەی کە لۆژیکی نەتەوەییانەی سەردەم لە چوارچێوەی بەرژەوەندیی هاوبەشدا پێناسە دەکرێت!, ئەگینا خودی کورد ئەو رووداوانەی بە تێپەڕاندنی هێڵی سوور دانەناوە, تاوەکو ئەم دووادووایییەش هێڵی سوور نەبوون, هێنانی پاسداری داگیرگەری ئێرانی بۆسەر بارەگاکانی حیزبی دێموکرات لە کۆیە لەلایەن یەکێتییەوە و هێنانی هێزەکانی داگیرکەری ئێراق بۆ سەر هێزکانی یەکێتی لە

هەولێر لەلایەن پارتییەوە و هێنانی لەشکری تورك بۆسەر پێکاکا چەند نموونەیەکن کە تاوەکو ئێستاش ئەوەندە نوێن شوێنەواریان هەرماوە. هۆزێك کە هێرشی کردووەتە سەر هۆزێکی دی, بە پاڵەوانێتی و ئازایەتیی زانیوە کە خانوو و رەشماڵەکانیان بسووتێنێت, خەرمانیان بسووتێنێت, تەنانەت ئافرەتیشیان لاقە بکات, ئەم لاقەکردنە ئێستاش هەرماوە و گوێزراوەتەوە بۆ لێپرسراوان!. هەر بەو پێیە کاتێك یەزدانشێر لە دژی مامی بووە جاشی تورکەکان, ئەوە بەلایەوە هێڵی سوور نەبووە, ئەگەر هێڵی سوور بووایە ئەو هەموو شوێنکەوتەیەی نەدەبوو و بزووتنەوەی کوردیش لەو سەردەمەدا شکستی نەدەهێنا. گاڵتەجاڕییەکە لەوەدایە هەر ئەم یەزدانشێرە, دوایی سەرکردایەتیی شۆڕشی کوردی کردووە و بووەتەوە بە "شۆڕشگێڕ". دژایەتییەکەی مامی و جاشایەتییەکەشی هەربە کوردایەتی لەلایەن هەوادارانییەوە بۆ ژمێردراوە, ئەم رووداوە ئەو لێبووردنە گشتییەی بەرەی کوردستانیم بیردەخاتەوە کە لە راپەڕینەکەی 1991 بۆ جاشەکانی دەرکرد. جاشەکان گەردنیان ئازاد کرا و جاشایەتییەکەشیان بۆکرایە کوردایەتی و ئێستا لە ریزیەکانی پارتی و یەکێتیدا دەستەڵاتداری گەورەن و ئەو ماوەیەی پێشووشیان هەربە کوردایەتی بۆژمێردراوە!. لە نووسینێکی ترمدا نموونەیەکی راستینەی سەیرم هێناوەتەوە, کە مەگەر لە هەموو مێژووی مرۆڤایەتیدا تەنها لە کورد بوەشێتەوە, ئەویش پێش رووخانی بەغدا و لە کاتی شەڕی ناوخۆی نێوان پارتی و یەکێتی, ئەگەر داگیرکەری ئێڕاقی خێزانێکی کوردی لە کەرکوك دەربکردایە و ئەو خێزانە بۆنی بۆ نموونە یەکێتیی لێبهاتایە, دەریاندەکرد بۆ هەولێر. لەوێش دەستەڵاتی هەولێر هەمان خێزانی

دەرکراوی جارێکی تر بۆ سلێمانی دەردەکردەوە چونکە یەکێتی بوون. پێچەوانەکەشی ئەگەر خێزانێك بۆنی پارتی لێبهاتایە, ئەوا بەعس دەریدەکرد بۆ سلێمانی و لەوێش دیسانەوە بەرەو هەولێر دەردەکرانەوە چونکە پارتی بوون!.

ئەم چیرۆکی "ئاگرە سوورە لەخۆم دوورە"یە ئێستا نەك لە نێوان هۆزەکانی کوردستاندا, بەڵکو فراوانتر بووە بۆ نێوان دووبەشی کوردستانیش. بۆ نموونە لە دەمەدەمی شەڕەکانی زاپ لە سەرەتای ساڵی 2008, سوپای تورك بە فڕۆکە و هەموو چەکێکی تر هێرشی سەر چەکدارەکانی پێکاکای دەکرد, تەنانەت هێزێکی زۆریشیان هێنایە ناو سنووری فەڕمی کوردستانی بندەستی ئێڕاقەوە, کەچی تەلەڤزیۆنە کوردییەکانی باشووری کوردستان هەر ڕێکلامیان بۆ شمەکە تورکییەکان دەکرد. لەو ڕۆژانەدا بۆ نموونە لەسەر تەلەڤزیۆنەکانیان ڕێکلامی "ئاڵتون سا"ی تورکی بەبەردەوامی دەبینران!. هەر لەبارەی ئەم شمەکە تورکییانەوە, ماوەیەکی زۆرە کۆمپانیا تورکییەکان مۆنۆپۆلی بزووتنەوەی تەلارسازیی باشووری کوردستانیان کردووە. نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش کارێکی واهیی کردووە, گوێ بە کوالیتیی ئەو پڕۆژانە نەدرێت. هەربۆیە من پێشبینیی رووخانی هەندێك پرد و باڵەخانەی گەورە دەکەم لە پاشەڕۆژدا کە لەلایەن ئەو کۆمپانیا تورکیانەوە دروستکراون و هیوادارم کارەساتیان لێنەبێتەوە. روودانی هەر کارەساتێکیش بەو هۆیەوە, نابێت لۆمەی ئەو کۆمپانیا تورکیانە بکرێت, بەڵکو بەرپرسیاری یەکەم "دەستەڵاتی کوردی" و نەبوونی بەرژەوەندیی گشتییە. ئەگەر بەرژەوەندیی گشتی ببوایە, کۆمپانیایەکی "تورکی" بەشداریی لە دروستکردنی "مۆنومێنتی

شەهیدانی کوردستان"دا نەدەکرد لە هەولێر!. دووبارەیدەکەمەوە, "مۆنومێنتی شەهیدانی کوردستان"!.

بیری هۆز, تەنها هۆزەکەی خۆیی بینیوە و بەرژەوەندیی هۆز لە سەروو هەموو بەرژەوەندە نەتەوەییەکانی ترەوە بووە. هەر لەم روانگەیەوە, هێنانەوەی تەرمی بارزانییە ئەنفالکراوەکان پێش هەر ئەنفالکراوێکی تر لە بیابانەکانی باشووری ئێڕاقەوە بۆ کوردستان بەهۆی بیری هۆز و باڵادەستی هۆزێکی کوردییەوەیە لە کوردستان. شایانی باسە دەیان هەزار تەرمی ئەنفالکراوی تری کورد لەو بیابانانەی باشووری ئێڕاقن و تاوەکو ئێستا نە کەس لێی پرسیوون و نە هیچ پلانێکیش بۆ دۆزینەوەیان هەیە, باسی هێنانەوەیان هەر ناکەم!. هۆیەکەشی ئەوەیە ئەو ئەنفالکراوانە, گەرمیانییەکان وەك نموونەیەك سەربە چەند هۆزێکن کە باڵا دەست نین و هۆزەکەیان کاریان بۆ ناکات. ئەگەر ئیبراهیم خانی دەلۆ و کوڕەکانی فەرمانڕەوای کوردستان یان بەشێکی بوونایە پێش هەموو کەس ئەنفالکراوەکانی ناوچەکانی کفری و کەلار بەشێوەیەکی شایستە دەهێنرانەوە کوردستان!. ئەگەر دەستەڵاتی کوردی کەمێك هەستی بەرژەوەندیی هاوبەشی تێدابووایە, دەبووایە بیزانیایە, ئەنفالکراو هەر ئەنفالکراوە, ئیتر ڕێکانی بێت و جاف یان بارزانی بێت, هەر کوردێکی ژینۆسایدکراوە و دەبێت هەمان ڕێزی ببێت. بەڵام ترسناکیی نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش لەوەدایە کە ڕێزی ئەنفالکراوێك لە یەکێکی تر زۆرتر بێت. ئێمە ئەگەر هێندەی گەردێك بمانزانییایە بەرژەوەندی و چارەنووسی هاوبەش چییە, دەبووایە بست بە

بستی بیابانەکان بگەڕاینایە بۆ دۆزینەوەی ئەنفالکراوەکانمان. لەبارەی گەرمیان و خزمەتکردنی گەرمیانەوە ئەوەندە بەسە بگوترێت تا ساڵی 2008 و لە ماوەی 17 ساڵدا تەنها 71 کیلۆمەتر لە ڕێگاکانی گەرمیان قیرتاوکراوە. کەچی زۆرینەی قوربانییەکانی ساڵی 1988 لە ناوچەی گەرمیاندا بووە. کۆتایی ساڵی 2008 لەو دەیان هەزار ئەنفالکراوەی گەرمیان ئێسك و پرووسکی نزیکەی 150 گەرمیانییان هێنایەوە و سووکایەتیشیان پێکردبوون بەوەی کە ئاڵای ئێڕاقیان دابوو بەسەر تەرمی هەندێکیاندا!, ئەوانە هەر بەو ئاڵایە و هەر لەژێر سووپای ئەو ئاڵایەدا ئەنفالکران!.

جنێو و قسەی ناشرین لەناو کوردا پیاوی لەسەر کوژراوە, تائێستاش هەروایە. ئەگەر لای جافێك قسە بەکورد بگوترێت لەوانەیە ئاسایی بێت, ئەگەر دەست بۆ جاف نەبەیت و قسە بە جاف نەڵێیت!. هەمان کەسی جاف کە بۆنموونە سەربە خێڵی گەلاڵییە لەوانەیە پێی ئاسایی بێت قسە بە جاف بگووترێت بەڵام دەست بۆ خێڵی گەلاڵی نەبەیت! چونکە بۆنموونە خێڵی گەلاڵی هەر خۆیی و بەرژەوەندیی خێڵی خۆیی بینیوە! بەرژەوەندیی ئەم خێڵە لە سنووری هۆزی جاف تێپەڕی نەکردووە, هەر بۆیە زۆربەی بەگزادەکانی جاف بۆ بەرژەوەندیی هۆزایەتی و بنەماڵەیی خۆیان یان سەربە تاران بوون یان بەغدا!.

هەر لەم باسی جنێوەدا تاکی کورد پێی ئاسایی بووە هەر جنێوێك بە کورد بدرێت, بەڵام دەستکاریی پیرۆزییەکانی هۆزەکەی نەکرێت, بۆ نموونە شێخ یان ردێنسپییەکەی! ئێستا زۆرینەی تاکی کورد بخەرە هەڵبژاردەی

نێوان شێخەکەی و کوردەوە, هەر شێخەکەی هەڵدەبژێرێت. چونکە ئەو زۆرتر بە پشت و پەنای خۆی دەزانێت تاوەکو ئەو کوردەی کە دەبووایە سەیوانی بووایە!. تاکی کورد شێخەکەی جاش بووبێت, ئەمیش جاش بووە! ئەگەر باش بووبێت, ئەمیش باش!. واتە بیرکردنەوەی تاکی کورد پەیوەست بووە بە سەروو خۆیەوە. سەرەوە جاش بووبێت یان باش, ئەم بەگشتی گوێی نەداوەتێ و وەك مێگەل دوایکەوتووە!. ئەم جاش و باشەی هۆزە کوردەکانم وەك هەڵپەڕکێی کوردی دێتە پێش چاو, دیارە هەڵپەڕکێش ڕەنگدانەوەی ژیانی هۆزایەتیی کوردە. لە هەڵپەڕکێی کوردیدا کەسێك هەیە سەرۆکایەتیی هەڵپەڕکێکە دەکات و پێی دەڵێن سەرچۆپی, ئەم سەرچۆپیکێشە هەمان ڕۆڵی سەرۆك هۆز دەبینێت و بەئارەزووی خۆی ڕەوت و شێوازی هەڵپەڕکێکە دیاریدەکات, بەخاوی, بەخێرایی, بەسێپێیی, بە چەپی و بردنی هەڵپەڕکێوانان بەشوێنی خراپدا و زۆریتر, لەدوایی دواشەوە کەسێك هەیە پێی دەگووترێت گاوان و بە کارەکەشی دەگووترێت گاوانی, ئەمەیان ڕۆڵی کوێخا یان پیاوماقوڵی هۆز دەبینێت و پاڵ بە هەڵپەڕکێوانانەوە دەنێت تاوەکو دوای سەرچۆپی بکەون!. واتە هەڵپەڕکێوانان هەڵبژاردەیان نییە و تەنها جێبەجێکەری فەرمانی سەرچۆپیکێشن. هەربۆیە لە هەڵپەڕکێی کوردیدا زۆرترین ڕێز دەدرێت بە سەرچۆپیکێش چونکە هەمان ڕۆڵی سەرهۆزی هەیە و زۆرترین گۆرانیی دەهۆڵیی کوردیش بەسەر ئەمدایە.

بەرژەوەندیی هۆزایەتی و نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش لەناو کوردا هەرلە سەدە کۆنەکانەوە تاوەکو ئێستا وەکو هزر هێندەی تاڵە موویەك

نەگۆڕدراوە, بەڵام لەوانەیە لە هەندێك شوێن ناوی هۆز کرابێتە حیزب یان دامەزراو یان کۆمپانیا. نموونەیەکی زیندوو لەلای من شێوەی پۆشاك و رەفتاری هەندێك لە لێپرسراوانی کوردە, ئەوانە تاوەکو ئێستا وەك چۆن سەدان ساڵ لەمەوبەر هۆزەکانیان رەفتاریان کردووە, هەر لەو چوارچێوەیەدا ماونەتەوە و نەیانتوانیوە لەو چوارچێوەیەدا خۆیان بتوێننەوە کە پێیدەگووترێت کورد.

کەسانێکی زۆر هەریەکەیان بەشێوەیەکی جوودا پێناسەی بیری نەتەوەیی یان ناسیۆنالیستییان کردووە. من بیری نەتەوەیی بۆ کورد یان کوردایەتی بەوە پێناسەدەکەم کە "بەرژەوەندیی هاوبەشی خەڵکی کوردە بۆ پێکەوە ژیانێکی ئازاد و یەکسان" و هیچی تر, ئیتر با ئەو خەڵکە یەکیان موسڵمان بن و ئەوی دی دیان یان ئاگرپەرست و یارسان, یەکیان زازاکی بێت و ئەوی دی هەورامی یان کرمانج و سۆرانی. ئەو گەرمیانی بێت و ئەمیش کوێستانی, هیچ بە گرنگی نازانم, گرنگ ئەوەیە ئەو خەڵکانە بەرژەوەندیی هاوبەشی خۆیان بزانن, کە ئەویش پێکەوە ژیانیانە و بەبێ گوێدانە ئەوەی ئەمە جافە یان رێکانی و نێروەیی و شوکاك. دیارە بەرژەوەندیی هاوبەشی خەڵکی کوردیش پەرتبوونی هۆزایەتی, بنەماڵەیی, ئایینی, هەرێمی نییە. بەڵکو کۆکردنەوەی ئەو خەڵکانەیە لەژێر سەیوانی نەتەوەیەکدا کە پێی دەگووترێت کورد یان کوردستانی.

هەمان بیری نەتەوەیی کە پێشتر وەك بەرژەوەندیی هاوبەشی خەڵکی کورد پێناسەمکرد, بەهیچ جۆرێك لە هیچ بزووتنەوە و پارت و رێکخراوێکی

کوردا نە هەبووە نە تاوەکو ئێستا بوونی هەیە. هەندێك وردەکاری هەیە بۆ من زۆر گرنگن و لەوەوە دەیکەمە پێوەری زۆر شت. لێپرسراو هەیە لەوەتەی هەیە لەناو بزووتنەوەی کوردایەتیدا بووە, کەچی ناوی سەرلەبەری منداڵەکانی عەرەبییە. من ئەو ناوانە دەکەمە پێوەر بۆ نەبوونی هیچ بەرژەوەندییەکی هاوبەش لە ناو بزووتنەوەی کوردیدا, دەنا دەبووایە تەنانەت ئەو وانەیەی لێوەفێربووینایە کە ناوی کوردیمان لە منداڵەکانمان بنایە !.

زەمینەی هۆزایەتی لەناو کوردا زۆر لەبارە, ئەم هزری هۆزایەتییە ئەگەرچی هەندێك جار کەمێك لاوازبووە بەهۆی هێزکارگەلێکی دەرەوەی خودی هۆزەکان. بەڵام کەی بویسترێت بەهاسانی زیندوودەبێتەوە, لەبەرئەوەی پاشخانێکی مێژووی هەزاران ساڵەی هەیە. نموونەی ئەوەش دامەزراندنی سوارەی حەمیدیەیە لەلایەن تورکەکان و هەروەها دامەزراندنی ئەو فەوجە سووکانە بوون کە داگیرکەری بەعسی لەسەر بنەمای هۆز و خێڵە کوردەکان لە هەشتاکانی سەدەی بیستەمدا دروستی کردن. ئێستاش هەر بەهۆی هەمان هۆوە دەستەڵاتی کوردی لە باشووری کوردستاندا چونکە لە بەرژەوەندیی هاوبەش نەگەیشتووە, بۆیە بەئاسانی بیری هۆزایەتیی بەهێزتر کردووە, ڤیستیڤاڵی ساڵانەی جاف لە ناوچەی سلێمانی جۆرێکە لەو بەهێزکردنە, چونکە پۆلێنکردنی خەڵکی کورد بۆ هۆزەکان بەئاسانتر بەهۆی سەرۆك هۆزەکانەوە دەستەڵاتیان بەسەردا دەگیرێت. ئەمە هەموو ئەو وانانەیە کە دەستەڵاتی کوردی لە بیری مەکیاڤیللی تێگەیشتووە !. دامەزراندنی هەردوو مەکتەبی کۆمەڵایەتییەکانی سەربە پارتی و یەکێتیش هەر بۆ ئەو

مەبەستەیە, ئەمانە لەسەرێکەوە دەڵێن یاسا سەروەرە و عیلمانین و لەسەرێکەوە بەهۆی مەکتەبە کۆمەڵایەتییەکانیانەوە خەریکی سوڵحی عەشایەرین. ئەم سوڵحی عەشایەرییە ترسێکی گەورەی سەر بەرژەوەندیی هاوبەشە. لەو سوڵحانەدا هەستێکی واهی بە هۆز و بنەماڵەکان دەدرێت کە هەر بە هۆز و بنەماڵەیی بمێننەوە و سەیوانی یاسای وڵات کە بەرژەوەندی هاوبەشی هەموو لایەکە فەرامۆش بکەن و رێزی لێنەگرن. سوڵحی عەشایەری بە تاکی هۆزەکانی دەڵێت, ئێوە هۆزەکەتان رێکتاندەخات, بەرێوەتاندەبات, یاسای ژیانتان یاسای هۆزەکەتانە, لەکاتی تەنگانەدا هەر هۆزەکەتان بەتەنگتانەوە دێت, یاسای وڵاتیش کەنارگیرکراوە و هیچ رۆڵێکی نییە لەو تاوانە ترسناکانەی دەربارەی هەمان تاکی هۆزدا دەکرێت, لەوانە کوشتن, خەتەنەکردنی ئافرەتان و سووتاندنیان بۆ شتنەوەی تاوانی ئەوەی پێی دەگووترێت "شەرەف", تاوانی پێدۆفیلی یان بەشوودانی خوار هەژدە ساڵی و زۆریتر..

بیری هۆزایەتی لەناو کوردا ئەوەندە بەهێزە, تاکی هۆز ئەوەندەی هەستی بەهۆزەکەی کردووە, ئەوەندە دڵی بە گشتی بۆ کورد لێنەداوە. تێبینی ئەوە بکەن لە کۆتایی هەشتاکاندا ژمارەی هەموو هێزی پێشمەرگەی باشوور دەهەزار نەدەبوو, کەچی ژمارەی جاشی سەربە فەوجی سووکی هۆزەکان نیو ملیۆنێك دەبوون. ئەمە ئەو دیاردە ترسناکەیە کە پێمان دەڵێت, یەك بۆ سەدی کورد ئەوەندەی هۆزە ئەوەندە کورد نییە. خەڵکی کورد بەدرێژایی مێژوو ئەوەندە بۆ هۆزەکانیان خۆیان بەکوشتداوە و قوربانییان

بۆداوە, تنۆك بەدەریایەکی ئەوە وەك کورد بۆ کوردیان نەکردووە. ئەو خۆبەکوشتدان و قوربانیانەش هەر لە دژی هۆزەکانی تر بووە.

گوندەکانی قامیش و گەڵاڵەی دۆڵی شینکایەتیی نزیك ماوەت هەردەم دوژمنایەتییان هەبووە. لەیەکێك لە مەسڵەحەتەکانیاندا ئاغای گەڵاڵە و دەستوپێوەندەکانی دەچنە دیوەخانی ئاغای قامیش. یەکێك لە پیاوەکانی قامیش بۆ ئەوەی بۆ ئاغای گەڵاڵەییی بسەلمێنێت کە چەند دڵسۆزی هۆزەکەیی و ئاغای قامیشە, دەست دەکات بە زۆپای دیوەخاندا و پشکۆیەکی گەورە بەدەستی رووتی دەردێنێت و بە دیوەخاندا لەمسەر بۆ ئەوسەر دەگەرێت, تاوەکو هەموو ئامادەبووان قەننەکەیان بەو پشکۆیەی دەستی دابگیرسێنن!. ئەمە چیرۆکێکی راستینەیە و رادەی دڵسۆزیی تاکی هۆزەکان بۆ هۆزەکانیان دەردەخەن, لەلایەکی تریشەوە بۆ دوواکەوتوویی هۆزەکانی کورد راستییەکی بەڵگەنەویستە.

هەر ئەم بیری هۆزایەتییەیە کە وای لە تاکی کورد کردووە هەردەم یاخی بێت, گوێنەداتە هیچ یاسایەك, چونکە یاسا لای ئەو یاسای هۆزەکەی بووە. هەمان بیری هۆزایەتیش لە ئێستای دەستەڵاتی کوردیدا دەیبینین, لێپرسراوێکی کورد ئەگەرچی دەبێت یەکەمین پارێزەر و سەلمێنەری یاسا بێت! کەچی خودی خۆی هێشتا هەر یاخییە و یاسا لای ئەو یاسای هۆزەکەیەتی, ئوتومبیلەکەی بە ئارەزووی خۆی دەئاژوێ بەبێ ئەوەی گوێ بە یاسای رێگاوبان بدات و بڵێت, دەبێت لێرەدا چاوەرێ بکەم چونکە چراپێیەکە سوورە!.

کە گەیشتمە قۆناغی دوواناوەندی, گەرمەی خۆپیشاندانەکانی شاری سلێمانی بوو. لەیەکێك لەو خۆپیشاندانەدا تاقیگەی کیمیای قوتابخانەکەمان سووتێنرا, من ئەمەم زۆر پێناخۆشبوو. چونکە بە هی قوتابیان و قوتابخانەکەمم دەزانی, نەك هی رژێم. بەڵام ئەوکات نەمدەزانی ئەوە هەمان بەردەوامیی تاڵانیی هۆزەکانی کوردە بۆ یەکتر, نەمدەتوانی بەراووردی ئەوە بکەم لەگەڵ تاڵانیی هۆزی شوکاکدا لە شاری مەهاباد. نەمدەزانی تاڵانی یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی هۆزەکانی کورد. هەر ئەم هزرەیە وایکردووە ئەو تاقیگەیەی قوتابخانەی رۆشنبیری پێ بسووتێنرێت. بەڵام ساڵانێك پاشتر و کە بەهاری 1991 شاری کەرکوك رزگارکرا, بەچاوی خۆم دیتم کە یەکێك لە هۆکارە گرنگەکانی گرتنی ئەو شارە تاڵانی بوو! لەگەڵ رێزمدا بۆ ئەوانەی لە گرتنی ئەو شارەدا تیاچوون و ئامانجێکی پیرۆزیان هەبوو. لە کەرکوك بینیم چ دزێکین, یەکسەریش هەستم کرد ئەو شارە بۆ ئێمە نییە و هەر ئەو تاڵانییەش بوو رێی گرت لە دابینکردنی هێڵێکی بەرگری بۆ بەدەستەوەنەدانی شارەکە. کەم کەسم بینی کۆڵێك تاڵانیی نەدابێت بەملیدا, لە کەرکوك چوومە ماڵی عەلی حسەن مەجید, کۆمەڵێك خەریکی لێکردنەوەی دەرگاکانی بوون! واتە گسکی تەواوی لێدرابوو. لە بەدەستەوەدانی کەرکوکدا ژیر نەبووین و ساڵی 2003ش کاتێك کەرکوك گیرایەوە, هەمان دزی و تاڵانیمان دەستپێکردەوە و هیچ بیری ئەوەمان نەکردەوە ئەم شارە هی ئێمەیە و چۆن دەبێت کارێکی واهی بکەین بێتەوە سەر ئێمە.

ئێستا لەم کاتەی ئەم دێڕانە دەنووسم قەیرانی نێوان داگیرکەری ئێران و ئامریکایە و بەهۆی کارە ئەتۆمییەکانی ئێران و بەرژەوەندیی خۆرئاوا لە ناوچەکەدا "ئەگەری" لێدانی ئێران هەیە. هیچ بەدووری نازانم کەسانێك هەبن لە ئامادەباشیدابن بۆ تاڵانی!. کەچی شتە ئەنتیکەکانی ناو کاخی شاهی, ساڵی 1979 لە شۆڕشی گەلانی ئێراندا گەردی بەرنەکەوت!. من خۆم نەمدیوە بەڵام دەڵێن دووا جگەرەی شای ئێران لەو کۆشکەدا هەر لەسەر تەپڵەکەکەی ماوە!. وەنەبێت ئێمە هەر بۆ تاڵانیی دوژمن ئازابین. لێ تا تاڵانیی نێوخۆی خۆمان وەستابێت کەمجار لە سنووری خۆمان چووینەتە دەرەوە. پاش راپەڕینەکەی ساڵی 1991ی باشووری کوردستان, حیزبە کوردییەکان هەموو وڵاتەکەیان بە ئێران تاڵانفرۆش کرد, باوەڕناکەم لە مێژووی مرۆڤایەتیدا تاوەکو ئێستا بەنداوێك تاڵانکرابێت. لێ ئێمە بەستی بەخمەمان تاڵانکرد و هەر کونە شاخەکانیمان هێشتەوە!. ئەوەیە ترسناکیی نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش. چونکە ئەوانەی تاڵانکران ژێرخانی ئابووری و بژێویی خەڵکی ئەو وڵاتە بوو. تاڵانکەر لە تاڵانییەکەی ئەو زیانەی بەبەرامبەرەکەیی دەگەیەنێت, هەمان زیانیش بەخۆی دەگەیەنێت, چونکە ئەوە سامانی هاوبەشە و بەرژەوەندیی هاوبەشی ئەو وڵاتەیە. بیری هۆز بوو پاشخانی بەستی بەخمەی تاڵانکرد, چونکە ئەو بەستی بەخمەیە ئەو هۆزانەی ناوچەکەی ژێرئاو دەخست!.

تاڵانی کە دزییەکە لەسەر ئاستی هۆز, لە سەردەمانێکدا دیاردەیەکی زۆر بەربڵاو بووە, هیچ هۆزێکی کوردی نییە ئەم تاڵانییەی ئەنجام نەدابێت, هیچ شوورەییش نەبووە لەلایان. بەڵکو لە کاتی شەڕی نێوان هۆزەکان, ئەم

تاڵانییە دەستخۆشیشی لێکراوە و بووەتە پلە و پایەیەکی گرنگ بۆ ئەو کەسانەی کە بە تاڵانییەکە هەڵستاون. واتە دیاردەی تاڵانی یەکێك بووە لە تایبەتمەندییەکانی هۆزە کوردییەکان بەگشتی. هەر بیری تاڵانی هۆز بوو لە کاتێدا لە ساڵی 1988 کە شاری هەڵەبجە بەکیمیایی خاپوورکرا, پێشمەرگەش شارەکەی تاڵانکرد, تەنانەت وەك "دەڵێن" پێشمەرگە هەبووە پەنجەی ئافرەتی کوردی قرتاندووە تاوەکو مستیلەکەی دەستی بدزێت. ئەم پەنجە قرتاندن و دزینی مستیلەیەم لە زۆرلاوە بیستووە, من نازانم تا چ رادەیەك ئەمەیان راستە. ئەگەر راست بێت, نەفرەت لەو پێشمەرگەیە, نەفرەت لە بیروباوەڕی ئەو بزووتنەوەیەی کە نەیتوانیوە پێشمەرگەکانی پەروەردە بکات.

پێشتر کەمێك نموونەی پیس و پۆخڵیی گوند و قوتابخانەکانی کودستانم هێنایەوە, چونکە بە بابەتێکی گرنگم زانی و هۆیەکی گرنگی دوواکەوتوویی ئێمەیە. ئێستاش بیرۆکەی پاکوخاوێنی هەروەك ئەوسا وایە. ئێستا شارەکان گەورە بوون و پێویستیی بە هێزی پاکوخاوێنیی زۆرترە. بەڵام چونکە بیری هۆز فەرمانڕەوای وڵات دەکات. نەنگییە هەر پیشەیەك پەیوەست بێت بە پاکوخاوێنییەوە. ئەوە هەر بیری هۆزە وا لە خەڵکی دەکات پێی شوورەیی بێت ببێتە کارگەرێکی شارەوانی بۆ کۆکردنەوەی زبڵ و خاشاکی شارەکان. هەربۆیە ئەم پیشەیە کۆمپانیا بێگانەکان پێی هەڵدەستن. ئەو بیری هۆزە بەتاکی کورد دەڵێت تۆ نابێت کارێکی لەو جۆرە بکەیت, چونکە تۆ سەربە هۆزێکی واهیت و نابێت هۆزەکانی تر بتبینن کە کارێکی واهی دەکەیت.

پاکوخاوێنی و پاراستنی ژینگە بەشێکی گرنگی بەرژەوەندیی هاوبەشە, هەربۆیە باشووری کوردستان وەك نموونە, ژینگەیەکی زۆر پیسی هەیە. چونکە خۆشەویستی نییە بۆ وڵات و کەس خۆی بەخاوەنی وڵاتەکە نازانێت. هەریەك بەگشتی لای خۆیەوە خەریکی بازنە داخراوەکەی خۆیەتی, ئیتر دەرەوەی بازنەکەی دەبێتە زبڵدان! ئەوا باکی نییە!.

کە هاتمە دەرەوەی کوردستان, زانیم هەر کارێك رێزی تایبەتیی خۆیی هەیە. کار هەر کارە و گرنگ ئەوەیە مرۆڤ بێکار نەبێت. هەربۆیە لەو روانگەیەوە لە ئەورووپا کوڕ و کچی واهی دەبینیت کاری پاککردنەوە دەکەن, ئەگەر لە کوردستان بن, دەبێت دکتۆر و ئەندازیار بن!. لەوەش گەڕێ کە ئەمانە بەرامبەر کاری پاککردنەوە بژێویی ژیانیان دەستێنن, بەڵام وەك پێشتریش باسمکرد من زۆرجار پیاوی بەتەمەنم بینیوە و بە کیسەیەك و مەقاشێکەوە خۆبەخشانە خەریکی پاککردنەوەی کۆڵانەکەی خۆیی و دەوروبەرەکەیەتی, بەبێ ئەوەی چاوەڕێی هیچ پاداشتێك بکەن! چونکە ئەورووپییەکان دەزانن ژینگەیەکی پاك بەشێکی دانەبڕاوی بەرژەوەندیی هاوبەشیانە. بەڵام لای ئێمە لەهەر گەڕەکێك کەلاوەیەك هەبێت, ئەوا دەبێتە زبڵدانی گەڕەکەکە و هەموو ماڵەکان خۆڵ و خاشاکی تێدا فرێدەدەن, بەبێ ئەوەی بیر لەو ماڵانە بکەنەوە کە لە تەنیشت کەلاوەکەدا دەژین, یان تەنانەت بیر لەخۆشیان بکەنەوە چونکە پاشتر ئەو میکرۆبانە بەرەورووی خۆشیاندەبێتەوە.

لە کۆتایی قۆناغی ناوەندی و چوونم بۆ زانکۆ, باشتر لە هزری هۆزایەتی و پەرتپەرتیی کورد تێگەیشتم, ئەو کات گەرمەی شەڕی براکوژیی نێوان حیزبە کوردییەکان یان حیزبە هۆزهزرییەکان بوو. تا دەمانبیست سەربازێك کوژراوە هەواڵی کوژرانی چەندین پێشمەرگەمان بەدەستی یەکدی پێدەگەیشت. شاکاری ئەمانە لەو شاخانە لاوازکردنی ئەویتر بوو, بۆ کوشتنی یەکدی هەزار و یەك فێڵی گڵاویان بەکاردێنا. تەنانەت یەکترییان بۆ خوان بانگدەکرد و لەکاتی نانخواردندا دەیانکوشتن.. ئەمە جگە لە شێوازێکی مامەڵەی هۆزەکان و میرنشینەکانی کورد زۆرتر بەهیچی تری نابینم. پاشتریش کە بەرەی کوردستانییان بەناچاری دامەزراند, هەر درۆیان لەگەڵ یەکدی دەکرد. هەربۆیە پاش راپەڕین ئەمجارەیان براکوژییەکەیان کردە جەنگی بەرەیی! و هەزاران کەسیان کردە سووتەمەنی.

کۆتایی ساڵی 1987, رێمکەوتە شارۆچکەی قەراخ, قەراخ وێران و چۆڵ بوو بوو. گوندەکانی دەوروبەری زۆر کەم خەڵکی تێدابوون و روویانکردبووە شار و ئۆردوگاکان. ئەو رۆژە لە قەراخدا کارەسات بوو. نزیکەی پازدە پێشمەرگەی یەکێتی لەو شەڕەی کە پێیاندەگووت "شەڕی بورجەکە" کوژرا بوو. زۆربەشیان فەرماندەی کەرت و تیپ و یاریدەدەرەکانیان بوون. لە مزگەوتەکەی قەراخ تەرمی یەکێك لەو پێشمەرگانەی لێبوو. هەندێك پێشمەرگەی پارتیشی لێبوو, یەکێکیان هەرکە زانی من یەکێتی نیم و پاسۆکم, یەکسەر چپەیەکی کرد بەگوێمدا و وتی "قسەی خۆمان بێت برادەرانی یەکێتی خۆیان کێشاوە بەداری گۆڵەکەدا"!. ئەمە ئیدیۆمێکی خەڵکی سلێمانییە, مەبەستی ئەوە بوو بڵێت "برادەرانی یەکێتی خۆیانیان کردووە بەپەند"!. من

زۆر پەست بووم بەم قسەیە و شوێنی وەڵامدانەوە نەبوو, چونکە ئەو خەڵکەی ئەوێ بەهۆی ئەو کارەساتەوە دڵیان گەرم بوو و دەمزانی قسەیەك بکەم دەقەومێت. لەبەرئەوە رووم لێوەرگێڕا و فەرامۆشمکرد. بڕوانە لە کاتی کارەساتەکانیشدا هەر بیرمان لای هۆزەکەی خۆمانە و بەکارەساتی هۆزەکانی تر خۆشحاڵدەبووین. هەر لەم روانگەیەوە هێرشەکانی داگیرکەری تورك بۆ بادینان بەبەهانەی پکك, هەردەم جێی خۆشحاڵیی یەکێتی بوو. چونکە ئاگرە سوورەکە لە یەکێتی دووربوو. ئەم هەستە دوو لە پارتی و یەکێتی لەسەر ئاستی شارەکانیش هەر بەو شێوەیەیە, ئێستا ئەگەر خودانەکردە زەمین لەرزەیەك نیوەی هەولێر خاپووربکات, رۆژی هەینیی داهاتوو ئەگەر ئاووهەوا لەباربێت, شاخی ئەزمەڕ لەبەر سەیرانکەرانی خەڵکی سلێمانی بەرناکەوێت!. هەر ئەو بیرەیشە کەسانێك تەنانەت سووکایەتیش بە کەسێکی وەك "هۆمەری خاوەر" دەکەن و ناویاننناوە "گۆڵچییەکەی هەڵەبجە"!. چونکە نە هۆمەر لە هۆزی وانە و نە هەردوو کۆرپەکەی ناو هەردوو شانی!. کە هەڵەبجەش وێران بوو, لە سلێمانی گەر مانگایەك سەرییبکردایە بەتەنەکەیەکدا بۆ لەوەڕ, پێیاندەگووت, "ئەوە هەڵەبجەییە بۆ خانوو دەگەڕێت"!. ئەوانەی واهی بیردەکەنەوە, هۆمەر و هەڵەبجە بە هۆزی خۆیان نازانن, کوردبوونی هۆمەر و خۆشیان نابێتە هۆی ئەوەی رێز لەو هۆمەرە داماوە بگرێت و سەری رێز و نەوازشی بۆ دابنەوێنێت. من لەلایەن خۆمەوە داوای لێبووردن لە هۆمەری خاوەر دەکەم..

هۆزەكانی ماد هەریەكەیان سەرۆكێك و چەند كاربەدەستێكی تری یاریدەدەری سەرۆكی هەبووە, ئەم سەرۆكایەتی و پۆستانە لە باوكەوە بۆ كوڕ هەروەك پادشاكانی ماد هاتووەتە خوارەوە. ئەم سیستەمی كارگێڕییە گواستراوەتەوە بۆ ناو دەوڵەتۆكە و میرنشینەكانی كورد, هەربۆیە زۆرجار میر كابرایەكی لێهاتوو بووە و پاش خۆی نەزانێك بووەتە میر و میرنشینەكەی بە قوڕدا بردووە. هەمان دەستەڵاتی باوك بۆ كوڕ تاوەكو ئیستێ لەناو هۆزەكانی كوردا ماوە. هەمان سیستەمیش پەڕیوەتە ناو حیزبەكانی كوردستان. سەرۆكایەتی, پۆستێكە تاوەكو مردن. تاوەكو ئێستا نەبیستراوە سەرۆك حیزبێك وازی لە سەرۆكایەتی هێنابێت بۆ كەسێكی لەخۆی گەنجتر یان لێهاتووتر. ئەگەر گۆڕانكارییەك لە پۆستی سكرتێریی حیزبی دێموكراتی ئەویدودا لەم دووادووابیەدا كرابێت, ئەوا زۆرتر بەهۆی دابڕانەكانی ناو ئەو حیزبەوە بووە, نەك سكرتێر بڵێت من پیر بووم و كەسانی لەمن بەتواناتر هەیە و ڕێیان بۆ چۆڵدەكەم و من خانەنشین دەبم.

دیاردەی گواستنەوەی دەستەڵات لە باوكەوە بۆ كوڕ هەر بەتەنها بەسەرۆكایەتیی ئەو هۆز و حیزبانەوە نەوەستاوە. بەڵكو بۆ پۆستەكانی تریش هەمان ڕێچكەی گرتووە. بۆ نموونە ئەو پێشمەرگانەی كاتی خۆی پاسەوانی لێپرسراوێك بوون, ئێستا كوڕی ئەوانە پاسەوانیی كوڕی ئەو لێپرسراوە دەكەن, چونكە ئێستا كوڕەكەی لێپرسراوە. ئەم كلتوورە خێڵەكییە لەناو پەڕلەمانی كوردستان و وەزارەتەكانیشیدا ڕەنگیداوەتەوە. پەڕلەمانی كوردستان زۆربەیان خزمی یەكن. برا و خوشك و كوڕ و كچ و ئامۆزا و برازا و زاوا و ئاوەڵزاوای ئەوانەن كە لە حیزبەكاندا باڵادەستن, هەربۆیە بڕیار و

یاساكانی پەڕلەمان هەمان بڕیاری سەرۆك هۆزەكانە. بۆیە ناكرێت بە حكومەتی هەرێم بگووترێت دامەزراوێكی حكومی!, بەڵكو هەمان سیستمی هۆزایەتی و میرنشینییەكەی جارانە. ئەم "پۆست–خزمیزم"ە لەناو حكومەتۆكەكەی شێخ مەحمود و كۆماری مەهابادیشدا دیاردەیەكی بەرچاو بووە.

كلتووری نەخشەدان و كاری سیستەماتیكیی گشتگر لە بەرژەوەندیی هاوبەشی ئێمەدا نەبووە و نییە. بۆ نموونە لە باشووری كوردستان بۆ ماوەیەكی زۆرە لەباتی وەزارەتێكی ڕۆشنبیری دووان هەبووە! ئەم وەزارەتانە تەنانەت بیریان لە دروستكردنی فۆنتێكی كوردیی هاوبەشیش نەكردووەتەوە لەم سەردەمی جیهانگیری و تەكنەلۆژیایەدا تاوەكو خەڵكی كورد بەكاریانبهێنن و پێی رابێن. بزانن زۆرینەی ئەو فۆنتانەی ئەمڕۆ خەڵكی كورد بەكاریاندێنێت بە خودی ئەم نووسینەشەوە! فۆنتەكانی عەلی, دیلان و یۆنیكورد و هەندێكی ترن كە خەڵكانێك لە دڵسۆزیی خۆیانەوە بەبێ بەرامبەر! دروستیانكردووە. ئەوە كاری حكومەت بوو كە دەبووایە لەگەڵ كۆمپانیایەكی سۆفتوێردا ڕێكبكەوێت بۆ دروستكردنی فۆنتی كوردیی هاوبەش! نەك تاكە كەسانێكی خۆبەش. سەیر لەوەدایە خەڵكانێك هەبوون داوای دامەزراندنی زمانی یەكگرتووی كوردییان لەو وەزارەتانە دەكرد!.. كارەسات ئەوەیە..

پاش ڕاپەڕین و ڕەوبەتاڵەكەی بەهاری 1991 لە ناوچەی دیانا بەرەی كوردستانی كارگێڕییەكی دانا. ئەم كارگێڕییە بریتی بوو لە دەستەیەكی هەفت

لایەنی کە هەریەك لە پارتی, یەکێتی, شیوعی, حسك, گەل, پاسۆك و زەحمەتکێشان نوێنەریان تێیدا هەبوو. ئەم دەستەیە کە من ماوەیەك نوێنەرایەتیی پاسۆکم تێیدا دەکرد, فەرمانڕەوایی ناوچە ئازادکراوەکانی دەکرد. ئەو هەفت لایەنە وەك هەفت میرنشین یان هەفت هۆز رەوتاریان دەکرد. تەنانەت شەڕیان بوو لەسەر ژمارەی چاودێرەکانی بەرە کە لە بازاڕی شارۆچکەی سۆراندا رۆڵی پۆلیسیان دەبینی. هەریەك دەیویست بەشی شێری لەو چاودێرانەدا ببێت!, شەڕیان بوو لەسەر ئەوەی ئیمزای کامیان لە کۆنترۆڵەکانی هێزی پێشمەرگەدا کاری پێبکرێت. ئەمانە هەریەکەیان دەیانویست زۆرتر خەریکی کاروباری ئەو خەڵکانەبن, کەبە پلەی یەکەم خزمی خۆیان بوون و بەپلەی دووەمیش سەربە حیزبەکەی ئەو بوون, ئەوە سەرەتای گەندەڵیی حکومەتی هەرێمی کوردستان بوو!. ئەو دەستە هەفت کەسییە پاشتر گەورە بوو و پاسۆکی لێدەرچێت بوونە پەڕلەمان و حکومەتی هەرێم. چونکە ئەو هەفت کەسە, دیارە "بەخۆشمەوە" فڕیان بەسەر بەرژەوەندیی هاوبەشی نەتەوەییەوە نەبوو, ململانێیەکەشیان لەسەر ژمارەی چاودێرەکانی ناو بازاڕەوە, بووە ئەوەی کە چۆن یەکلایەنە فەرمانڕەوایی هەموو کوردستان بکەن!. هەربۆیە هەرکاتێك کە باسی پەڕلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان دێتەکایەوە, من یەکسەر ئەو دەستەیەی بەرەی کوردستانیم بیردەکەوێتەوە, چونکە هەر ئەوانەن بوونە تۆوی ئەم دەستەڵاتەی ئێستا و زۆربەی ئەندامانی ئەو دەستە بەڕێوەبەرەی ئەوکاتیش, ئێستا وەزیر و ئەندامانی پەڕلەمان و کاربەدەستی میرین. لیٚ مێشکی ئەوان هەر مێشکەکەی ئەوسای بەڕێوەبردنی ناوچە ئازادکراوەکانە و هەر گۆڕانکارییەکیشیان بەسەردا هاتبێت رووکەشییە

و بۆ نموونە جلە کوردییەکانیان بووەتە ئەوەی پێی دەگووترێت چاکەت و پانتۆڵ!. بەڵام ئەگەر هەمان ئەو کەسانە بۆ ئەو سەردەمەی ئەوکاتیان بگەڕێنیتەوە, دیسانەوە دەکەونەوە ململانیٚ لەسەر ژمارەی چاودێرەکانی بەرە لە بازاڕێکی دوواکەوتووی ئەوسای شارۆچکەی سۆراندا!. هەربۆیە ئێستا ئەگەر تۆ سەربە هۆز نەبیت لە دامەزراوێکی حکومی دانامەزرێیت, خەڵکانێکی زۆر تەنها بەهۆی بژێوی ژیانیان و دامەزراندنیان لە فەرمانگەیەکدا بوونەتە پارتی یان یەکێتی, ئەگەرنا ژیانیان ئاسان نییە و بێکار دەمێننەوە.

هەرچەندە نامەوێت زۆرتر لەسەر ئەو چەند ساڵەی دووای راپەڕینەکەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستان و ئەزموونی حکومەتی هەرێم بنووسم. بەڵام ئەوەندە دەڵێم هەرچی خراپە و هەڵەی ئەو ئەزموونە هەیە دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش. وڵاتێك ئەگەر بەرژەوەندیی هاوبەشی تێدا بێت, ئەوا دەبێت بەلایەنی کەمەوە ئاوی خواردنەوە بۆ هاووڵاتییان مسۆگەر بێت. بەڵام بەدرێژایی ئەو ئەزموونە نەتوانراوە تەنانەت ئاوی پاکی خواردنەوەش دابینبکرێت. یەکێکی تر لە دیاردە خراپەکانی نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش, بوونی ئەو هەموو زانکۆ و پەیمانگایانەی کوردستانە. کەچی لە راستیدا هەموو باشووری کوردستان تەنها دوو زانکۆی باشی بەسە. بەڵام لەبەرئەوەی باشووری کوردستان یەك سیستم بەڕێوەبەری نییە و لەهەر لایەك هۆزێکە, هەر هۆزێك خوازیاری بوونی زانکۆیەکە لە شارەکەیدا, ئەگەریش ناوەندی هۆزەکەی شاریش نەبێت و شارۆچکە بێت!. هەر لەو روانگەیەوە هۆزایەتی, کوردایەتیی وەك بارزگانی کردووە, لە بەرژەوەندیی هۆزەکەی. ئەگەر لە بەرژەوەندیی هۆزدا بووبێت بووەتە "پێشمەرگە"

ئەگەریش نا ئەوا شانبەشانی سەربازی عەرەب ئەنفالی تەنانەت گوندەکانی خۆیشی کردووە.

ئەگەرچی قۆناغی میرنشینەکانی ئەوسا و حیزبەکانی ئێستا لەژێر چوارچێوەی دەستەڵاتییاندا لە هۆزێك زۆرتری لەخۆگرتووە, بەڵام نەیانتوانیوە هزری هۆزایەتی نەهێڵن و بەرژەوەندیی هاوبەش پیادەبکەن. هەربۆیە خۆشیان وەکو هۆزێکی گەورەتر رەفتاریانکردووە یان رەفتاردەکەن, یەکێك لە هۆزەکانی ناوچەکە بووەتە سەرهۆزی هەموویان و بەناوی حیزبەوە رەفتاری هۆزایەتیی پیادەکردووە. تەنانەت نەشیانتوانیوە دووبەرەکیی نێوان هۆزەکانی ژێر دەستەڵاتی خۆیان بنەبڕ بکەن. لەمەوە دژایەتیی هەمەوەندییەکان بۆ بزووتنەوەی شێخ مەحموود و دژایەتیی رێکانی, زێباری, هەرکی و سوورچی و ئەوانی تر بۆ پارتی باشترین نموونەن. تەنانەت پاش دامەزراندنی حکومەتی هەرێم هەمان دوژمنایەتی هەرماوە, هێرشی پارتی بۆسەر سوورچییەکان و تاڵانکردنیان باشترین نموونەیە و هەمان کۆنەقینی بارزانییەکانە بۆ سوورچییەکان و بەرەی حسێن ئاغای سەرچیا, چونکە ئەوەی لە پارتیدا بۆ نموونە دەیبینین هۆزی بارزان وەك سەرهۆزێك رەفتار لەگەڵ هەموو هۆزەکانی تردا دەکات. ئەمە رەنگدانەوەی تەواوی راستینەی ژیانی مادەکانە. لەناو مادا چەند هۆزێك هەبوون, ئەو هۆزەی پادشای مادی تێدا هەڵکەوتووە بووەتە سەرهۆزی هەموو هۆزەکانی ماد. سەرهۆز هەمیشە بەشی شێری لە هەموو شتێکی میدیادا هەبووە.

هەرلەم روانگەیەوە دەبینین دیاردەی کەنارگیری و وازهێنان نە لە کلتووری حیزبایەتیدا هەیە, نە لە کلتووری حوکمڕانیی کوردیشدا لە هیچ کات و شوێنێکدا بەرچاو کەوتووە, چونکە ئەو دیاردەیە لە ناو هۆزایەتیدا نەبووە. بۆ نموونە وەزیر یان ئەندامی سەرکردایەتی حیزبەکان هەیە, نەك دزە بەڵکو سەرکردەی دزانیشە!, لە کارەکانیدا زۆر ناسەرکەوتووە, کەچی ئەو مافە بە یەکێکی تر رەوا نابینێت جێگاکەی بگرێتەوە و لەو باشتر کاروبارەکان رابپەڕێنێت. لە دەنگوباسە جیهانییەکاندا زۆر ئاسایی دەبیستیت, ئەم وەزیر و ئەو فەرمانبەری بەرزی ئەو وڵات یان ئەم وڵات بەهۆی خراپیی کارەکانییەوە خۆیی کەنارگیرکردووە, بەڵام ئەم کلتوورە تاوەکو ئێستا لەناو ئێمەدا نەبینراوە, من خودی خۆم تاوەکو ئێستا شتی واهیم نەبینیوە. وەزیر یان ئەندامی سەرکردایەتی پیاوماقوڵی سەرۆکە, پیاوماقوڵیش بەپێوەری هۆز هەردەبێت بە پیاوماقوڵی بمێنێتەوە. هەر لەو روانگەیەوە, هۆز هەرکەسێك بۆ پۆستێکی پەرڵەمان یان هەر شتێکی تر دەستنیشان بکات, گوێناداتێت ئەو کەسە پاشخانی پسپۆڕیی چییە! بەڵکو ئەوە گرنگە بۆ هۆز کە ئەو کەسە سەربە هۆزەکەیەتی و لە کاتی هەر قەیرانێك کە رووبەڕووی هۆزەکەی دەبێتەوە, ئەو کەسە داکۆکیی لێدەکات. لەمەوە بەگشتی بڕواننە پاشخانی پسپۆڕیی ئەندامانی پەرڵەمان, حیزب و وەزارەتەکانی باشووری کوردستان.

چەندساڵێك لەمەوبەر هاوکارێکی هۆڵندیم هەبوو بەناوی "دیك زڤارت", ئەم هاوکارەم چەپ بوو و ئەندامی پارتی چەپی سەوز بوو. ساڵی 2002 لە هەڵبژاردنی پەرڵەماندا لیستێکی راستڕەو بەناوی لیستی "پیم فۆڕتاون"ەوە جەماوەرێکی زۆری هەبوو بۆئەوەی زۆرترین دەنگ بهێنێت لە پەرڵەماندا و

حکومەتی هۆڵندییان بکەوێتەدەست. بەڵام لە ئاپریلی هەمان ساڵدا پیم فۆڕتاون کە سەرۆکی لیستەکە بوو کوژرا و لیستەکەشی کەوتە قەیرانێکی گەورەوە. دیکی هاوکارم زۆر دژی ئەو لیستە بوو، رۆژێك لە منی پرسی دەنگ بۆ کێ دەدەیت، منیش گووتم چەپی سەوز چونکە لە بەرنامەکەیاندا باسی کوردیان وەك نەتەوەیەکی ژێردەستە کردووە. ئەو لە وەڵامدا گووتی راستە من ئەندامێکی چالاکی پارتی چەپی سەوزم بەڵام ناچارم ئەمجارەیان دەنگ بۆ پارتی کرێکاران بدەم و ئەوان پارتێکی لە ئێمە گەورەترن و باشتر دەتوانن بەرامبەر لیستەکەی پیم فۆڕتاون بوەستنەوە و بەرژەوەندیی هۆڵندا وادەخوازێت کە من دەنگ بۆ پارتەکەی خۆم نەدەم و دەنگ بۆ پارتێکی تر بدەم. ئەمە بۆ من زۆر نوێ بوو و وانەیەکی زۆرباش بوو، یەکسەر بیری پارتی و یەکێتییەکەی لای خۆمانم کەوتەوە. هەر لەو ماوەیەدا بەڕێکەوت کادرێکی ژمارە یەکی یەکێتیم بینی و باسی هەڵبژاردنمانکرد، لێمپرسی تۆ ئامادەیت لە بەرژەوەندیی کورد دەنگ بۆ پارتی بدەیت، بێگومان وتی نەخێر. وتم ئەی خزمەکانت، وتی ئەوانیش هەموو دەنگ بۆ یەکێتی دەدەن. لەمەوە تێگەیشتم کە جیاوازیی بیرکردنەوەی ئێمە و ئەوروپییەکان چییە و بەرژەوەندیی هاوبەش دەبێت چۆن رەفتارمان بگۆڕێت. دەڵێن کاتی خۆی کادرێکی پارتی لەو دەشتی هەولێرە خەڵکی کۆکردووەتەوە تاوەکو بنەماکانی پارتی و شۆڕشیان بۆ روونبکاتەوە، لەناو خەڵکەکەدا کابرایەکی پیر گووتوویەتی: "کاکە تۆ چی دەڵێیت، ئێمە سەگی بەر ماڵەکانیشمان پارتییە"! واتە تۆ بڵێیت و نەڵێیت ئێمە هەر پارتین. رەوانشاد حەسەنی شیرین، قسەخۆشی بەناوبانگی شاری سلێمانی کاتی خۆی وتوویەتی: "مەسعود و ئیدریسیش ببن

بە جەلالی، من هەر مەلاییم!"، ئەم قسەیە لەوانەیە وەك گاڵتە گووترابێت، بەڵام رەنگدانەوەی راستینەی ژیانی کوردەوارییە. لەمەوە تێدەگەین کە بیری هۆز و دواکەوتەییان بۆ هەر لایەنێك چەند نەگۆڕە. نەبیستراوە هۆزێکی کورد لە لایەنێکەوە چوبێتە لای لایەنێکی تر، هەربەو پێودانگە هۆزی هەرکیش هەتاماون نابنە پارتی. چونکە بەرژەوەندیی هۆزایەتی واهیی خواستووە و شتێك نەبووە و نییە پێی بگووترێت بەرژەوەندیی گشتی. هەربۆیە هۆزەکان زۆجار تەنها لەبەر بەرژەوەندیی هۆزایەتیی خۆیان دووفاقییەکیان تێکەوتووە، بۆ نموونە بەگزادەکانی جاف هەندێکیان پیاوی ئێراق بوون و هەندێکیان پیاوی ئێران. تاوەکو هیچ لایەکیان لەخۆیان نەکەن و ئامادەبن بۆ بارودۆخ و گۆڕانکارییەکانی پاشەڕۆژ، پێشتریش لە سەردەمی میرنشینەکان و بۆ نموونە بابانەکان زۆرجار یەکێك لە برا یان ئامۆزاکانی میر لای دەرباری سەفەوی یان عوسمانی بوون، تاوەکو لەهەر گۆڕانکارییەکی چاوەڕواننەکراودا بەرژەوەندیی بنەماڵەیی خۆیان پارێزراوبێت. دیارە هەمان بیر لەناو هۆزەکانیشدا هەبووە و ئێستا هۆز هەیە هەموویان یەکێتین و وەك سپێر چەند کەسێکی ئاست بەرزی هۆزەکەیان پارتین!. ئەمە فرِی بەسەر هەڵبژاردەی رێڕەوی رامیارییانەوە نییە، بەڵکو پاراستنی هۆز و بنەماڵەی بەڕێوەبەری هۆزە. هەرلە خولگەی پاراستنی سەرانی هۆزەکانی کوردستان، دەبینین لە باشووری کوردستاندا بەهێزترین دەستەڵات دەستەڵاتی دەزگاکانی ئاساییش و پاراستن و زانیارییە. بەهێزی ئەم دەزگایانە ناگەڕێتەوە بۆ بەرژەوەندیی گشتیی خەڵکی کوردستان، بەڵکو بەپلەی یەکەم بەهۆی پاراستنی ژیانی لێپرسراوان و سەرانی ئەو دەستەڵاتەیە. پێشتریش ئاغای گوندێك کۆمەڵێك پیاوی هەبووە بۆ

پارێزگاریی خۆی و بنەماڵەکەی, لە میرنشینەکانیشدا هەربەو شێوەیە بووە. ئەگەر ئەو دەزگایانە بەهۆی بەرژەوەندیی هاوبەشی کوردەوە بهاتنایەتە کایەوە, دەبووایە بەلایەنی کەمەوە یەکبوونایە. سەرانی ئێستای دەستەڵاتی کوردی هەر هەمان بیری سەرانی هۆزیان هەیە و خۆیان و هۆزەکەیانیان لەهەموو شت پێ لەپێشترە, لەکاتی روودانی هەر قەیرانێکدا تەنها خۆیان و بنەماڵەکانیان دەبینن. هەموویان پلانی روودانی هەر قەیرانێکیان هەیە تاوەکو لەکاتی رووداندیدا بۆیدەرچن و ژیان و سامانی خۆیان بپارێزن, خەڵکەکەش چیی بەسەردێت ئەوە ئەوکات نابێتە کێشەی ئەوان. باشترین نموونەش رەوەکەی ساڵی 1991ی باشووری کوردستانە, سەرانی حیزبەکان و خزمەکانیان پێش هەموو کەس لە دەرگای سنوورەکانیاندا و رەشە خەڵکەکەش چیی بەسەردەهات کێشەی ئەوان نەبوو! ئەگەر کێشەی ئەوان بووایە یەکسەر نەدەکەوتنە گفتووگۆوە لەگەڵ داگیرکەری ئێراقیدا. کە یەکێتیش لە رووداوەکانی 1996دا سلێمانیی چۆڵکرد, سەرانی یەکێتی لە چاوتروکاندنێکدا چوونە ناوچە سنوورییەکان و تەنانەت ئاوڕیان لە هەوادارانی خۆیشیان نەدایەوە!.

حیزبە کوردییەکان لە سنووری دەستەڵاتیاندا کۆپییەکی تەواوی میرنشینە کوردییەکانن. یەکێتی لە ناوچەکانی سلێمانی و دەوروبەری, کۆپییەکی میرنشینی بابان. پارتی لە ناوچەکانی بادینان, کۆپییەکی میرنشینی بادینان. ناوچەکانی هەولێر و دەوروبەریشی شوێنی ململانێ. کۆمەڵەی ئەوسا لە ناوچەکانی سنە و دەوروبەری, کۆپییەکی میرنشینی

ئەردەڵان. حیزبی دێموکرات لە مەهاباد و دەوروبەری, کۆپییەکی ئەوەی دەستەڵاتی موکریان!. پێکاکاش لە باکوور جۆرێك بوو لە بۆتان.

کە گەییشتمە قۆناغی زانکۆ دیاردەیەکی ترم بەرچاوکەوت و شایانی بەراووردکردنە. ئەوکات لە شاری موسڵ بەشی نێوخۆیی قوتابیان هەبوو. ئەوەی تێبینیم دەکرد, زۆربەی قوتابییەکانی خەڵکی سلێمانی هەموو پێکەوە بوون. هەولێر, دهۆك و کەرکووکیش بەهەمان شێوە. دیارە ئەمە دیاردەیەکی رەها نەبوو. جارجارێك تێکەڵاوییەك دەبینرا, من خودی خۆم زۆرتر لەگەڵ خوێندکارە هەولێرییەکاندا بووم. بەڵام ئەو دیاردەیەم بۆ نموونە لەناو خوێندکارە عەرەبەکاندا نەدەبینی. زۆر ئاسایی دەتبینی عەرەبێکی کوت, بەسرە و نەجەف و بەغدا لە یەك ژووردا یەك ساڵی خوێندنیان بەسەر ببردایە و تێکەڵاویی عەرەبەکان دیاردەیەکی زۆر بەرچاو بوو. هەمان دیاردە ئێستا لە هەندەرانیش هەیە. بۆ نموونە کەلارییەکان کە زۆربەیان لە بەریتانیان و زۆربەشیان بەردەوام پێکەوەن و پێکیشەوە کاردەکەن و زۆر تێکەڵی کوردی ناوچەکانی تر نابن. تەنانەت لەم هۆڵندایە ئاهەنگی تایبەتی رێکخرابوو "تەنها بۆ کوردە کەرکوکییەکان". لەمدوادواییەشدا لە کوردستان کۆمەڵێك خەریکی دامەزراندنی پارتێکی تایبەتن بە هەورامانەوە و هەورامی و هەورامان بە شتێکی جوودا دەزانن لە کورد و کوردستان.

ئەگەرچی هاوڕێیەتی و هاوسەرگیری دیاردەیەکە پەیوەندیی بە کەسایەتیی کەسێکەوە هەیە. بەڵام ئەوەشی ئەوکاتانەی لە موسڵدا دەمبینی, ژمارەیەکی زۆری کچی کورد, بەتایبەتی ئەوانەی خەڵکی سلێمانی بوون,

هاوڕێیەتیی کوڕی عەرەبیان دەکرد. کەچی لە هەموو زانکۆی موسڵدا چەند کچێکی عەرەبت نەدەبینی کوڕێکی کوردی خۆشبوێت و هاوڕێیەتیی بکات. هەربۆیە لەخۆم دەپرسم, تۆ بڵێی ئەم هاوڕێیەتییەی کچانی کورد لەگەڵ عەرەبەکاندا کە وەك دیاردەی لێهاتبوو و پێچەوانەکەی نەدەبینرا, هەمان هەستی خۆ بەسووکزانینی میرنشینەکانی کورد نەبێت لەبەردەم سەفەوی و عوسمانیدا. هەمان ترسنۆکیی نوێنەرانی کورد بێت لە بەغدا لەگەڵ نوێنەرە عەرەبەکانی ناو پەرلەمانی ئێراقی "فشەفیدڕاڵ"دا! و ئەوکات لە کچەکانی ئێمەدا رەنگیدابێتەوە. ئەم هەستی ترسنۆکی و خۆبەسووکزانینە تەنانەت لە زمانەکەی خۆشماندا دەیبینمەوە, زۆرجار دەستەواژەکانی "پاك و تەمیز, حازر و ئامادە, شەو و رۆژ لەیل و نەهار, شەڕ و ئاژاوە, گوێ قولاغ" و زۆریتر بەرگوێماندەکەوێت, چونکە باوەڕمان بەخۆمان و زمانەکەمان نەبووە هەربۆیە پاشگر یان پێشگرێکی هەمان وشەی بە زمانێکی بێگانەوە پێوەدەنێین!. تێبینیی "حازر و ئامادە" بکەن کە لە مارشی نەتەوەییی "ئەیڕەقیب"ماندا هاتووە و لە کۆتاییەکەییدا جەخت لەسەر گیانفیدابیی لاوی کوردی پێدەکاتەوە[7]!.

لە پاش راپەڕینەکەی باشووری کوردستانەوە, لە دەرەوەی کوردستان دەژیم. ئەو ماوەیە بووە هۆی ئەوەی کە بەزۆر بیر و بۆچوونی خۆمدا بچمەوە. ماوەیەکی زۆر خۆم و نەتەوەکەم لە دەرەوەی ئەو بازنە تەسکەی کوردستان

[7] لاوی کوردی حازر و ئامادەیە
گیانفیدایە گیانفیدا, هەر گیانفیدا

دەبینم. ئەو بینینەم زەمینەیەکی باشی بۆ دروستکردم کە بەراووردی ورد و درشتی کورد و نا کورد بکەم.

هۆڵندا, ئەو وێستگەیەی ژیانمە کە وچان و بەراووردی زۆری ژیانم تێیدا کردووە, ئەم وڵاتە لەبەرئەوەی لە خوار ئاستی رووی دەریاوەیە, هەردەم کێشەی ئاوبردنی هەبووە. هۆڵندییەکان چونکە زۆر ژیرانە لە بەرژەوەندیی هاوبەش گەیشتوون, هەر زوو بە زوو بەدرێژایی هەموو کەنارەکانی هۆڵندادا بەستیانکردووە. خودی شاری ئامستەردام چەند مەترێك لە ژێر ئاستی دەریاوەیە. ئەگەر ئامستەردام شارێکی کوردستان بووایە دەمێك بوو ئێستا وەك ئەتلەنتیك لەژێر ئاودا بوو!. فڕۆکەخانەی ئامستەردامیش بەهەمان شێوە چەند مەترێك لە ژێر ئەو ئاستەدایە, ئەو فڕۆکەخانەیە ئەگەر هی ئێمە بووایە, ئێستا لەجیاتیی بەندەری ئاسمانی, بەندەری ئاوی دەبوو! و دیارە ئەو بەندەرەش زۆر پێشکەوتوو نەدەبوو و ئێستا چەند کەچە بەلەمێکی ژەنگاویی راوەماسی لەنگەریان لێیدەگرت!.

کە لە کوردستان بووم, وامزانی هەرچی ئەوروپییە زانان! بەڵام کە هاتمە ئێرە پاش ماوەیەك بۆم دەرکەوت وانییە. ئەمانە هەموویان زانا و ژیر نین! بەڵکو ئەو کەسانەی کە ئەمانە بەڕێوە دەبات زانان. ئەمانە کەسانێك هەن بیریان بۆدەکاتەوە و بەباشی و لە بەرژەوەندییی "بەرژەوەندیی هاوبەش"یان بەڕێوەیاندەبەن. هەربۆیە دڵسۆزی, رەوشت, رێکوپێکی و پاکوخاوێنی و زۆر دیاردەی تر بەگشتی بووەتە یاسا و رێسای ئەوروپییەکان. خەڵکی ئەورووپاش چونکە لە بەرژەوەندیی خۆیان وەك هۆزەکانی کورد بیرناکەنەوە و بەرژەوەندیی هاوبەشیان هەیە, چاودێریی ئەوانە دەکەن کە بەڕێوەیاندەبەن,

ئەگەر سەرکەوتوو نەبوون, ئەوا لە خولی ئایندەدا ئەستەمە ببنەوە بە بەڕێوەبەری وڵات. بەڵام لەلای ئێمە بیر, بیری هۆزە. خولی رابردووی پەرلەمان چۆن بوو, ئەوەی دوای ئەو گۆڕانکارییەکی ئەوتۆی بەسەر نایەت, هەربۆیە ئەگەرچی یەکێك لە نوێنەرەکان شایەنی کورسی پەرلەمانیش نەبێت, بەڵام ئەندامانی هۆزەکەی گوێیان لێی نییە و بە ئاسانی هەڵیدەبژێرنەوە, چونکە بوونی ئەو لەو شوێنەدا سەرکەوتنی هۆزەکەیەتی. لێرەدا هۆز وەك واتا گشتییەکەی, ئەگینا دەکرێت هۆز بێت, یان بنەماڵە و حیزب و ئایینزا و هەر گروپێکی تر.

ئایین ئەگەرچی بەدرێژایی مێژوو پێویستییەکی گیانی هەموو مرۆڤایەتی بووە, کەچی ئەوروپییەکان گەیشتوون بەوەی کە ئایین لەگەڵ بەرژەوەندیی هاوبەش و خۆشگوزەرانییاندا ناگونجێت و بەرەبەرە لە ئەوروپا رووی لە کەمییە. تەنانەت ژمارەی کڵێساکان بەشێوەیەکی زۆر بەرچاو لە کەمیداوە. بەڵام لە ناو کوردا چونکە هیچ هەستێکی بەرژەوەندیی هاوبەش نییە, ئەگەرچی ئەو ئایینەشی کە پەیڕەوی دەکات یەکێکە لە هۆیەکانی پەرتپەرتی و نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش تێیدا, کەچی بیری ئایین و خولیای ئایینگەری لەم دونیای تەکنۆلۆژییەدا بەرەبەرە لەناویاندا زۆرتر دەبێت. بەجۆرێك ئێستا هەر شارێکی کوردستان هیچی واهیی لەگەڵ شارێکی عەرەبیدا جیاواز نییە!. تەنانەت لە شارێکی وەك هەولێردا هەندێك پزیشك دەچنە لای مەلایەکی جادووگەر بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشییەکانیان!. لەوەوە بڕواننە خەڵکە سادە نەخوێندەوارەکەی کوردستان.

بیرۆکەی دامەزراندنی یەکێتیی ئەوروپا, بازاڕی هاوبەشی ئەوروپا و یەکخستنی دراوی وڵاتە ئەوروپاییەکانیش بۆ یۆرۆ, هەر لەم بەرژەوەندیی هاوبەشەوە هاتووە. ئەو یەکێتییە لە بەرژەوەندیی بەرژەوەندیی هاوبەشی وڵاتە ئەوروپییەکان بوو, هەربۆیە هەستیان بەوە کرد کە بەرژەوەندیی هاوبەشی ئەوروپا هێزکارێکی پۆزەتیڤە بۆ بەرژەوەندیی هاوبەشی وڵاتە ئەوروپییەکان. تورکیش لەبەرئەوەی هەر لە دەمێکەوە لەبەرژەوەندیی هاوبەشی نەتەوەیی خۆی تێگەیشتووە و یەکێکیشە لە پایەکانی پێکهاتەی نەتەوەیی تورك, هەربۆیە داوای بە ئەندامبوونی ئەم یەکێتییە دەکات, چونکە ئەو ئەندامبوونە لە بەرژەوەندیی هاوبەشی نەتەوەی تورکدایە و ئەندامێتیشی لە پەیمانی ناتۆدا هەر بەهەمان بەهانە بووە. کەچی کورد تائێستا لەوە دەترسێت تەنانەت بشڵێت لەگەڵ ئیسرائیل "نەك هاوڕێیەتی بەڵکو ناسیاویمان" هەیە!.

لایەنی ئابووریی ئەوروپا و کوردستانی خۆمان گرنگترینی ئەو بەراووردانەمە کە رۆژانە بیریان لێدەکەمەوە. پێش ئەوەی باسی ئەمەیان بکەم ناچارم رووداوێکی زۆر بچووك, بەڵام زۆر گرنگ بگێڕمەوە. وابزانم دوو تا سێ مانگ بوو لە هۆڵندا بووم, رۆژێك چووم بۆ سوپەرمارکت بۆ کڕینی چەند پێویستییەك, یەکێك لەو پێویستییانە تەماتە بوو. خەریك بووم چەند تەماتەیەکم دەکردە ناو کیسەیەوە و ئامادەمدەکرد بۆ کێشانی, لەولاوە پیرێژنێکی هۆڵندی هاتە لام و دەستی کرد بە قسەکردن لەگەڵمدا و پەنجەشی بۆ تەماتەکە رادەکێشا!. منیش فرم بەسەر زمانی هۆڵندییەوە نەبوو, بەڵام پاشتر هەرچۆنێك بێت بە ئاماژە و بە ئینگلیزی تێیگەیاندم کە ئەمەی من

دەیکەم وانابێت!. ئەو وتی نابێت تەماتە بە قنچکە سەوزەکەیەوە بکێشیت, ئەوانە چەند سەنتێکت بۆ دەگەڕێنێتەوە و ساڵانەش دەبێتە چەند "گلّدەر"ێك و بۆ گیرفانت باشترە!, دیارە ئەوکات دراوی هۆڵەندی گلّدەر بوو. رووداوەکەم زۆر پێ سەیر بوو, چونکە نە خۆم و نە هیچ کوردێکی ترم نەدیوە واهی بیربکاتەوە. لەوەوە زانیم کە ئەم هۆڵەندییانە ئەو شارستانییەیان چۆن دروستکردووە, چۆن حساب بۆ تەنها سەنتێکیش دەکەن. ئنجا بەڕاستیش وایە. پاش ماوەیەك لە قوتابخانەی زمانی هۆڵەندی فێری پەندێك بووم کە دەڵێت "ئاگات لە سەنت بێت, گلّدەر ئاگای لەخۆی دەبێت"!. لەو پەندەوە ئەو پیرێژنە هۆڵەندییەم بیرکەوتەوە. ئەوەیە بیرکردنەوەی ئەوان بۆ ئابووری, لەمەوە بڕوانە دابینکردنی بودجەی وڵات و چۆنێتیی خەرجکردنی!. بەڵام من چونکە پەروەردەکەم واهی نەبووە, ئێستاش تەماتە هەر بە قنچکە سەوزەکەیەوە دەکێشم و بەپێوەری ئەو پیرەژنە تاوەکو ئێستا بەدڵنیاییەوە چەند سەد گلّدەرێکم و پاشانیش چەند سەد یۆرۆیەکم هەر لە تەماتەدا زیان کردووە!. ئێستا بیردەکەمەوە ئەم خانمە هۆڵەندییە بەساڵاچووە بچێتە ماڵێکی کورد لە کوردستان و ببینێت رۆژانە چەند برنج فڕێدەدرێت و لە هەموو بنە پیاڵەیەکدا چەند شەکر خەسار دەبێت!, لەم نەبوونی ئاو و کارەبایەی ئێستادا, چۆن ئاو و کارەبا بەفیڕۆ دەدرێت! دەبێت چۆن دین ببێت؟!. لەم کۆتایی ساڵی 2008دا لە باشووری کوردستان خەڵکی بەگشتی لە خەمی ئەو رێژەی ٪2ەدان کە حکومەتی هەرێم خستوویەتییە سەر قەرزی دروستکردنی خانووبەرە و پێیان حەرامە چونکە زانا نەزانەکان بە سووی دەزانن! واتە ئێمە ئێستاش لە سەرەتا و بنەماکانی ئابووری و سیستمی

بانکی نەگەیشتووین, چونکە هەمووی لەسەر سوودی دراو بەڕێوەدەچن. تەنانەت ئەو قەیرانەی کە ئێستا ئابووریی جیهانی تێیکەوتووە هەر بەهۆی ئەو قەرز و سوودانەوەیە. ئێمە ئەوەندە لە دارایی و دراودا کۆڵێن تەنانەت وشەیەکی کوردیمان بۆ "قەرز" نییە و لە عەرەبییەوە وەرمانگرتووە و کورداندوومانە.

لە وڵاتەکەی ئێمەدا و حوکومەتی هەرێم بۆ نموونە, کەس نازانێت بودجە چەندە, گومرگ چەندە, باج چەندە, پرۆژەکان چەندیان تێدەچێت, یارمەتییە نێودەوڵەتییەکان چەند وەرگیراوە!, بودجە چەندی بۆ لێپرسراوانە و چەندی بۆ خەڵکە و زۆر پرسیاری تر. ئێمە تاوەکو ئێستا تێڕوانینێکی نەتەوەییانەمان لە دیدی بەرژەوەندیی هاوبەشەوە بۆ بودجە و بەکارهێنانی نییە, کە یەکێکە لە کرۆکەکانی حوکم و حوکمڕانی و سەروەریی وڵات. لە هیچ کات و بارێکدا گرنگی بەمە نەدراوە وەك بەرژەوەندییەکی هاوبەشی وڵاتەکە, ئەو گرنگییەشی تاوەکو ئێستا پێیدرابێت ئەوە وەك داهاتێکی رووتی سەرانی کورد بووە وەك دزییەك لە بەرژەوەندیی هاوبەش و هیچی تر. هەربۆیە تا پرۆژەیەکی خزمەتگوزاریی گشتی لە کوردستان تەواو دەبێت, سەدانی تر بۆ قازانجی لێپرسراوان تەواوبووە.

پایەیەکی گرنگی تری بەرژەوەندیی هاوبەش, یاسا و رێسا و پراکتیککردنیەتی. ئەو یاسا و رێسایەی لە ئەوروپادا هەیە, تێیدا نەمێنێت وەك کوردستانی لێدێت. یاساکانی ئەوروپا چونکە لە بەرژەوەندیی هاوبەشەوەیە, هەربۆیە پراکتیکدەکرێن. چونکە نووسینەوەی یاسا, نیوەی

مەبەستی یاساکەش نییە. بەڵکو پراکتیککردنی تەواوکەری تەواوی نیوە گرنگەکەی تری یاساکەیە. دڵنیام لەوەی لە کوردستاندا یاسایەکی واهی هەیە کە دژی گەندەڵی و زۆربەی دیاردە ناشرینەکانی کوردستانە. بەڵام چونکە وڵاتەکە بیری بەرژەوەندیی هاوبەشی تێدا نییە، هەربۆیە پراکتیککردنی یاساکانیش بوونیان نییە، ئەمە وایکردووە کە کوردستان ببێتە گەندەڵستان. هەر ئەو یاسایەشە کاتی خۆی لە کوردستان تفەنگ و شمشێری دایە دەست مەلایەکی کورد و ئێستاش هەر ئەو مەلایە لە وڵاتێکی ئەوروپی، چونکە وڵاتی یاسایە، لاپتۆپی پێیە و خەریکی چاتکردنە!.

هۆز زەمینەیەکی واهی دەئافرێنێت کە یاسای دەرەکی تێیدا باڵادەست نەبێت، چونکە یاسا و ڕێسا و دابونەریتی خۆی لە هەموو شت بەبەرزتر دەزانێت. تاکی کورد لە هەندەران چونکە لە دەرەوەی هۆزەکەیەتی پێی ئاساییە یاسا پراکتیك بکات، بۆ نموونە کە بە فڕۆکە چوو بۆ هەر شوێنێکی دوور لە وڵات و هۆزەکەی خۆی وەکو سەرنشینەکانی تر پەیوەست بێت بەیاساکانی فڕینەوە. بەڵام هەمان تاك کە سواری فڕۆکە بوو و بەرە و هەولێر یان سلێمانی کەوتە ڕێ، وادەزانێت ئیتر دەبێت بکەوێتەوە لاساری و بێیاسایی، بۆیە زۆر ئاسایی دەچێتە تەوالێتی فڕۆکەکە و جگەرەیەك دەکێشێت، کە کچی سێرڤسی ناو فڕۆکەکە دەمبەپێکەنین داواکارییەکەی بۆ جێبەجێدەکات، پێکەنینەکە بەهەڵە تێدەگات و بیر لە شتی تر دەکاتەوە. لەکاتی هەڵسان و نیشتنەوەی فڕۆکەکەدا کە ترسناکترین کاتەکانی فڕینە، پشتوێنەکەی دەکاتەوە و هەڵستێتە سەرپێ!. کە فڕۆکەکە پێشئەوەی بنیشێتەوە دۆڵابەکەی لای ژووسەری بکاتەوە و جانتاکەی دەربهێنێت و

زۆریتر!. کە گەیشتیشەوە کوردستان جامی ئۆتومبیلەکە دەکاتەوە و بوتڵی کۆلاکەی فڕێدەداتە کەنار ڕێیەکە، کەچی لە هەندەران هەر بەدەستییەوەیەتی تاکو تەنەکەی خۆڵەکە دەبینێت و دەیکاتە ناوی!. هەر ئەم هۆیەشە کە تاکی کورد لە گەڕانەوەیدا بۆ ناو سنووری هۆزەکەی خۆی هەست بە دڵنیایی و ئازایەتی دەکات، هەربۆیە هەرکاتێك بەپێوەری خۆی کچەکەی کەمێك سەری بزوێنێت! بەزۆر دەیهێنێتەوە ناو سنووری هۆزەکەی، یان بەشوویدەدات بۆ نموونە بە ئامۆزایەکی، یان تیرۆری دەکات!.

نیشتمان، کەرەستەیەکی بێتاوانە!. دوواکەوتوویی کوردستان، دەگەڕێتەوە بۆ خەڵکەکەی، ئەگینا دەبێت چ جیاوازییەکی سروشتی نێوان کوردستان و ئیسپانیا هەبێت!. ئیسپانیا بەهۆی زیرەکیی خەڵکەکەیەوە بووەتە باشترین وڵاتی توریستی و کوردستانیش بەهۆی دوواکەوتوویی خەڵکەکەیەوە بووەتە باشترین تاقیگەی سەربازی بەدرێژایی مێژوو!. هەر بەم پێیە کوردستان لە کورد چۆڵ بکە و بەهەمان دراوسێکانی تورك و فارس و عەرەبەوە بیدەرە دەست یەك ملیۆن ژاپۆنی، ئینجا پاش چەند ساڵی تر لێی بڕوانە و بزانە چیی لێهاتووە و گەیشتووەتە کوێ!.

کۆمەڵگەی ئێمە وەك هەر یەکێکی تر دابەشبووە بەسەر شار و گوندەکاندا. ئەوەی گوندەکانیش یان ڕەوەند بوون یان گوندنشین. گوندنشینەکان بەدرێژایی ئەو هەموو مێژووە تەنانەت نەیانتوانیوە خانویەکی کەمێك باش بۆ خۆیان دروستبکەن. ڕەوەندەکانیش ئەگەرچی مەڕدار بوون و کارەکەیان هەرئەوە بووە، نەیانتوانیوە تەنانەت دە جۆر بەرهەمی سپیاییان

ببێت!. شارەكانیشمان هەربە ناو شار بوون, ئەگینا یەكێك لە پایە گرنگەكانی شار بازاڕ بووە, بەڵام بازاڕ تا ئەم دووایییەش بەواتای ئابووریی بازاڕ بوونی نەبووە. هەر بۆیە دەكرێت بە دڵنیایییەوە بڵێین ئێمە خەڵكێكی دوواكەوتووین و لە هیچ كات و سەردەمێكدا هەوڵی پێشكەوتن و ژیانی باشترمان نەداوە!.

نامەوێت بەراووردەكانم بكەمە كارێكی بێهوودە, ئەگینا بەراووردی نێوان هۆڵندا و ئەورووپا و وڵاتەكەی من بە هەزاران و زۆرتریشە, زۆرینەی ئەو بەراووردانەش لە بیرۆكەی بوون و نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشەوە سەریهەڵداوە.

مێنتاڵیتی یان ژیرێتیی كوردی هەردەم پەرتپەرت بووە. هەربۆیە بەرژەوەندیی هاوبەش دیاردەیەكی نامۆ بووە بەوەی كە ئێستا پێیی دەگوترێت كورد. لە هیچ كات و سەردەمێكدا یەك ریز نەبووە, یەك هێز نەبووە, یەك بیری گشتیی نەبووە. هەربۆیە دەوڵەتیشی[8] نەبووە. دیارە هەرگیز نابێت كورد بەهیوای "لۆتۆ"یەكی نێودەوڵەتی بێت و هەروەكو چۆن منداڵ پێی پێدەگرن, ئاواهی نەخشەی چوار تاوەكو پێنج دەوڵەتی بۆ تێكبدەنەوە و دەوڵەتی بۆ دروستبكەن!. ئەگەر دروستیش ببێت, ئەوا هەربەهۆی نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشەوە دەوڵەتەكەی تێكدەچێت, چونكە هەربەهۆی دووبەرەكییەوە دەبێتە نێچیرێكی بێهێزی دراوسێكانی. باشترین

[8] تێبینیی نەبوونی وشەكانی دەوڵەت و حكومەت بكەن كە لە زمانی كوردیدا بوونیان نەبووە و لەم دوادواییەدا وشەی "میری"مان بۆ حكومەت داڕشتووە, بەڵام تاوەكو ئێستا وشەی دەوڵەتمان بەكوردی نییە؟!.

نموونەش ئەو حكومەتۆكەیەیە كە پێی دەگوترێت "حكومەتی هەرێمی كوردستانی ئێڕاق". لەم حكومەتەدا بەهیچ جۆرێك بەرژەوەندیی هاوبەشی نێوان پێكهاتەكانی نەبینراوە و هەستیشی پێنەكراوە. هەربۆیە سەرەتای گەشەكردنی بە شەڕێكی ناوخۆیی زۆر خراپ خەریككرا, پاشانیش وەنەبێت لایەنە پێكهێنەرەكانی وەك دڵسۆزییان بۆ بەرژەوەندیی هاوبەشی خەڵكی كورد كۆتایی بە شەڕی ناوخۆ بهێنن! نەخێر, بەڵكو وەستانی شەڕی ناوخۆیان بەهۆی ئەو هاوكێشە نێودەوڵەتییەوە بوو كە هێزەكانی خۆرئاوا لە ناوچەكەدا هەیانبوو, ئەگینا هیچ بەدوورم نەدەزانی ئێستا بەرەی شەڕ یان قۆناغی نەشەڕ نەئاشتی هەرلە ئارادابووایە. هەمان حكومەتی هەرێم هەر بەهۆی نەبوونی بەرژەوەندیی گشتییەوە, نەیتوانی رەفتاری رێكوپێك بێت لەدوای رووخانی بەغداوە, هەربۆیە كەوتە قەیرانی لەدەستدانی ناوچە دابڕاوەكانەوە. تێڕامێنن شارێكی وەكو مەخموور كە زۆرینەی هەرە زۆری كوردە و كاتی خۆشی سەربە هەولێر بووە, نەتوانراوە لەو ماوەیەدا بهێنرێتەوە سەر هەولێر.

نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەش لە نێوان خەڵكی كوردا بە درێژایی مێژوو, بووەتە هۆی ئەوەی پرسیارێكی گەورە بەلایەنی كەمەوە لەلای من لەسەر بەتەواوەتی نەتەوەیەتیی كورد دروستبكات. هەر ئەم بەرژەوەندییە هاوبەشەیشە, كەوای كردووە خەڵكی كورد, بیری هاوبەش, زمانی هاوبەش, چارەنووسی هاوبەشیان نەبێت و دەوڵەتی خۆیان دابمەزرێنن.

هیچ رەگەزێك بەبێ بەرژەوەندیی هاوبەش ناكرێت بەتەواوەتی پێی بگووترێت نەتەوە, كوردیش ئەو گروپە ئەتنییەیە كە ئەم بەرژەوەندیی

هاوبەشەی تێدا نییە. کورد تەنها بەوتەی شاعیرەکانی نەتەوە بووە, ئەگینا خودی خۆی لە هیچ کات و بارێکدا هەستی بە نەتەوایەتیی خۆی نەکردووە, یان وەکو نەتەوە رەفتاری نەکردووە. دابڕانەکانی ناو مێژووی کۆن, ناوەڕاست و نوێی کورد و شەڕی ناوخۆی باشووری کوردستان و رەفتارە دوور لە بەرژەوەندییە هاوبەشەکانی باشووری کوردستان بەرامبەر بوویەرە گرنگەکان, ئەو رایە دەسەلمێنن کە هێشتا لە ناو کوردا تەنانەت پێشەنگی بەرژەوەندیی هاوبەش هەر لە سەرەتایدایە. هەربۆیە پێش هەر شتێك کورد دەبێت ئەو پێکهاتە گرنگەی بیری نەتەوایەتیی خۆی بئافرێنێت کە ئەویش بەرژەوەندیی هاوبەشە. بەبێ "بەرژەوەندیی هاوبەش" ئێمە نە بەتەواوەتی "نەتەوە"ین و نەدەشبینە خاوەنی دەوڵەتی خۆمان. دیسان دەیڵێمەوە بەرژەوەندیی هاوبەش سەیوانی نەتەوەیە, ئەم سەیوانە, زمان, مێژوو, خاك, یاسای فەرمانڕەوایی, نەخشەی ستراتیژی, پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و زۆری تر لە ژێریدا لە بەرژەوەندیی گروپێکی ئەتنی رێکدەخات.

هەستی کوردبوون و نەتەوەبوون لەناو خودی کوردا هەستێکی گشتی نەبووە, ئەم هەستە زۆرتر لای تاکە پەرتەوازەکانی کورد بووە و تاوەکو ئێستا نەگەیشتووەتە ئاستێکی گشتی. لەم رووەوە ئەو رۆژەی سەرۆکێکی کورد لە یەکێك لە دیمانەکانیدا کە پرسی دەوڵەتی کوردییان لێپرسی, لە وەڵامدا وتی دەوڵەتی کوردی خەیاڵی شاعیرانە!. لە راستیدا کە یەکەمجار گوێم لەم وەڵامە بوو تووڕە بووم. بەڵام دواتر کە بەباشی بیرم لێیکردەوە, وەڵامەکەی راستە, چونکە ئەو هەستە تەنانەت لە خودی ئەو سەرۆکەشدا نییە کە رابەرێکی دیاری "کورد"ە!. هەر ئەو وەڵامە بەسە کە ساڵانێکە کورد

کۆمەڵێك پۆستی گرنگی لە بەغدا هەیە, کەچی لە سەردەمی فەرمانڕەوایەتییاندا سەدان جار هێڵی سووری کورد لەلایەن ئێڕاقی فشەفیدڕاڵەوە تێپەڕێنراوە. ئەگەر پرسی دەوڵەتی کورد خەیاڵی شاعیرانە نەبووایە, ئەوانە چییان دەکرد لە بەغدا, یان چ نەبووایە لەو ماوەی دەستەڵاتەیاندا ئەو هەموو تاوانانە دژی پرسی کورد نەدەکرا, بەڵکو بەهەموو حوکمێك دەبوو بارودۆخی کوردستان لەکاتی پێش رووخانی بەغدا باشتر و لەپێشتر بووایە. بەڵام ئێستا کەسانێکی زۆر هیوای ئەو بارودۆخەی پێش رووخانی بەغدا دەخوازن!.

هەریەکە و بەجۆرێك لە ژیان و دەوروبەری دەڕوانێت, من تائێستا بەو شێوەیە لە کێشەی نەتەوەکەم گەیشتووم. ئەگەرچی نەمدەزانی چۆن ئەم نووسینەم دەستپێبکەم و کۆتایی پێبهێنم, چونکە زۆرتر یاداشت و دەربڕینی ناخی خودیی خۆمە بۆ کەمێك لەو رووداوانەی لە دەوروبەرم روویانداوە. یاخود بەراووردی خودیی خۆمە بۆ رووداوێکی مێژوویی کە لێرە و لەوێ لە دووبەرگی مێژووە پەرتەوازەکەماندا بینیوومە. بەپێویستم زانی کەمێك ناخم بۆ هاوزمانانم بکەمەوە و خۆشم لە باری دەروونییەوە کەمێك ئاسوودە ببم, لەوانەیە بەم نووسینەم کەسانێکم تووڕە کردبێت, کەسانێکی کە تاوەکو ئێستا "بەلای منەوە" لەو خەوەدا دەژین کە "ئێمە بەتەواوەتی نەتەوەین و دەبێت دەوڵەتمان هەبێت"!. دیارە منیش وەك تۆی "لەوانەیە تووڕە", هاوبیری ئەحمەد بەگم و خەوم بەوەوە دەدی "رێگای ئاسنین بچێتە شاخی هەورامانەوە" و ئێستاش خەونی پێوەدەبینم!. دەشێت کە ئێستا هاتوویتەتە

سەر خوێندنەوەی دوا دێڕەکانی ئەم نووسینەم جارجارە لەبەر خۆتەوە بەخراپە پیامدا بێیتەخوارەوە!. من هەر ئەوەندە دەڵێم کە نە فەلسەفەم نووسیوە و نە بابەتێکی هزریی ئاڵۆز, تاوەکو تێگەیشتنی گران بێت. تکایە ئەگەر ڕێکناکەویت لەگەڵ هێڵی گشتیی بەراووردەکانمدا, هەوڵ بدە جارێکی تر پێیدا بچیتەوە و نەتەوەکەت لە دەرەوەی کوردستانەوە ببینیت, هەربۆیەشە بەراووردەکانم بە کورتی نووسی تاوەکو بەختی سەرلەنوێ خوێندنەوەی ببێت. ئەگەر هەر ڕێکنەکەوتیت, ئەوا گەردنت ئازا بێت لەو توانجانەی بەرەوڕووم دەکەیتەوە. ئەوەی دەیڵێیت ئەگەر جنێویش بێت! لە شمشێری ئیسلامییە تیرۆریستەکان هاوچەرخانەترە. کێ دەڵێت ئەوەی تۆ دەیڵێیت نابێتە هۆی ئافراندنی نووسینێکی نوێ, چ لەلایەن منەوە یان یەکێکی دی و هەموو ڕێیەکانیش دەچنەوە سەر بانە و هەموویان بۆ گەیشتن بە ژیانی ئازادی و یەکسانییە بۆ خەڵکی وڵاتەکەمان.

پێش کۆتایی دەمەوێت ئەوەت بیربهێنمەوە, سەروەری و سەرفرازیی ئەو خەڵکانەی کە پێیان دەگووترێت کورد, بەدامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆوەیە. تاوەکو ئەم دەوڵەتە نەیەتەکایەوە, ئێمە هەر غولامی تورك و فارس و عەرەب دەبین, ئیتر ئەو غولامایەتییە هەر یەکە و ناوێکی لێدەنێت ئارەزووی خۆتە, هاووڵاتی, ئۆتۆنۆمی یان ئەو فیدراڵییەی کە ئەمڕۆ سەرانی کوردی باشوور داوایدەکەن و من پێی دەڵێم فشەفیدراڵی. نەتەوەش یەکەمین پاڵپێوەنەری دامەزراندنی دەوڵەتە, ئێمە پێش ئەوەی داوای دەوڵەت بکەین دەبێت بەتەواوەتی ببین بە نەتەوە, ئەگەرنا پاش چەند سەد ساڵێکی دیکە

ئەوەی ئێستا پێی دەڵێن کوردستان, ئەوکات دەبێتە نیوەی ئەوەی ئێستا, هەروەك چۆن پێشتر دوو هێندەی ئەوەی ئێستا بووە!. ئەگەرچی ئەوەندە بێسەروبەر بووین نە ئەوساش و نەئێستاش بەتەواوەتی سنووری خۆمانمان نەزانیوە و نەناسیوە!.

ئەوسا وەك دەڵێن کەنداوی ئەسکەندەروون و گازی ئەنتاب و هەمەدان و موسڵ و بەدرە و جەسان و هەندێك شوێنی تر کورد بوون. بەڵام ئێستا ئەو شوێنانە بۆ دەرمانیش شوێنەواری کوردی تێدا نەماوە یان بەشێوەیەك لەشێوەکان لە دەرەوەی سنووری "فەڕمی"ی کوردستانن. بەڵام ئێستاش بەهۆی نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشەوە لە هەمان قۆناغی لەدەستدانی بەشێکی زۆری تری خاکەکەماندا دەژین. ئێستا هیچ گەرەنتییەك نییە بۆ گەڕانەوەی ناوچە دابڕاوەکانی باشووری کوردستان, هۆکاری یەکەم و هەزارەمیش نەبوونی بەرژەوەندیی هاوبەشە لەناو خودی خەڵکی کوردا.

کاتی خۆی موغەکانی ماد و سەرۆك هۆزەکان نەزانانە و بەهۆی گەندەڵی و بێ گوێدانە بەرژەوەندیی هاوبەشی مادەکان بەدەستی خۆیان ئاگرەکانیان لە خۆیان کوژاندەوە, بێ ئاگر و بێ ئاگردان مانەوە و میدیایان ڕادەستی بێگانە کرد, ئێستاش سەرانی کورد هەمان هەڵەی موغەکان دووبارە دەکەنەوە. ئەو گەندەڵی و بێسەروبەرییەی ئەمڕۆ لە کوردستان هەیە, خودی سەرانی کورد دەکاتە موغێکی بێ ئاگر و ئەوپەڕی خراپەکاری و پەرتەوازەیی زۆرتریش بەسەر خەڵکی کوردا دێنێت!. دەشێت مێژوو خۆی دووبارەبکاتەوە و هەروەك چۆن خەڵکی ماد کەوتنە دژایەتیی خودی موغە گەندەڵەکان, بەهەمان شێوە خەڵکی کوردیش کارایانە دژایەتی سەرانی کورد بکەن. گەر

ئەوە روویدا, دڵنیام لەوەی هەروەك چۆن لە راپەرینەکەی بەهاری 1991 هەرچی هەبوو تاڵانکرا, ئەمجارەشیان هەمان رووداو دووبارە دەبێتەوە, بەڵام تاڵانکەر هەر خەڵکی کوردە و تاڵانکراویش ماڵ و سامانی دزراوی سەران و لێپرسراوانی کوردە. لێپرسراوانی ئێستای باشووری کوردستانیش دڵنیادەکەمەوە کە نە خۆیان, نە خێزانیان و نە سامانیان, لەو ئافرەتە هەڵەبجەییە نازدارتر نین کە ساڵی 1988 پێشمەرگەیەکی کورد پەنجەیی قرتاند بۆئەوەی مستیلەکەی دەستی بدزێت.

ئامانجی ئەم بەراوورده سادانەی من دروستکردنی گفتوگۆیەکە بۆ چارەسەری کێشەکەمان و بەرەو هەنگاوی "بەنەتەوەیی بوون"ە, بۆئەوەی لەباری مێنتاڵییەوە بزانین ئێمە چین و چیماندەوێت! تاوەکو بزانین ئێمە تەنانەت سەرەتاکانی پاکوخاوێنیشمان نە لە شارەکان و نە لە گوندەکاندا نەزانیوە. کوردایەتی هەر ئەوە نییە بڵێین کورد ئازایە و زیرەك و ژیرە و کاتی خۆی مادەکان ئاشوورییەکانیان رووخاندووە! بەڵکو کوردایەتی ئەوەشە کە رەخنە لەخۆمان بگرین و بەچاوێکی راستینە و دوور لەهەر سۆزێکی "کوردایەتیی درۆیینە" لەخۆمان بروانین و باشتر خۆمان بناسین.

فەیلەسوف و زانای چینی "سن تزو" دەڵێت: ئەگەر خۆت نەناسیت ئەوا لەسەدا پەنجای جەنگەکان دەدۆڕێنیت, ئەگەر دوژمن نەناسیت ئەوا لەسەدا پەنجای جەنگەکان دەدۆڕێنیت, ئەگەر خۆشت و دوژمنیش نەناسیت ئەوا لەسەدا سەدی جەنگەکان دەدۆڕێنیت!. پێموابێت ئێمە نەخۆمان ناسیوە و نەدوژمنانمان!, هەربۆیە تاوەکو ئێستا لەسەدا سەدی جەنگەکانمان

دۆڕاندووە. من دەمەوێت لێرەدا ئەوە بخەمە سەر پەندەکەی سن تزو, ئەگەر خۆت نەناسیت ئەوا هەرگیز دوژمنانت ناناسیت, بۆیە ئێمە لە هەموو کات زۆرتر پێویستمان بە خۆناسینی خۆمانە.

بەرێزم, ئەگەر بتەوێت ئەم بەراووردانەم بەشێوەیەکی خراپ بەکاربهێنیت تاوەکو کوردایەتیم پێبفرۆشیتەوە!, ئەوا دڵنیابە بۆهەر کاڵایەکی لەو بابەتە منیش وەڵامێکم دەبێت, هیوادارم ئەمەم بەهەرەشە لێوەرنەگیرێت. چونکە هەروەکو چۆن خۆم لە هیچ کوردێکی باش بە کوردتر نازانم, کەسیش لەخۆم بە کوردتر دانانێم!.

بەهیوای بەرەو نەتەوەییبوون!

لاهای – هۆڵندا
2008-12-30

بڵاوکراوەکانی نووسەر

1: لێکۆڵینەوەیەك لەسەر ڕاپەڕینەکەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستان – چاپی یەکەم – هۆڵندا – 1994.

2: پرۆژەی پارتی نەتەوەیی کورد – چاپی یەکەم – هۆڵندا – 1994. چاپی دووەم – هۆڵندا – 1995. چاپی سێیەم – هەولێر – 2002 – لەبڵاوکراوەکانی ڕۆژنامەی میدیا – چاپخانەی ئۆفسێتی هەولێر.

3: کوردستان... نیشتمانی یەکەمینی سۆمەرییەکانە – چاپی یەکەم – هۆڵندا – 1996. چاپی دووەم – دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس – کوردستان هەولێر – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – ژمارەی سپاردن: 91 – 2003.

4: هاوڕێنامە بۆ مێژووی کوردستان و کورد – چاپی یەکەم – بنکەی چاپ و پەخشی سەردەم – زنجیرە (16) – چاپخانەی ڕوون – سلێمانی – 1999.

5: ئاڵای کورد – چاپی یەکەم – دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم – زنجیرە (117) – سلێمانی – 2001.

6: ڕۆژی شۆڕش یان ڕۆژی تیرۆر – چاپی یەکەم – ئۆکتۆبەری 2003 – چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری – ژمارەی سپاردن: 301 – کوردستان – هەولێر.

7: وشە پەڕتەوازەکان – بەرگی یەکەم – سەرجەمی 100 وتار و کورتە لێکۆڵینەوەیە کە لە نێوان ساڵانی 1995 و 2005دا لە گۆڤار و ڕۆژنامە و

ماڵپەڕە کوردی و بێگانەکانی کوردستان و هەندەراندا بڵاوکراونەتەوە – ژمارەی سپاردنی (1994)ی ساڵی (2008)ی پێدراوە – چاپخانەی سیما – 2009 – کوردستان – سلێمانی.

8: ئەدەبیاتی کاژیك – کۆکراوەی بڵاوکراوەکانی کاژیك – هێشتا چاپنەکراوە.

تەواوی پەڕتووك و نووسینەکانی نووسەر بەشێوەی فایلی پی. دی. ئێف لەسەر وێبی باخەوان ئامادەیە:

http://www.bakhawan.com

تێبینی: ئەم نووسینە پێش چاپکردنی لەسەر ئنتەرنێت دادەنرێت, ئەو شوێنەی کە ئەم نووسینەی لێوە دادەبەزێنرێت, فۆرمێکی بۆ پڕکردنەوەی سەرنج و تێبینییەکانتانی لەسەرە. بەهیوای ئەوەم لەوێدا پاش خوێندنەوەی بۆچوونەکانی خۆتان لەسەر ئەم نووسینە تۆماربکەن. لە پاشەڕۆژدا ئەگەر ئەم نووسینە هەلی چاپکردنی بۆ رەخسا, ئەوا تەواوی سەرنج و رەخنەکانی خوێنەرانی وەك پاشکۆیەك لەگەڵدا چاپدەکرێت. سوپاس.

ناونیشانی فۆرمەکە:

http://www.bakhawan.com/bj